

Λ L E O N O V E D R V Z B E V

Z M C M X X V III 9-10 M C M X X I X III

Vsebina.

I. Razprave:

Ob katoliški akciji. — Dr. Aleš Ušeničnik	385
Zanemarjena stran našega narodnega gospodarstva. — Dr. A. Gosar	396
Psihologija mladostnika. Dr. J. Jeraj	409

II. Obzor:

Kolumbovi vitezi. — Dr. p. H. Bren O.F.M.	424
Zborovanje slovanskega katoliškega dijaštva v Krakovu. — F. Stelè	440
Msgr. Janko Barlè. — J. Mantuani	446

III. Ocene:

Strupp, Wörterbuch des Völkerrechtes und der Diplomatie I—III (Dr. I. T.)	456
Müller, Das Friedenswerk der Kirche (Dr. V. Korošec)	459
Blažnik, Kolonizacija Selške doline (Dr. F. Vatovec)	460

IV. Beležke:

Kooperativni gospodarski sistem 465. — Spomenica za zaščito in zavarovanje delavcev 466. — Centralni urad za zavarovanje delavcev 466. — Alb. Prepeluha »Kmetijski pokret med Slovenci po prvi svetovni vojni« 466. — Beloruski krščanski demokratje 466. — Bilimovičeva kritika Fisherjeve metode za izmero t. zv. »krajne koristi« 467. — Vidovičev etični pokret 467. — L. Pitamic o Pascalu 467. — L. Pitamic o temeljih mednarodnega prava	468
---	-----

V. Iz revij	468
-----------------------	-----

OB KATOLIŠKI AKCIJI.

Dr. Aleš Ušeničnik.

Da je katoliška akcija ena najresnobnejših zahtev naše dobe, res nekakšen »Deus lo vult«, o tem ne bo dvomil, kdor je čital apostolska pisma Pija XI. od prve okrožnice »Ubi arcano Dei consilio« (23. dec. 1922) do pisma kardinalu Beltramu (13. nov. 1928). Gre za to, da bi zavladal v družinah, v družbi in v državah Kristus-kralj, z njim pa mir, ki ga je svet tako potreben — *pax Christi in regno Christi*, kakor je dejal tako lepo Pij XI. v svoji prvi okrožnici. Po svetu se širi novo poganstvo, katoliška akcija naj bi ga premagala z živim krščanstvom. Ker pa duhovniki ne zmorejo več vsega, zato kliče Pij XI. na katoliško akcijo vse vernike: vsi naj bi sodelovali pod vodstvom papeža in škofov, da bi Kristusov duh bolj in bolj prevzel vse zasebno in javno življenje. Ta apostolat lajikov v Cerkvi je svojski zmisel katoliške akcije naših dni.

Dasi je pa osnovna misel zelo preprosta, jo je vendar težko dejansko tako izvesti, da bi bila zares pričetek novega življenja in nove krščanske dobe za narode in človeštvo. Zato ni čuda, da literatura o katoliški akciji narašča dan na dan. Pri nas je »Križ« posvetil cel majev in junijev zvezek katoliški akciji. Mnogo lepega je v teh sestavkih, mnogo globoko resničnega, kar bo treba zopet in zopet premišljati, da ne bo katoliška akcija ostala prazen poskus. Toda ob vsem tem idealizmu človek žalosten odloži »Križ«. Ali bo res dal tak način modrovanja katoliški akciji pogona in razmaha, ali ne bo posledica marveč ta, da bo v dvomih mnogim upadel pogum in da se bo v zmedu le malokdo veselo lotil težkega dela?

1. Kdo je »poklican«, da započne in vodi katoliško akcijo? Človek bi mislil, da brez nobenega dvoma škof. Saj je katoliška akcija po svojem bistvu »sodelovanje lajikov v poslanstvu Cerkve«, ki naj se vrši »pod vodstvom škofov in duhovščine«. In res je naš škof že l. 1927. započel to delo. Pro-

učeval je sam vse vprašanje, razpravljaj o njem z dekani, predložil ga v studij pastoralnim konferencam, zasnoval že nekak načrt, ga zopet predelal in zopet predložil nekaterim v pregled in pretres.¹ Ko so se tako na podlagi tega razmišljanja izoblikovala neka splošna pravila, je škof letos 3. aprila ta pravila »potrdil« in »pravomočno razglasil«.² Na podlagi teh pravil naj bi se započela katoliška akcija enotno in smotrno izvajati. Kakor je Pij XI. potrdil pravila katoliške akcije za Italijo kot »leges«, tako so ta pravila za katoliško akcijo pri nas — lex.

S prečudnim neumevanjem tega dejanskega položaja pa govori nekdo v »Križu« o »neprirodnem prevzemu« ideje katoliške akcije, o njeni »zlorabi«, o »nepravilnih namenih nepoklicanih ljudi« ter o »nekih« centralnih pravilih, ki so izšla v ljubljanskem Škofijskem listu, ko so vendar, kakor pravi, »vsaka pravila kot mehanski regulator kat. akcije pogrešena«.

Še bolj čudno pa je, ko je menda vendarle čital tista »neka centralna pravila v Škofijskem listu«, da jim podtika k r i v e n a m e r e. Naš domači poskus katoliške akcije, pravi, »ni razumel niti nje centralnega pomena, niti ni pravilno izbral sredstev in poti«. Zakaj ne? »Najbolj znano je stremljenje, odgovarja, da se hoče opreti edinole na organizacije«, ko bi morala »seči raje po edinem regulatorju, to je, po neposrednem osebnotnem delu«. Pustimo za sedaj vprašanje, ali so res organizacije za religioznost brez pomena, ugotovimo marveč le to, da pravila nikakor nočejo opreti katoliške akcije edinole na organizacije. Pravila izrečno zahtevajo, da naj bodo tudi v osrednjem vodstvu poleg zastopnikov organizacij »odlični katoličani obojega spola« (čl. 3) in da »škofijski in župnijski sveti vrše delo kat. akcije deloma direktno, z delom svojih organov, deloma po včlanjenih organizacijah«. A vodstvo niti ni vsa katoliška akcija. Ko bi se tudi samo po sebi ne razumelo, da se katoliška akcija kot apostolat mora končno vršiti »od osebe do osebe«, škof to v konstituciji, ki je z njo pravila razglasil, še prav posebej naglašaja.³ Po prvotnem načrtu bi bile res le

¹ Prim. Šk. l. 1929, 9.

² Šk. l. 1929, 47.

³ Šk. l. 1929, 49/50: »v prvi vrsti z osebnim delom od osebe do osebe«.

organizacije članice katoliške akcije, a prav zato ta načrt škofu ni bil všeč. »Vedno mi je po glavi hodilo, pravi sam, kaj naj storim, da zajamemo v katoliško akcijo vse vernike, organizirane in neorganizirane.«⁴ Torej z osebnim delom od osebe do osebe naj se v prvi vrsti vrši katoliška akcija — v »Križu« pa se podtika, da se hoče opreti edinole na organizacije. Res pa tudi na organizacije! In po vsej pravici! Člankarju v »Križu« so seveda organizacije za katoliško akcijo le »balast«, »za globljega človeka celo absurd«, ker si misli organizacije po modernem nemškem mišljenju (po Tönniesu) zgolj juridično. A naše organizacije (Marijine družbe, Apostolstvo mož, a tudi druge) so v prvi vrsti to, kar imenujejo Nemci in naši z njimi »občestvo« (Gemeinschaft), duhovna bratovstva, ki imajo le toliko vnanje organizacije, kolikor jo zahteva zakon reda. Res je pa verska vzgoja nekaj intimnega, kar se končno razvija in usovršuje le po samovzgoji in — dodati je treba — po milosti božji. Toda psihološko jasno je in stoletno izkustvo to potrjuje, da je vpliv drugih (bratovstva, kongregacije, organizacije) lahko povod in močna pobuda za razvoj religioznega življenja. Koliko svetih mladeničev in deklet so nam že dale n. pr. Marijine kongregacije, ki bi brez njih ostalo njih versko življenje nerazvito in nepopolno!

Sicer se je pa v Italiji vsa katoliška akcija oprla vprav na organizacije.⁵ Ali torej niti papež sam katoliške akcije »ni pravilno razumel«?

2. Škof je torej dal katoliški akciji neka pravila (kakor so jih dali katoliški akciji v Italiji, Avstriji, Češkoslovaški in drugod). Po teh pravilih naj bi se osnovali školijski svet in župnijski sveti, ker mora, kakor pravi škof v konstituciji, »vendar nekdo biti, ki (pod vrhovnim škofovskim vodstvom) delo vodi«.

Neumevno je, kako je mogoče samo iz tega izvajati, da »se je začela snovati pri nas katoliška akcija preveč formalistično v zmislu zunanje strukture ali mrtvega skeleta brez vitalnega gibanja ali življenja«. Nihče ne misli, da so pravila vse ali le tudi najbolj važna reč, najmanj pa škof sam, ki prav v isti konstituciji nadaljuje: »Sedaj pa se pojavlja prevažno prak-

⁴ Šk. l. 1929, 9.

⁵ Prim. čas XXIII (1928/29), 289.

tično vprašanje: kako naj se delovanje zasnuje, da akcija ne bo ostala le na papirju, ampak bo res dosegla vse hiše in vse osebe in sicer naravnost njihova srca... Za ta namen ne bodo zadostovale pridige, ne bodo zadostovali navdušeni govori po sestankih, ampak bo nujno potrebno osebno delo. Sedaj se pa vrine upravičeno vprašanje: kako si bomo po župnijah take delavce vzgojili? Čutim nujno potrebo, da se o zadevi skupno pogovorimo...«⁹

Po pravici pravi »Križ«, a tega tudi nihče ne zanikuje, da je prvo duh, da brez duha ostanejo pravila mrtva črka in da je treba za namene katoliške akcije vprav »božjega binškošnega Duha«. Da, treba je božje milosti, treba je daru modrosti, daru sveta, daru pobožnosti, daru moči. Preveč je pa, če bi kdo zahteval za katoliško akcijo izrednih »karizem« ali drugih takšnih izrednih pogojev, ki so v življenju le redke izjeme. Papež v okrožnici »Ubi arcano« kliče na delo vse duhovnike in katoličane in pravi, da je katoliška akcija dolžnost vseh, dasi je, kakor pravi, trdo in težko delo (ardua et laboriosa). Papež torej vpoštevava navadno božjo pomoč, ne misli pa, da se bo ponavljal izredni čudež binškošnega praznika. Morda bo obudil Sveti Duh tudi »karizmatikov«, a katoličani morajo iti na delo tudi brez njih z navadnimi silami božje ljubezni in ljubezni do vseh. Prav tako ne moremo čakati tistih »krepkih osebnosti, ki s svojim čarom potegnejo vse za seboj«. Bog nam jih pošlji, toda katoliška akcija je tudi brez njih naša dolžnost! Sploh je izraz malodušnosti čakati vedno na svetnike. Bog jih pošilja človeštvu, a ne zato, da bi oni sami vse delo opravili, temveč zato, da bi po njih zgledu vsak sam v sebi izobličil svetnika in božjega delavca. Seveda govori papež o »izbranih možeh«, ki naj bi bili apostoli katoliške akcije, a takšni so že možje, ki niso »karizmatiki«, a ki se, kakor pravi papež, »s pravim namenom kljub težavam pod vodstvom svojih škofov z vsem naporom trudijo za katoliško akcijo«.

Sploh ni pridno, če se že kot pogoj za katoliško akcijo zahteva nekakšen popoln »preobrat« vse dosedanje miselnosti, neko popolno »obračunanje s preteklostjo«, kakor da je bila

⁹ Šk. I. 1929, 50. — V ta namen je bil v četrtek po binškoštih shod dekanov.

res vsa naša dosedanja religioznost le farizeizem, janzenizem, konvencionalizem in mehanizem in vsa naša duševnost »religiozno krivo vzgojena«!

3. V pravilih katoliške akcije je določno izraženo, da je »delovanje katoliške akcije n e p o l i t i č n o«. To je, katoliška akcija naj se vrši po papeževih navodilih »izven strank in nad strankami«. Razlog je jasen. Katoliška akcija je, kakor pravi papež, »religiozna akcija«, ki naj združi vse katoličane na delo za krščanski prerod. Po raznih političnih ciljih se pa tudi katoličani lahko ločijo v razne stranke. Zato je nemogoče, da bi se katoliška akcija istovetila s katero izmed teh, drugim pa bi morda celo vtisnila žig nekatoliških strank.⁷ S tem pa niti ni rečeno, da bi se katoličani ne smeli kot državljani družiti v stranke, niti ne, da bi katoliška akcija ne imela nobene skrbi za javna vprašanja.

Nasprotno!

Katoliška akcija hoče vzgojiti katoličane ne le za dobre katoličane, temveč tudi za dobre državljane. Katoliška akcija hoče vzgojiti katoličane tudi za javno življenje, vzgojiti hoče zlasti voditelje javnega življenja. »Katoliška akcija,« je dejal Pij XI., »se ne vtika v politiko, toda učiti hoče katoličane, kako se je treba politike na najboljši način posluževati, za kar so obvezani vsi dobri državljani, a prav posebej katoličani, ki od njih katoliška veroizpoved sama zahteva, da so najboljši državljani.«⁸

Kot državljani se morajo torej katoličani resno baviti s politiko. »Kršili bi težko dolžnost,« pravi Pij XI., »če ne bi po svojih močeh sodelovali pri političnih zadevah mesta, pokrajine, države.« Pij XI. navaja Leona XIII., ki je v okrožnici »Immortale Dei« odločno izjavil, da katoličane vera sama sili v politično življenje. Če bodo katoličani za politiko brezbrizni, je dejal Leon XIII., se bo zgodilo, da bodo vodstvo politike dobili v roke ljudje, ki morejo biti s svojimi nazori družbi in državi le v pogubo!⁹

Seveda Pij XI. vedno loči. Pravi: kot državljani. To je, kolikor je kdo voditelj katoliške akcije ali pri njej udeležen,

⁷ Prim. pismo Pija XI. litvanskim škofom (AAS, 1928, 256).

⁸ V govoru kat. akademikom 9. sept. 1924.

⁹ Prim. zopet pismo litvanskim škofom (AAS 1928, 257).

ne more nastopati za to ali ono politično stranko. Kot državljani pa svobodno rabi svoje politične pravice, dà, jih mora rabiti, kajpada ne da bi katoliško akcijo kot tako porabljal za sredstvo v politiki.¹⁰ Nesrečen se pa zdi poskus, katoliško akcijo na sploh skopčati in obtežiti z vprašanji, ki niso z njo v bistveni zvezi.

Prvo takšno vprašanje je vprašanje s t r a n k. Katoliška akcija mora biti izven strank in nad strankami. To je gotovo, a to se zdi tudi zadostno. Ali naj katoličani kot državljani osnujejo posebno stranko, ali eno ali več, ali naj se porazdele med razne stranke in naj v teh kot katoličani branijo tudi pravice Cerkve — to so vprašanja, ki jih ni mogoče rešiti za vse kraje in za vse razmere enako. Res je dal Pij XI. v pismu mehikanskim škofom tudi glede tega neka navodila. Njegovo upanje, pravi, je katoliška akcija. To naj z vso skrbjo goje in širijo. Političnega strankarstva naj se pa zlasti v teh težkih razmerah škofje in duhovniki, a tudi katoliška društva popolnoma vzdrže, tudi radi tega, da ne bodo nasprotniki katoliške vere imeli povoda istovetiti katoliško religijo s kako politično stranko. Zato naj tudi katoličani kot taki ne snujejo politične stranke, ki bi nosila ime »katoliška«!¹¹ Toda če se da povzeti iz tega pisma kaka splošna norma, bi bila le ta, naj se politične stranke ne imenujejo katoliške. Vemo, da so se (tudi pri nas) tako imenovale in se tu in tam še tako imenujejo, a razlog, ki ga navaja Pij XI., je res splošno veljaven. Vsaka stranka, naj se imenuje tudi katoliška, ima tudi kake politične ali socialne ali gospodarske cilje, ki o njih ni mogoče reči, da so edino katoliški. Iz katoliških načel se vse konkretne politične, socialne in gospodarske zahteve, ki jih kaka stranka napiše na svoj program, ne dajo izvesti. Pač določujejo katoliška načela neke splošne npravne meje, a v teh mejah so navadno razne konkretne možnosti in prav mogoče je, da se vprav po teh možnostih razločijo stranke in se ene zavzemajo za to, one za

¹⁰ »Quatenus — iniquimus — actionem catholicam moderantur vel participant; ipsi enim, ut cives sunt, prohiberi nequeunt, quominus, nulla Actionis catholicae, qua talis, opera interposita, civili suffragii iure utantur. Quin imo a gravi officio iidem deficerent nisi politicis rebus civitatis, provinciae, Status, pro viribus consulerent...« (l. c.)

¹¹ AAS 1926, 178.

ono možnost. Te stranke so torej ali vse katoliške ali pa naj se nobena tako ne imenuje; pač najbolje, da nobena, da se tako ne krijejo s katoliškim imenom tudi zgolj politične težnje. V tem zmislu se je nekdanja »katoliška stranka« po pravici preimenovala v »ljudsko«. To je blizu tako kakor z različnimi »katoliškimi« podjetji, n. pr. s »katoliško knjigarno«. Z neko pravico bi se katoliška knjigarna tako imenovala, če bi ji bil edini namen širiti katoliške knjige; z manjšo pravico že, če bi imela predvsem ta namen; z nobeno pravico pa ne, če bi bila kakor vsaka druga knjigarna in bi ji bil ta pridevek le za reklamo. Ker nasprotniki navadno sumijo pod takšnimi imeni le kramarskega duha, zato je najbolje take pridevke sploh opuščati, da se ne omadežuje katoliško ime. Nekako tako je tudi s strankami. Ne glede na to, da navadno nimajo v programu zgolj katoliških zahtev, temveč tudi druge, ki jih lahko imajo tudi »nekatoliške« stranke, ni poleg tega tudi njih praktično ravnanje vedno tako, da se ne bi mogli kdaj nasprotniki spotikati ob njih in njih katoliškem imenu.

Ali naj Mehikanci ne snujejo ne le po imenu, ampak tudi stvarno ne katoliške stranke? Člankar v »Križu« trdi tudi to. Toda če bi to res veljalo, bi veljalo pač za Mehiko!¹² Kaj je stvarno katoliška stranka? Stranka, ki se hoče ravnati tudi v politiki po verskih in нравnih načelih katoliške religije in ki ima morda v dejanskih razmerah tudi namen braniti v parlamentu pravice katoliške Cerkve, krščansko šolo, krščanski zakon itd. Ali res navedeni papeški odloki takšne stranke sploh, za vse kraje in vse razmere prepovedujejo? Ali res (stvarno) katoliška stranka nikdar in nikjer ni dovoljena? Res v Mehiki morda ni več niti mogoča, ker se nasilniki boje za svojo oblast in so pripravljeni za vsak tak poskus nasilno udariti Cerkev in katoličane. Ako bi se pa bili mehikanski katoličani kot državljani že prej krepko organizirali v takšno

¹² Mimogrede naj omenimo, da se člankar za svoja posploševanja zelo nesrečno sklicuje tudi na register, češ register dokazuje, da veljajo vodila mehikanskim škofom za vse. Kakor da naj v registrih iščemo dokazov za take reči! No in če, kaj pa pravi register? Nič drugega kakor to (Index rerum s. v. Actio catholica): »Actio catholica, in Mexico quoque fovenda 177 ss.«, torej, da je na str. 177 govorjenje o tem, naj se tudi v Mehiki goji katoliška akcija.

stvarno (ne po imenu) katoliško stranko, ne bi bili Callesi mogoči! Toda ali so mar povsod takšne razmere? Ali naj katoličani tudi tam, kjer je še nekaj enotne katoliške zavesti, zlasti še, če imajo katoličani tudi kot državljani enoten politični, socialni in gospodarski program, opuste voljo za enotno stranko in naj se porazgube po raznih strankah in strancicah, da se bodo oslabiljeni in le od časa do časa, če bo to sploh dopuščala strankarska disciplina, postavili za svoje najsvežejše pravice? Žalostno izkustvo dosti dokazuje, kako se navadno godi katoličanom po takšnih strankah.^{12a} Brez kakega splošnega odloka torej v takšno splošno prepoved nikakor ne moremo verjeti. In zares! Katoliška akcija se uvaja tudi v Nemčiji, kjer je katoliško ljudstvo vsaj po večini še organizirano v enotni stvarno katoliški stranki, a ne nuncij Pacelli v Magdeburgu, ne papež sam v pismu kardinalu Beltramu ni zahteval, naj nemški katoličani najprej razbijejo Centrum, potem pa naj se raztepo po raznih stvarno ne katoliških strankah in strancicah!

Toda člankar pravi, da sledi ta zahteva iz bistva katoliške akcije, češ stranka, ki bi bila le stvarno katoliška, bi že radi tega pri vernem ljudstvu mogla računati na gotov uspeh v škodo drugim strankam in bi se tako pri nasprotnikih vera osovražila. Naj pošteno priznamo, da je v tem zrno resnice! Če bi bil n. pr. namen stranke predvsem političen, recimo, avtonomističen ali federalističen ali kaj takega, a bi stranka v volilnem boju naglašala predvsem to, da je stranka katoliških načel (ki nimajo z onimi težnjami malo ali nič opravka), bi se res agitacija za politične cilje vršila z zlorabo vere, kar je ne-

^{12a} Najnovejši zgled podaja Prusija. Tam je nekaj katoličanov iz Centruma prešlo v nacionalno stranko, ki je zanje osnovala poseben odsek. Pri glasovanju za konkordat so se vsi ti katoliški poslanci razen enega zdržali glasovanja. Goldaua pa, ki je glasoval za konkordat, so takoj izključili iz parlamentarne frakcije! Razlog za ta prečudni pojav je ta, da so dandanes izvečine vse stranke tudi kulturno in torej versko orientirane. Neka izjema — a le deloma — so stranke na Angleškem, ki se ločijo predvsem po gospodarskem programu. Tam so res katoličani v vsch strankah, liberalni (ki pa nikakor ni liberalna v našem zmislu), konservativni in delavski. A tudi tu vplivajo na volitve religiozni momenti. Pri zadnjih volitvah so dali škofje katoličanom navodilo, naj volijo le take poslance, ki se zavežejo, da bodo zastopali v parlamentu šolske zahteve katoličanov.

dopustno. Toda če katoličani v težkih časih, ko gre za svobodo vere in Cerkve, kličejo kot državljani po svoji državljanski pravici vse dobre na vkup v obrambo najsvetejših pravic, kako naj bo to nedopustno? »Ker bo na škodo drugih strank?« Toda raba te naše pravice ni za druge nobena krivica! Ali si mar ne smemo želeti, da bi stranke, ki so veri in Cerkvi sovražne, zmanjšali ali oslabilili? »A nasprotniki bodo zasovražili vero!« Če delamo v obrambo vere, moramo dopustiti tudi to. Nasprotniki vere bodo z nami le tedaj popolnoma zadovoljni, če bomo pustili vero popolnoma v nemar, torej če bomo zanemarili svojo dolžnost.

To velja seveda le za tam, kjer imajo nasprotne stranke ali protikatoliški program ali pa vsaj nimajo za pravice vere in Cerkve nobenega zmisla. Če se ločijo stranke zgolj po političnih ciljih, se smejo med seboj boriti tudi le z agitacijo vsaka za svoje politične cilje!

Drugo vprašanje, ki ga je »Križev« člankar skopčal s katoliško akcijo, je vprašanje političnega delovanja duhovnikov. Načelno je stvar jasna. Že dr. Mahnič, ki je v »Rimskem Katoliku« odločno izjavljal: »Duhovnik ne le da more, ampak dandanes mora politikovati«, je vendar načelno izpovedal: »Duhovnikov pravi poklic je služiti Cerkvi, vero oznanjevati, zakramente deliti; ni pa poklic njegov pečati se s politiko, kajti politika spada v področje države... Glede politike duhovnom velja opomin apostolov: Nihče, ki se vojskuje za Gospoda, se ne zapleta v posvetna opravila.«¹³ Ne da duhovniki ne bi imeli pravice baviti se s politiko. Duhovniki so državljani in imajo kakor drugi državljanske pravice, ki je med njimi tudi politično delo. Pretirana je slika drugega člankarja v »Križu«, da bi bila vsa politika dejansko nekaj tako slabega, da more v politiko le svetnik ali svetniški asket. Če bi bilo tako, tudi lajikom nesvetnikom politika ne bi bila dovoljena. A papeži sami naglašajo, da je izvrševanje državljanskih pravic katoličanov dolžnost. Ne umazanost politike, ki ni politiki nič bistvenega in nujnega, ki se torej z njo ni treba umazati, ampak duhovnike odvrča od tega dela njih posebno zvanje, ki ga jim je dala Cerkev: skrb za vero in

¹³ RK V (1893) 383.

nrvnost. To zvanje je tako važno, da mu morajo duhovniki posvetiti vse svoje moči. Le s škofovim dovoljenjem, kakor določajo tudi cerkveni kanoni, sme duhovnik prevzeti n. pr. mesto poslanca v parlamentu.¹⁴

Toda če politika prestopi meje svojega področja ter seže v področje vere, tedaj — tako je sklepal Mahnič — politika izgubi svoj zgolj posvetni značaj in postane verska, zato ima duhovnik kot duhovnik pravico posegati vmes, dà, tedaj je to njegova dolžnost, dolžnost vsaj tedaj, če ni za takšno borbo zadosti zavednih, samostojnih in bogoslovsko izobraženih katoliških lajkov.¹⁵

Tako smo učili za Mahničem tudi drugi. V program duhovnikovega dela — tako uči bogoslovce Sociologija — spada dandanes tudi politično delo, skrb za politično organizacijo ljudstva. »Prvi razlog je zopet ta, da se dandanes tudi v politiki bije in odločuje boj med vero in nevero. V političnih zbornicah izkuša »svobodna misel« zasužnjiti versko misel, svobodomiselni blok preglasovati krščanske stranke. Zahteve: ločitev Cerkve in države, svobodna (brezverska) šola, razporka so zahteve, ki jih bo zavrгла ali uveljavila politična moč političnih organizacij.«¹⁶

Prav tako so nas duhovnike učile škofijske sinode, seveda vedno na podstavi, da nimamo še zadosti pripravnih lajkov.¹⁷ To torej niti ni več zasebno mnenje tega ali onega, temveč zakonito nam dana norma.

Ali je člankar v »Križu« dokazal, da je to zmotno ali da te norme niso več veljavne?

Ker je poseganje duhovnikov v politiko s cerkvenega stališča na splošno dopustno in dolžno le kot dušnopastirsko delo

¹⁴ Prim. sedaj: Codex iuris canonici can. 139 § 4.

¹⁵ RK V (1893), 384—388; prim. tudi RK II (1890), 36—40.

¹⁶ Ušeničnik Aleš, Sociologija (1910), 804 sl.; prim. Fr. Ušeničnik, Pastoralno bogoslovje (1920) II, 749.

¹⁷ Prim. Instructio Pastoralis Labacensis (1915) 184: Actio politica clero aliena esse non potest. Nam in re politica nostro tempore de rebus agitur, quae fidem et mores populi tangunt, immo ipsam Ecclesiam et omnem revelationem e populo evellere conantur... Quapropter pastor animarum officium incumbit influxum eiusdem partis politicae promoveri, quae catholice sentit... Prim. tudi: Synodus diocesana Labacensis (1903) 165—168.

v nekih časovnih razmerah, je naravno, da bi ta dolžnost in dopustnost prenehala, če bi se tiste razmere izpremenile, oz. če bi nastale razmere, kjer takšno delovanje ne bi bilo več ali ne potrebno ali ne koristno. Je pa vsekako več takih možnosti. N. pr. če bi bilo dosti katoliških lajkov, pripravnih in pripravljenih za takšno delo; ali če bi katoliška akcija že tako prodrla, da bi bilo ljudstvo popolnoma vzgojeno za samostojno, po katoliških načelih usmerjeno politiko; ali tudi, če bi države same zajamčile Cerkvi svobodo in pravice in bi se omejile na zgolj državne naloge. V vseh teh primerih bi ne bilo več nobene potrebe za politiko duhovnikov. (Seveda bi ljudstvo tudi tedaj lahko tega ali onega izvolilo za svojega zastopnika, če bi se mu zdel prav posebno sposoben za političnega voditelja in bi mu škof v zmislu cerkvenega prava to dovolil.) Ali so še drugi primeri, kjer naj bi se duhovniki umaknili s tega itak dosti nevhvaležnega torišča? »Križev« člankar zopet misli, da bistvo katoliške akcije same to zahteva. To je pogrešeno! Katoliška akcija pomeni sodelovanje lajkov pri cerkvenem apostolstvu. To sodelovanje opravi torej duhovnike lastnega delovanja le tedaj, če je tako organizirano in močno, da delovanje duhovnikov v tem drugotnem področju ni več potrebno. Seveda so možne posebne razmere, da se zdi za vero in Cerkev večja korist, če se duhovniki v delovanje političnih strank ne vmešavajo, kakor pa če se vmešavajo. O tem gre sodba papežu in škofom. Res je papež že dal v nekaterih državah takšna navodila. Omenili smo že navodilo mehikanskim škofom. Ne tako določno, a vendar nekoliko podobno je navodilo litvanskemu kleru (kjer je država sklenila s Cerkvijo konkordat). Prav tako je o priliki konkordata z Italijo papež obnovil prepoved, da italijanski duhovniki in redovniki ne smejo biti v nobeni politični stranki. Mogoče je torej tu res neka splošna težnja. Nemara papež upa, da bo možno s katoliško akcijo na boljši način nadomestiti tisto korist, ki jo je dajalo doslej politično delovanje duhovnikov, obenem pa preprečiti tisto zlo, ki je bilo s tem združeno, da so namreč nasprotniki klevetali radi politike Cerkev in se nekateri radi političnega nesoglasja odtujevali duhovnikom in tako Cerkvi in veri. Vseh težav seve tudi tako ne bo konec. Kot državljani se bodo morali duhovniki tudi poslej udeleževati volitev. A tuintam se

volijo samo »liste« in le-te so strankarsko opredeljene: kdor je za to in to listo, je za to in to stranko. Ali se ne bo torej kljub vsemu nestrankarskemu opredeljenju duhovnikom še vedno očitalo strankarstvo? Potem: če bo kje kaka izrazita protikatoliška stranka, ali ne bo smel duhovnik kot duhovnik pred njo svariti? Kjer gre zgolj za politične in nacionalne stranke, tam seveda ni nobene posebne težave, saj je bilo že tudi do sedaj načelo, da se duhovniki v takšne strankarske borbe ne smejo zapletati. Toda vse te reči lahko mirno prepustimo papežu in škofom: papežu, ki zre z duhovnih višin po vesoljnem svetu in motri, kaj bi bilo za Cerkev in človeštvo najboljše, škofom, ki »jih je Sveti Duh postavil vladati Cerkev božjo.« Za naše kraje, kakor tudi n. pr. za Nemčijo ali Avstrijo, še ni nobenega takšnega navodila, ne od papeža ne od škofov. Mi nimamo pravice posegati v oblastno področje papeža in škofov, zato tudi katoliške akcije ne smemo s takimi vprašanji obteževati.

ZANEMARJENA STRAN NAŠEGA NARODNEGA GOSPODARSTVA.

Dr. A. Gosar.

I.

Dejstvo je, da je naša država izrazito agrarna. Poljedelstvo, živinoreja in gozdarstvo so tiste gospodarske panoge, ki v glavnem od njih živimo. Polne štiri petine vsega našega povprečnega izvoza tvorijo poljedelski, živinorejski in gozdarski produkti.

Vse to so občeznane stvari, ki jih nihče ne taji in jim nihče ne oporeka. Drugo vprašanje pa je, ali se tega tudi dovolj zavedamo in ali tudi svojo gospodarsko politiko po tem uravnavamo?

Ni namreč vseeno, ali je kaka država izrazito agrarna, ali pa je izrazito industrijska. Res, da ne more niti ena, niti druga živeti popolnoma sama zase. Vsaka je navezana na to, da potreščine, ki jih sama ne prideluje oziroma izdeluje, uvaža iz drugih držav. Zato pa mora svoje lastne odvišne pridelke oziroma izdelke prodajati v tuje države. Na ta način dobiva potrebna denarna sredstva, s katerimi plačuje uvoženo blago. Ena najvažnejših narodnogospodarskih nalog države je radi tega, da

skrbi za to, da je njena trgovinska oziroma bolj točno plačilna bilanca trajno aktivna. Drugače mora živeti na dolg ter postaja bolj in bolj odvisna od drugih držav.

Vprav v tem pogledu pa obstoji med agrarnimi in industrijskimi državami važna razlika. Dejstvo je namreč, da imajo agrarni produkti na svetovnem trgu sicer dokaj stalne, pa zato tudi razmeroma nizke cene. Nasprotno pa so industrijski izdelki večinoma podvrženi znatnim konjunktornim izpremembam, vendar so njihove cene večinoma razmeroma visoke. To velja popolnoma nasplošno, prav posebno pa za sedanjo povojno dobo. Če primerjamo današnje cene najrazličnejšega blaga z odgovarjajočimi predvojnimi cenami, vidimo, da je n. pr. obleka danes v primeri z raznimi domačimi živili povprečno še enkrat dražja, nego je bila pred vojno.

Države, ki izvažajo pred vsem le cenene poljedelske, živinorejske in gozdne produkte, uvažajo pa razmeroma drage industrijske proizvode, so radi tega glede denarnih dohodkov nujno na slabšem od industrijskih držav.

Zato pa se samo po sebi razume, da take države ne morejo in ne smejo slepo posnemati gospodarske politike velikih industrijskih držav. Za nas ne more kar enostavno veljati vse tisto, kar velja n. pr. za veleindustrijsko Anglijo, Nemčijo ali tudi za Avstrijo. Pri njih je nasplošno resnično: Čim več prometa, tem več izvoza, tem več dela in zaslužka, ali kratko tem več dohodkov. Pri nas pa je vprav obratno. Čim več je prometa, tm več — vsaj na splošno — je tudi uvoza, tem večji so naši izdatki.

Pa tudi kolikor gre resnično za večji izvoz iz naše države, je stvar precej drugačna, nego pri industrijskih državah. Prvič je zaslužek, ki se nam obeta od izvoza agrarnih produktov, razmeroma slab. V tem pogledu se nam v celoti godi nekako tako, kakor se godi nasplošno vsakemu kmetu posebe. Vse leto se kmet muči in gara, ko pa spravi na jesen svoje pridelke na trg, izkupi zanje le razmeroma malo denarja. Nasprotno pa mora razne industrijske in obrtne izdelke, n. pr. obleko, obutev, razno orodje itd., razmeroma drago plačati. Odtod znano dejstvo, da živijo kmetje kljub težkemu in napornemu delu slabo, največkrat slabše od drugih stanov.

Drugič pa ne smemo prezreti, da ima izvoz agrarnih produktov svoje določene, skoro bi lahko rekli naravne meje. Poraba različnih industrijskih izdelkov se v agrarnih državah mnogokrat v prav kratkem času podvoji, potroji ali celo podesetori. Nasprotno pa je konsum kruha, mesa, mleka in sličnih življenskih potrebščin zlasti v onih industrijskih državah, kamor mi vse to izvažamo, povečini že dosegel tisto naravno mero, preko katere se nasplošno ne bo nikdar dvignil, izvzemši seveda, kolikor se bo prebivalstvo pomnožilo.

Vrh tega pa opazamo, da se vprav nam bližnje industrijske države vedno bolj sistematično trudijo, kako bi se glede najvažnejših življenskih potrebščin kolikor mogoče osamosvojile. Avstrija in Nemčija pospešujeta z vsemi sredstvi svoje poljedelstvo in ovirata naš izvoz, kjerkoli moreta. Tako postajajo prilike za povečanje našega izvoza vedno redkejše. To se izraža tudi v uradnih podatkih o našem izvozu. Zlasti vidimo, da stalno pojema naš izvoz goved in svežega mesa. Pa tudi celotni naš izvoz je od leta 1924. dalje vsakokrat manjši. (Leta 1924. smo izvozili vsega blaga za 9·5 milijarde, l. 1925. za 8·9, l. 1926. za 7·8, l. 1927. pa — predvsem kajpak radi slabe letine — še samo za 6·4 in končno l. 1928. tudi samo za 6·4 milijarde.)

Gotovo, da se da vsaj za nekaj časa mnogo popraviti s tem, da poiščemo svojim produktom nova tržišča. Vendar ne smemo pozabiti, da se imajo tudi druge agrarne države boriti s sličnimi težavami kakor mi. Zato moramo tudi na morebitnih novih tržiščih kaj hitro pričakovati njihove konkurence, ki bo potisnila cene našim produktom na najnižjo stopnjo. Na to pa, da bi mogli z izvozom različnih industrijskih proizvodov v doglednem času uspešno tekrovati s starimi industrijskimi državami, pač še ne moremo misliti.

Napačno bi torej bilo, če bi videli edino, ali vsaj najvažnejše sredstvo za izboljšanje našega gospodarskega položaja v povečavanju našega izvoza. Gospodarjenje ne obstoji samo v tem, da kolikor mogoče veliko pridelamo oziroma izdelamo in prodamo, marveč je prav tako važno tudi to, kako s svojimi proizvodi oziroma z njihovim izkupičkom razpolagamo. Kaj nam pomaga, če še toliko pridelamo, ako pa moramo svoj pridelek prodati za slepo ceno, ali kaj nam koristi, če za svoj

pridelek še toliko izkupimo, če pa večji del tega izkupička potrošimo za nepotrebne in nekoristne stvari?

K bistvu dobrega narodnega gospodarstva spada torej poleg smotrenega pospeševanja produkcije in prodaje domačih proizvodov tudi še zares smotrena in modra poraba izkupička, ki ga prejmemo za svoje blago. To poslednje je za nas še posebno važno. Kajti vprav to je tista točka, kjer naše narodno gospodarstvo najbolj vidno šepa.

II.

Naj podkrepim te svoje trditve z uradnimi podatki o našem izvozu in uvozu!

Po statistiki ministrstva financ smo leta 1928., kakor rečeno, izvozili iz naše države vsega blaga za ca. 6.400 milj. dinarjev. Med ostalim smo izvozili: Koruze za 10·5 milj., pšenice pa za 410·1 milj. Radi popolnosti naj še dodam, da smo pšenične moke to leto izvozili za 7·7 milj., uvozili pa za 26 milj. — Slični so tudi podatki za leto 1927. Razlika obstoji predvsem le v tem, da smo to leto izvozili več koruze (za 337·2 milj.) in manj pšenice (za 195·5 milj.) in pa da je izvoz pšenične moke znašal 59·2 nasproti 1·4 milj. uvoza. Pri vsem tem seveda ne smemo prezreti, da sta bili leti 1927. in 1928. glede žitnega in koruznega izvoza izredno slabi. (Povprečni izvoz zadnjih štirih let, od katerih sta bili prvi dve posebno ugodni, je znašal pri koruzi 935·5 milj., pri pšenici pa 488·3 milj.) Izvoz ostalih žit (rži, ječmena in ovs) je razmeroma neznamenit ter je znašal l. 1927. ca. 80 milj., l. 1928. pa komaj dobrih 30 milj. Suhih sliv smo izvozili l. 1928. za 128·4 milj. (povprečni izvoz zadnjih štirih let: 177·4 milj.), goved smo izvozili to leto za 283·6 milj. (povprečni izvoz zadnjih štirih let v višini 352·5 milj. ne prihaja v poštev, ker ta izvoz stalno pada), konj (vštevši konje za meso) za 89·5 milj. (povprečje: 102·3 milj.; tudi tu izvoz stalno pada), drobnice za 139·5 milj. (povprečje: 11·9 milj.) in živih svinj za 323·6 milj. (povprečje: 326·1 milj.).

Uvozili pa smo v l. 1928. vsega blaga za 7·835 milj.

Posebe smo l. 1928. uvozili: Kave za 225·4 milj., čaja za 19·4 milj., kaka-o-a, čokolade in čokoladnih izdelkov za 25·9 milj., južnega sadja za 64·3 milj. (od tega posebe pomaranč za 26·3 milj. in limon za 16·9 milj.). Dalje smo uvozili: Zelenjave in sočivja za 51·6 milj., riža za 145·5 milj. Skupno smo torej uvozili vsega tu navedenega blaga za 532·1 milj.

Poleg tega smo to leto uvozili: Svile za 188·9 milj. (Od tega odpade samo na čisto svilo blizu 160 milj.) Pri tem pa še niso všteti nekateri svileni izdelki, kakor perilo, klobuki itd. Tudi bi bilo treba vpoštevati, da se svile razmeroma največ vtihotapi oziroma, da se je veliko uvozi pod drugim imenom. Zato smemo ceniti naš letni uvoz čiste svile vsaj na 180, ako ne na 200 milj. Nogavic in rokavic (brez svilenih) smo uvozili za 29·4 milj., klobukov za 26·3 milj. in usnjatih čevljev pa za 50·5 milj. Uvoz avtomobilov, motociklov, njihovih delov in pnevmatik je znašal skupno ca. 150 milj. (Natančne številke tu ni mogoče navesti, ker se v uradni statistiki nekatere zadevne postavke, n. pr. »motorji« ne nanašajo samo na avtomobile in motocikle.) Gramofonov, gramofonskih plošč in sličnih mehaničnih glasbenih pripomočkov smo uvozili blizu za 30 milj. (natančne številke iz enakih vzrokov kot spredaj tudi tu ni mogoče navesti), harmonik za 33, otroških igrač za 108 milj. in kozmetičnih sredstev (parfumov, pudra, barvil in sličnega blaga) najmanj za 10 milj. Skupno smo torej uvozili vsega tu navedenega blaga za okroglih 500 milj. **Vsota obeh navedenih skupin pa presega eno milijardo dinarjev.**

Te številke niso nove. Ministrstvo financ jih vsako leto sproti objavlja, četudi le pomešane med ostalimi podatki o naši zunanji trgovini. Kljub temu pa bo slika, ki se nam razkriva v teh številkah, brez dvoma marsikoga osupnila. Kdo bi n. pr. slutil, da smo kot izrazito agrarna država, ki je nujno primorana, da živi predvsem od svojih agrarnih proizvodov, izdali ob slabi letini (1927) vso svojo pšenico, kolikor smo je mogli izvoziti, za svilo, puder in druga taka kozmetična sredstva! Kdo bi pač mislil, da trošimo za te vrste blago **redno**

dobro tretjino (natančneje dve petini) povprečnega izvoza pšenice oziroma vseh žit, ali da nam ves izkupiček za konje in oves zdaleka več ne zadošča, da plačamo ž njim uvožene avtomobile (brez tovornih avtomobilov in motociklov — brez bencina)! Kdo bi dalje slutil, da nam ves naš izvoz goved komaj dobro pokrije izdatke za različno kolonijalno blago (brez riža), južno sadje, sočivje in zelenjavo. Kdo bi uganil, da nas samo klobuki, rokavice in nogavice, kolikor jih uvažamo, stancjo še vedno skoraj toliko, kolikor dobimo povprečno za našo drobnico?

Ali naj se po vsem tem še vprašujemo, zakaj da gospodarsko tako slabo stojimo! Ali je po tem še čudno, da smo poslednji dve leti zaključili trgovinsko bilanco z 886 milj. oziroma z eno milijardo 390 milj. primanjkljaja! Golo sklicevanje na slabo letino nas tu ne more in ne sme zadovoljiti ter potolažiti. Zakaj glavni vzrok teh primanjkljajev tiči končno predvsem le v našem slabem gospodarstvu.

Da bo slika tega našega gospodarjenja popolnejša, naj mi bo dovoljeno opozoriti še na par dejstev.

Od vseh 150 milijonov, ki smo jih l. 1928. izdali za uvožene avtomobile in motocikle, odpade na tovarne vozove komaj kakih 10 ali največ 15 milijonov. Slično je bilo to razmerje tudi l. 1927. (Od 2376 avtomobilov, kolikor smo jih l. 1928. uvozili, je bilo tovornih samo 212, l. 1927. pa od 1830 samo 115.) Zanimivo je tudi, da je naš uvoz poljedelskih strojev v letih 1926 in 1927 dosegel komaj eno tretjino tega, kar smo izdali za avtomobile, to se pravi, da je znašal približno toliko, kolikor smo plačali ti dve leti za gramofone, harmonike in otroške igrače! Pa tudi l. 1928., ko se je naš uvoz poljedelskih strojev napram prejšnjemu letu podvojil, nismo izdali v ta namen niti polovice zneska, ki smo ga potrošili za avtomobile in motocikle.

Da bomo mogli narodno-gospodarski pomen vseh teh podatkov pravilno oceniti, naj še pripomnim, da izdamo letno samo za bombaž in volno oziroma za bombažno in volneno blago, ki ga uvažamo, več nego dobimo vobče za vse naše gozdne

produkte in za vso koruzo. In vendar sta to dve povprečno najjačji postavki v našem izvozu vobče! V letih 1927. in 1928., ko smo vsled slabe letine in drugih neugodnih okolnosti izvozili samo za 337·2 oziroma samo za 10·5 milijonov koruze, smo bili samo pri tem blagu pasivni za okroglo 600 oziroma 800 milijonov.

Če si vse to dobro predočimo, se moramo resnično vprašati, odkod pa naj jemljemo sredstva za razne druge važne, za napredek našega gospodarstva vprav bistvene potrebščine, kakor različno orodje, stroje, razne surovine itd., itd.? Koliko takih izvoznih produktov, ki bi nam dajali večje vsote, pa nam — če odračunamo gornje izdatke — za kritje teh potrebščin vobče še preostane? Če navedem tu jajca, ki nam dajejo letno ca 549 milijonov, svinje z 326, sveže meso z 276·2, baker z 262·7, suhe slive z 177·4 in hmelj z 185 miljoni, smo pa tudi že pri kraju! Vse ostalo moramo spraviti skupaj z raznimi razmeroma malimi zneski.

Mislím, da ti podatki zadoščajo. Če vse to, kar nam govorijo te številke, resno premislím, se moramo pač zdrzniti nad svojim gospodarstvom. Zakaj jasno je, da drvím o p o t e j p o t i n a g l o n a v z d o l i n d a n a m , d o k l e r b o m o t a k o g o s p o d a r i l i , t u d i n o b e n o p o s o j i l o n e b i m o g l o z a t r a j n o p o m a g a t i .

III.

Na osnovi navedenih podatkov je tudi že očito, kje moramo najprej poprijeti, če hočemo svoje narodno gospodarstvo postaviti na zares zdravo podlago.

Eno je popolnoma gotovo: Vsak pameten gospodar, zlasti vsak pameten kmet — in to je za nas merodajno, kajti kot narodnogospodarska celota smo podobni kmetu in ne morda industrijcu ali trgovcu — bi v sličnem položaju najprej vsestransko preudaril, ali in kje bi morda le še lahko nekaj privarčeval? Zlasti vse osebne izdatke zase in za svojo družino, torej izdatke za živila, obleko in slične potrebščine bi omejil na najmanjšo mero. Kjerkoli bi mogel, bi se za domačo porabo zadovoljil z domačimi pridelki in izdelki. Namesto kave, sladkorja, riža, makaronov in drugih takih jestvin, ki jih mora vse drago kupovati, bi užival domačo hrano, namesto

razmeroma dragega modnega blaga bi nosil perilo iz domačega platna in obleko iz domačega sukna. Skratka, ves svoj konsum bi kolikor mogoče uravnal po tem, kar lahko sam doma pridelal in izdelal.

S takim, ne pretiranim, pač pa intenzivnim varčevanjem si bo — če je prej res preveč trošil — kmalu toliko prihranil, da bo lahko v svojem gospodarstvu to in ono popravil in izboljšal, ne da bi si radi tega nakopal novih dolgov. Šele ko se bo njegovo gospodarstvo že obrnilo na bolje, bo mislil tudi na večje, na dolgo dobo proračunane investicije. Kajti šele takrat bo lahko z gotovostjo pričakoval od izposojenega kapitala tudi primerno korist, dočim bi ga prej večje posojilo utegnilo popolnoma pokopati.

To je naraven tok gospodarskega življenja, kakor ga redno opazamo. Usodno pa bi se motil, kdor bi menil, da v narodno-gospodarskem življenju ne veljajo isti osnovni zakoni, ki nas v zasebnem gospodarstvu včasih tako kruto in brezobzirno prisilijo, da se jim brezpogojno uklonimo.

Če velja v zasebnem gospodarstvu, da ne more nihče trajno več trošiti, nego ima dohodkov, ali če velja, da vsakemu, kdor izda preveč za manj važne, ali celo nepotrebne stvari, nujno nedostane sredstev za najnujnejše življenske potrebščine, — ali ni to v narodnem gospodarstvu natančno tako? Razlika obstoja samo v tem, da človek v zasebnem gospodarstvu sem in tja morda le še dobi kakega strica, ki mu pokrije njegov primanjkljaj, v narodnem gospodarstvu pa takih stricev ni.

Zato ideje, ki sem jih pravkar naznačil, nikakor ne izvirajo iz konservativnosti in pomanjkanja zmisla za napredek, marveč so nujna posledica neutajljivih dejstev našega narodnega gospodarstva.

Poglejmo torej! — Kdo bo n. pr. ugovarjal, če rečem, da bi od onih dobrih 530 milijonov, ki jih dajemo inozemstvu za kavo, čaj, kakao, čokolado, južno sadje, sočivje, zelenjavo in druge take stvari, brez težave prihranili polovico ali vsaj dobro tretjino?

Saj poskušamo danes pod pritiskom težkega gospodarskega stanja na vseh koncih in krajih štediti — včasih celo tako, da se nam radi tega škoda dela. Tu pa razmetavamo po 20, 30, 50 in še več milijonov letno za stvari, ki bi si jih lahko, vsaj za

nekaj časa, popolnoma brez težave odrekli, oziroma jih z drugimi nadomestili, ali pa bi vsaj njihov konsum znatno omejili. Mar je res neobhodno potrebno, da dajemo samo za kavo, čaj, kakao in čokolado letno nad četrto milijarde? Menda pač ne bo preveč, če rečemo, da se vsaj ena tretjina kave v naši državi popije deloma iz navade, deloma iz dolgega časa. Koliko tega bi lahko omejili in koliko nadomestili z domačo žitno kavo! Tisti, ki jim je kava tako rekoč glavni živež, pijejo itak že sedaj ponajveč le cikorijo in razne druge nadomestke. Ali dalje, mar bi se res ne dalo še vedno dobro živeti, tudi če n. pr. ne bi pojedli pomaranč in drugega južnega sadja za več ko 60 milijonov, marveč le za tretjino tega zneska? Ali je res neobhodno potrebno, da dajemo prav tako ca. 50 milijonov za različno zelenjavo in sočivje, ki raste skoro vse tudi pri nas, četudi kak mesec pozneje nego v Italiji, na Grškem ali celo v Afriki? Ta znesek bi si pač lahko domalega v celoti prihranili, ne da bi to posebe občutili.

Poglejmo še dalje! Kdo bi si upal zagovarjati v današnjih razmerah onih okroglih 200 milijonov, ki jih dajemo letno za čisto svilo, puder in slične stvari? Kako naj opravičimo vprav kričeče nesorazmerje med številom tovornih in osebnih, ponajveč luksuznih avtomobilov, ki smo jih zadnja leta uvozili? Kaj bi rekli o kmetu, ki bi si na 10 različnih osebnih voz kupil komaj enega za pravo gospodarsko rabo! (Pri vsem tem pa niti nismo upoštevali velikih izdatkov za uporabo in vzdrževanje teh avtomobilov.) Izdatek okroglih 30 milijonov za gramofone in slično blago je v naših razmerah neodpustljiv narodnogospodarski greh itd. itd.

Tako smemo tudi tu brez najmanjšega pretiravanja reči, da bi od 500 milijonov, ki jih trošimo za te vrste blago, zopet lahko prihranili najmanj polovico.

Samo pri teh dveh skupinah našega uvoza bi torej lahko zmanjšali svoje sedanje letne izdatke za okroglo 500 milijonov. Že samo to pa je za nas vsota, ki bi morali radi nje posvetiti temu vprašanju vso pažnjo.

Vendar to niti ni najvažnejše. Te številke sem navedel le zato, da vsaj približno naznačim važnost tega vprašanja. Glavno pa je, da bi vobče pričeli misliti na to, ali se

morda vendarle ne bi dalo s temi in onimi domačimi proizvodi vsaj približno tako dobro živeti kakor s tujimi. Čim pa bi pričeli dajati domačemu blagu, kjerkoli je možno, prednost pred tujim, bi takoj našli v našem uvozu še celo vrsto visokih postavk, ki bi se dale brez večjega napora in brez posebnih žrtev znatno znižati. Celokupni naš uvoz pa bi se na ta način samo s smotreno uravnavo domačega konsuma — o pospeševanju domače produkcije tu vobče ne govorim, ker je to poglavje zase — brez dvoma razmeroma hitro znižal ne samo za par sto milijonov, marveč tudi za celo milijardo.

IV.

Vprašanje je samo, kako, na kakšen način naj to izvedemo?

Odgovor na to res ni tako enostaven, kakor je preprosta misel, da bi tako moralo biti, oziroma da bi se to moralo zgoditi. Vendar ni to nikakor ne nemogoče. Naj torej podam nekaj misli, ki se mi zde v tem pogledu najbolj važne.

Pred vsem drugim je neobhodno potrebno, da se pričnemo za to stran našega narodnega gospodarstva intenzivneje zanimati. Dosedaj smo to vprašanje vobče popolnoma zanemarjali. Vso svojo gospodarsko politiko smo uravnali, kakor da problem varčevanja (izvzemši v državni upravi) in smotrenega uravnavanja potrošnje za nas kot narodnogospodarsko celoto vobče ne obstoja.

Samo en zgleđ naj omenim. V letih 1927. in 1928. je — kot sem že omenil — naš izvoz pšenice in koruze padel vsled slabe letine in raznih drugih neugodnih okolištin na približno tretjino povprečnega izvoza zadnjih štirih let. To se pravi, da smo dobili ti dve leti samo za omenjeni vrsti blaga okroglo eno milijardo manj nego druga leta. Kljub temu pa smo — kakor da se ni nič izpremenilo — uvozili vseh spredaj navedenih predmetov (kave, čaja, kakao-a, čokolade, južnega sadja, sočivja, zelenjave, avtomobilov itd.) deloma ravno toliko, deloma celo več, kot prejšnji dve, izredno rodovitni leti! Kje bi našli količkaj resnega kmečkkega gospodarja, ki bi ob najslabši letini izdal za razne manj potrebne, ali celo nepotrebne stvari ravno toliko kot ob najboljši žetvi?

Res, da se zasebno gospodarstvo neprimerno lažje prilagaja menjajočim se prilikam nego narodno gospodarstvo, kjer proizvajajo eni, trošijo pa mnogokrat povsem drugi ljudje. Vendar nam ta primer jasno kaže, **da naše narodno gospodarstvo vprav nujno potrebuje smotrenega vodstva.** Drugače se nam bo vedno dogajalo, da bomo v najtežjih gospodarskih prilikah lahkomi-selno in popolnoma brez potrebe zapravljali za stotine in stotine milijonov našega narodnega imetja.

Zato se mi zdi, da bi bilo nujno potrebno ukreniti dvoje:

1. Vodstvo vse gospodarske politike v državi treba strniti v eni sami roki oziroma v enem samem organu. Dokler bodo različni ministri različnih gospodarskih resorov vodili vsak svojo, bolj ali manj samostojno politiko, toliko časa ta politika ne more biti enotna in zato tudi ne zares smotrena. Staro pravilo je namreč, da se tam, kjer je več gospodarjev, navadno slabo gospodari. Gotovo tudi je, da enotnega vodstva vse gospodarske politike ne moremo pričakovati, še manj pa zahtevati od ministra financ. Njegova naloga je, da vodi finančno politiko države, in pa, da skrbi za fiskalne interese.

Morda bi bilo najbolj naravno in zato tudi najboljše, če bi tvorili ta skupni enotni organ vse naše gospodarske politike ministri vseh ali vsaj važnejših gospodarskih resorov s predsednikom vlade na čelu. Vendar to ni bistveno. Glavno je, da se misel enotnega vodstva vse gospodarske politike na ta ali oni način uresniči.

2. Osnovati bi bilo treba poseben organ ali urad, ki bi tok našega narodnega gospodarstva sproti zasledoval, beležil vse važnejše njegove pojave ter bi o njih takoj poročal na odločujočem mestu. Nemogoče je namreč voditi zares smotreno gospodarsko politiko, dokler niti prav ne vemo, kako naše narodno gospodarstvo v celoti poteka. Običajna ugotovitev da je naša trgovinska bilanca aktivna oziroma pasivna, nam v tem pogledu še nič ne pove.

Ta urad bi obenem vodil tudi smotreno narodno-gospodarsko propagando.

Takoj ko bi imeli točen pregled o resničnem stanju in toku našega narodnega gospodarstva, bi lahko pričeli s primernimi

ukrepi odstranjevati ali vsaj omejevati opisane in še mnogotere druge njegove nedostatke in nezmislivosti.

Marsikaj bi se dalo popraviti s primerno spremembo naše carinske in trošarinske politike. Dosedaj se je ta politika ravnala vse preveč po fiskalnih vidikih in pa po željah in interesih razmeroma malega dela naših pridobitnih krogov, v ostalem pa je — kot je iz spredaj navedenih dejstev jasno razvidno — mnogokrat vprav lahkomišlno zanimarjala življenske interese našega narodnega gospodarstva.

Seveda nas nujni oziri na druge države v tem pogledu močno ovirajo. Vendar ni dvoma, da bi se dalo ob zares smotretem vodstvu vse naše gospodarske politike tudi v tem pogledu marsikaj izboljšati. Kako pa so se do danes dajala navodila različnim našim delegacijam, ki so hodile sklepate trgovinske pogodbe z drugimi državami? Kje je bila tu prepotrebna enotnost?

Mnogo tega, kar nas danes vsled nepotrebnih in prekomernih vsakoletnih izdatkov pritiska k tlom, pa bi lahko omejili že s tem, če bi ljudem nazorno predočili, kje tiči zlo ter bi jim vzbujali čut za dolžne socialne ozire in nujne patriotske dolžnosti.

Kdo v širših ljudskih krogih pa danes ve, zakaj smo s svojim gospodarstvom tako na slabem? Kdor se za kaj takega vobče zanima, se jezi navadno le na korupcijo ter toži radi prevelikih davčnih bremen. Tega pa, da gre iz naše države letno skoro milijarda denarja za stvari, ki bi jih lahko skoro brez težav najmanj polovico utrpeli, ne ve nihče in zato tudi nihče na to ne misli.

Človek, ki n. pr. gleda, kako se vsak dan množi število različnih osebnih avtomobilov, ki drviijo po naših razdrapanih cestah, vidi v tem le znak napredka. Nikomur pa ne pride na um, da gre samo za to letno iz naše države nad poldrug sto milijonov, ki si jih moramo pritrirati bogzna kje drugje pri najnujnejših življenskih potrebščinah.

In vendar je to za nas že velik kapital. Recimo n. pr., da bi z denarjem, ki smo ga leta 1927. ali 1928. dali za onih 1715 oziroma 2164 osebnih avtomobilov, ki smo jih na novo uvozili, zgradili približno toliko enodružinskih hišic. Ali se ne bi pred vsem svetom upravičeno ponašali, kako veliko socialno delo

smo izvršili? In kar je še posebno važno: Ta denar bi povečini ostal pri nas doma; od tega bi imeli kruha naši ljudje in hiše bi ostale še poznim rodovom. Tako pa so šli vsi ti milijoni v tujino in še bomo za uporabo in vzdrževanje teh avtomobilov šteli letno po več desetih milijonov, dokler ne bo po petih ali recimo po povprečno osmih do desetih letih ves ta kapital ležal popolnoma neraben med staro šaro!

Ali ne bo po vsem tem vsakemu očito, da pomeni pretirano pospeševanje avtomobilizma v resnici le zapeljevanje k neodpuštljivemu razsipanju našega narodnega premoženja in dohodkov! In koliko je še take in slične snovi za uspešno propagando proti pretiranemu in družabnoškodljivemu zapravljanju! Ali ni že skrajni čas, da predočimo ljudem te stvari tako, kakršne resnično so, ne pa, kakor jim jih slika kričeča trgovska reklama? Če bomo to storili, se bo brez dvoma v marsikom vzbudila vest, drugi pa si bodo iz bojazni pred upravičeno ljudsko sodbo in obsodbo odrekli marsikaj, s čimer se danes na škodo vseh še javno ponašajo.

Če bi pridružili temu še važne narodne in patriotične motive, potem pač ne more biti dvoma v uspeh. Seveda bi morala taka spretna in sistematična propaganda zajeti vso javnost. Prodreti bi morala zlasti tudi v vse šole, da bi se že mladi rod učil pravilno gledati v narodnem gospodarstvu, ne morda le torišče brezobzirnega egoizma in brezmejnega pridobivanja, marveč pred vsem le tisto skupno skledo, iz katere vsi zajemljemo.

Po tem bi kaj kmalu dosegli, da bi se konsum nepotrebnega, zlasti luksuznega in vobče pogrešljivega tujega blaga pri nas omejil na pravo, našemu gospodarskemu stanju ustrezajočo mero. Če je to v veliki meri uspelo Švici in Italiji, če to Nemci z uspehom gojijo, zakaj bi tega ne storili mi, ki nam je to tako nujno potrebno, če si hočemo gospodarsko opomoči? Vrh tega nam prav gotovo ne bo v škodo, če bomo dali naši javni morali in našemu patriotizmu nekaj pobude.

V tem pogledu bi imel omenjeni narodnogospodarski urad velevažno, pa tudi zelo hvaležno nalogo. Če bi jo dobro vršil, bi tudi zelo veliko pripomogel k ozdravljenju našega narodnega gospodarstva.

PSIHOLOGIJA MLADOSTNIKA.

Dr. Josip Jeraj.

Telesni razvoj v pubertetni dobi vpliva odločilno na celotni razvoj človekov. V pubertetni dobi človek telesno dozori, tak ostane več ali manj vse življenje.

Še večje važnosti je duševni razvoj človeka v pubertetni dobi.¹ Če primerjamo pubertetno dobo z otroško dobo, skoro lahko označimo prehod iz ene v drugo za prelom, revolucijo v razvoju. Težko najdeš zakonit stik med duševnostjo v otroški in pubertetni dobi.

Dočim je bila v otroški dobi prava osebnost človekova še zavita v lupini sanjave in skrivnostne otroške duše, prodre v pubertetni dobi realistična človeška osebnost na dan z vsemi svojimi vrlinami in slabostmi. Sedaj se uveljavi človekov značaj, inteligenca se povzpne do svoje prave višine, volja si osvoji svojo pravo moč, strasti in čuvstva zadivjajo svojo naravno pesem. V kipeči pubertetni dobi se razvije osebnost, ideali in cilji. Človek se zave svoje osebnosti in različnosti od obdajajoče ga okolice, zave se tudi svojih življenskih nalog. Razvoj mladega človeka je prešel v odločilni stadij. Kakršen se bo razvil v tej dobi, bo več ali manj ostal vse življenje.

Opisati hočemo v glavnih potezah mladostnika v pubertetni dobi. Seveda to ne bo lahko. Saj je vprav bistvo te dobe, da je vse v toku, vrenju in nejasnem oblikovanju. Mladinoslovci zato trde, da je lastnost te dobe, da nima nobene ga značaja. Navzlic vsej neizrazitosti in nemirnosti pa vendar ima tudi mladostna doba izrazite črte, ki jo označujejo. Predno jih ugotovimo, treba opredeliti različne faze mladostnikovega razvoja.

Po telesnem razvoju navadno ločimo razvoj v treh letnih sedmoricah. Od prvega do sedmega leta je človek otrok, od sedmega do 14. leta deček oziroma deklita in od 14. do 21. leta mladenič oziroma mladenka.

Duševni razvoj se ne razvija popolnoma vzporedno s telesnim, vendar pa se z njim več ali manj sklada. Tako moramo

¹ O psihologiji mladostnika razpravljata v Pedagoškem zborniku, leta 1928., dr. Franjo Žgeč, »Zagovor mladine« in dr. Fr. Čibej, »Metoda in viri mladinske psihologije«.

tudi v duševnem razvoju govoriti o otroških, deških in dekliških ter mladeniških letih. Meje med posameznimi dobami niso odrezane, temveč se prelivajo; tudi se zelo razlikujejo po kulturnih in raznih okoliščinah.

V tem članku govorimo predvsem o duševnem razvoju mladostnika. Radi boljšega umevanja pa moramo kratko označiti tudi otroško dobo, ki v širšem smislu obsega tudi deško dobo.

I. Otroška doba.

Otroška doba je priprava mladostnikove dobe. Kakor zgodnja spomlad razodevlje, kaj bo prineslo poletje mladinske dobe. Zato je važno, da govorimo o smislu otroškega razvoja, da bomo lažje razumeli mladostno dobo. Saj je otroška doba samo en razvojni štadij v celotnem razvoju dozorelega človeka.²

Nekateri mislijo, da zadostuje, ako otroška psihologija ugotovi vedno več podrobnosti v razvoju otroškega mišljenja, teženja in čuvstvovanja. Toda to je premalo! Elementom duševnega razvoja moramo poiskati smisel. Poleg elementarne (eksperimentalne) psihologije nam mora struktura psihologije pokazati, kako se elementi otroškega spoznavanja, hotenja in čuvstvovanja združujejo v smiselno strukturo celotne otroške skrivnosti.

Karl Bühler³ je s tega vidika označil duševni razvoj otrokov po smiselnih fazah: grabežnik, tekač, blebetavec, šimpanzova doba, doba vpraševanja za imeni in vzroki.

Karolina Bühler⁴ je poedine otroške štadije glede zanimanja in razumevanja imenovala: doba Struwelpetra, pravljic, Robinzonov in junaška doba. Razvojni korak razbira pisateljica iz na novo se pojavljajočih funkcij in vsebin.

E. Spranger⁵ ocenjuje smisel otroškega duševnega življenja mnogo globlje po njegovem stališču do »resničnosti«. Njegova

² Krasno in podrobno razpravlja o socialnem razvoju otrokovem K. Doberšek v posebni publikaciji Šolske Matice, Vpliv socialnih razmer na razvoj otroka na Prevaljah. Ljubljana 1929.

³ K. Bühler, Die geistige Entwicklung des Kindes 4. izd., str. 64. Jena 1924.

⁴ Ch. Bühler, Das Seelenleben des Jugendlichen, 4. izd., str. 19. Jena 1927.

⁵ E. Spranger, Die Psychologie des Jugendalters, str. 32. Leipzig 1928.

metoda je posebno jasna. Odlikuje se pred drugimi, ki preveč upoštevajo biološki moment.

Kako doživlja otrok »resničnost«, bomo tudi mi preiskali. Na podlagi teh izsledkov bomo opredelili smisel njegovega razvoja. Znano dejstvo je, da objektivne resničnosti sveta ne doživljata otrok in mladostnik čisto enako. Drugače gleda svet otrok, drugače odrasli.

Značilno za otroško duševno življenje je, da še ne doživlja kontrasta med domišljijo in resničnostjo kakor mladostnik. Domišljija mu je resničnost. Najbolj pokazuje to igranje otrokovo. Ne igra se kakor odrasli za oddih, igra mu je resna stvar. Delo in zabava, resničnost in domišljija sta pri otroku nekako eno.

Otrok še nima izrazite zavesti o svoji osebnosti, ne čuti še tragične protivnosti do družbe in sveta. Otrok živi skoro čisto instinktivno, enotno življenje z vsemi stvarmi. Niti ne sluti ne tragične razklanosti in osamelosti, ki je tako lastna razviti osebnosti, ki se je zavedla svojega od celega sveta ločenega in različnega »jaza«.

Seveda pa ne smemo zanikati sploh vsako otroško zavest med resničnostjo in lastno idealno domišljijo. Tudi otrok čuti kontrast med njima, ko odrasli in realni svet ovirajo njegovo individualno hotenje. Toda doživetje tega kontrasta je drugačno! Odrasli doživlja zavestno ter hoté kontrast med idealom in resničnostjo, njegova domišljija se ob bolečem kontrastu obrača romantično nazaj v preteklost. Otrok pa doživlja svet in se vrašča v njega več ali manj naivno-instruktivno, njegova bolečina in radost je obrnjena v veselo prihodnost. Taka je bistvena razlika med obema.

Značilno za otroško zavest o »resničnosti« je tudi to, da ima drugačno stvarno zavest. Marsikaj na svetu za otroka ne obstoji in ni važno, kar obstoji za odrasle in je za nje važno. Marsikaj pa obstoji za otroke in je za nje važno, kar ne obstoji za odrasle in jim ni nič važno.⁶

Tudi prostor in čas si otrok drugače predstavlja nego odrasli. Prostor mnogo intenzivneje doživlja nego odrasli. Domači kot, sobo, vrt in travnik do podrobnosti pozna in

⁶ Max Scheler poudarja to dejstvo v svoji knjigi *Der Formalismus in der Ethik*, str. 134. Halle 1921.

preišče. Vsaka malenkost mu je zanimiva, z vso svojo dušo visi na njej. Ekstenzivno ne doživlja tako široko prostora. Domačija z domačim krajem, ki ga pregleda oko, mu je »ves svet«, preko njega ne misli. Ker je po naravi usmerjena otroška duša na podrobnosti in intenzivno doživetje, pogosto menjavanje stanovanja ne pogloblja otroške duše, ampak raztresa. Otrok nima časa za intenzivno doživetje.

Čas otrok doživlja in uživa tako intenzivno, da se niti ne zaveda njegovega toka. Otroku je vsak trenutek silno dolg, kakor neskončen. Če otrok naenkrat doživi minljivost časa, se je njegova otroška duša prebudila. Ta dogodek pomeni začetek pubertetne dobe. Iz svoje mladosti se spominjam, da me je ob mrtvaškem odru, na katerem je ležal mrtvi brat, prvič obšla misel o končnosti življenja. Otroško sanjavo doživetje o neskončnosti časa je bilo presekano, v z d r a m i l a s e j e d u š a.

Tudi realnosti naravnih zakonov še ne premeri otrok. Svojih in drugih ljudi moči ne ocenja pravilno. Tudi še ne premišljuje duševnosti bližnjega, še manj lastnosti lastnega značaja. Refleksija o lastni duši je izrazito znamenje nastopajoče pubertete.

Zaokrožena otroška duševnost se najbolj pokazuje v otroški igri. Igra je otroku delo, domišljija, ritmika. Pri odraslem človeku je igra oddih od naporenega dela. Delo enostransko izrablja določene ude in sposobnosti. Igra spravi v sposobnosti potrebno ravnovesje, človek se prepušča ob igri prostemu toku duševnih predstav in prostemu razmahu telesnih napetosti. Ta napetost v duši in telesu se razvozlja v ritmični igri. Nehote človek, ako se dolgočasi, potrkava po mizi.

Pri otroku pa sta delo in ritmična igra nekako eno, zato tudi ima igra pri otroku drugačen pomen nego pri odraslih. Igra je vaja za življenje in ritmično doživetje o b e n e m. To je znak otroškega duševnega življenja, da prepleta resno delo in zabavo ista domišljija in ju združuje v enoto.

Prvi mali prevrat v enotnem otroškem doživetju se poraja v začetku deške dobe, med osmim in 12. letom.

Kako se razvija d e č e k ?

Iz otroške domišljije se prebuja v realno življenje. Sicer se realno življenje dečka še zelo loči od realnega življenja mla-

dostnika, vendar že na nov način gleda svet. Deček zapušča otroški svet domišljije, ki je lasten igri prvih sedmih let, in hoče spoznati resnični svet, v njem delati in ga oblikovati. Delo in zabava sta bila poprej združena v otroški duši, sedaj se ločita. Deček v šoli in praktičnem sodelovanju pri delu odraslih spozna resno delo, ki je smotrna vaja določenih sposobnosti, in od dela različno igro, ki je ritmično razvedrilo telesa in duha.

Deček poskuša že v realnem življenju svoje sile, pleza, skače, se drsa, sanki, gradi mline, žage, podvzema nevarna podjetja v strah odraslih. To mu ni več gola igra, dečku gre za izvršitev dejanskih nalog in del. Poprej se je igral s svinčenimi vojaki, sedaj se v bojnih igrah vojskuje in v tekmi s tovariši meri svoje sile. Za iluzijo mu ni, gre za moč in pogum. Poprej je imel lesene konje, sedaj bi rad žive konje brzdal. Izrezljava si meč za resničen boj, koplje jamo, dela nasipe, igra roparje in se pretepava. Ne vozi več papirnatih čolničkov po potoku, temveč napravi si resničen splav.

Tudi v čtivu je preobrat. Ne ljubi več sanjavih pravljic, temveč posveča pozornost pripovedkam in povestim, ki zajemljejo iz resničnega življenja. Obožuje junake, ki premagujejo resnične ovire življenja iz lastnih moči. Robinzon, ki vse sam napravi, je njegov vzor, viteške, roparske, indijske zgodbe, detektivski romani, posebno K. May, so njegovi literarni ljubljenci.

Nov realen duh se pojavlja v dečkih tudi s tem, da posebno navdušeno zbirajo različne predmete: hrošče, metulje, kamenje, školjke, poštne znamke, razglednice, podobice. Deček zbira radi resnega dela in zanimanja, ni mu glavna stvar samo veselje nad posestjo.

Tudi pri deklicah se v tej dobi pojavi realistična smer, čeravno radi njihovega mirnejšega značaja manj izrazito nego pri dečkih. Niso več zadovoljne samo s punčko kot igračico. Iz globine njihove duše prodira materinski čut, ki se razodevlje na različne načine. Svoje manjše bratce in sestre hočejo voditi in vzgajati, sodelujejo zelo rade pri gospodinjskih opravilih, rade snažijo in krasijo dom, povsod se razodevlje v njihovem obnašanju skriti materinski poklic.

Napram enotno zaokroženi in fantastični otroški dobi razodevjeta torej deček in deklica že realistično smer. Duševno obzorje se vedno bolj širi, svet se njih spoznanju vedno širše odpira, na dnu deške duše že preteče valové viharji. Doslej nepoznana čustva, instinkti, strasti in misli se vzdigajo iz nezavesti in naznačujejo novo dobo mladostnika, ki se jima bliža.

II. Mladostna doba.

Otroška doba preide v deško in dekliško dobo okoli sedmega leta skoro neopaženo. Polagoma iz čustvenega otroka vzraste deček in deklica, ki sta oba po svojem jedru navzlic realistični usmerjenosti vendar le otroška. Deček in deklica nista drugo nego »dovršen otrok«. Čisto drugačen pa je okoli 14. leta prehod iz deške in dekliške dobe v mladostno dobo! Ta prehod je tako velikanski in odločilen v otroški duši, da ga smemo označiti kot prelom ali prevrat, nekako novo rojstvo. Različni činitelji obenem vplivajo na prevrat: zunanji in notranji. Čeravno zunanji činitelji, vzgoja, prehrana, pretresujoča doživetja, duševni proces pubertete pospešujejo ali zavlečejo, vendar odločuje notranja rast duše same. Prišel je čas, da se odpre in razcvete otroški popek duše in se v mladostni dobi razodene v vsem svojem sijaju in polni resničnosti. V tej dobi se razvije otrok v človeka in podobo, kakršna bo ostala vse življenje.

Preobrazba človeka v mladostni dobi je pri vseh tako različna vsled prirojenih dispozicij in časovnih, krajevnih in stanovskih okolnosti. Zato je zelo težko oceniti pravilni razvoj mladostne dobe. Mnogo lažje je razumeti fiziološki razvoj. Na duševni razvoj pa vpliva toliko činiteljev, tudi notranja reakcija duše je tako različna, da zadenejo psihologi na ogromne težkoče, če hočejo enotno označiti to dobo.

Edini so le glede splošne ocenitve mladostne dobe, da je prehod v moško ali žensko zrelost. Podrobno pa ocenjujejo mladostno dobo različni psihologi različno.

Splošno se deli mladostna doba, ki obsega približno 14. do 21. leto, v dve fazi, v tako zvano puberteto in adolescenco. V. Ament je prvi tako razdelil mladostno dobo in je pubertetno dobo imenoval neumna ali nora leta (Flegeljahre), adolescenco

pa tepčevska leta (Tölpeljahre). Pri deklicah se tepčevska leta imenujejo tudi doba »bakfiša«.

Neumna ali nora leta (cepcarska leta) so konec otroške dobe in začetek pubertete, tepčevska leta pa so neroden začetek dozorevanja v polnega človeka.

Značilnosti tako zvanih neumnih let so: druge dražiti, zbadati, stol ali lestvico izpodmakniti, stražnike in učitelje jeziti, na tujih električnih zvoncih zvoniti, deklice smešiti kot »neumne goske«. To so najodličnejša »junaška dela« cepcarskih let! Ženski »cepec« se odlikuje po jezikavosti, neolikanem posmihanju in kritiziranju.

»Tepec« pa je mnogo bolj plah in lahko zardeva. V njem se je že vzbudil smisel za čast, rad posnema odrasle in hoče v vsakem oziru veljati za odraslega. Užaljen je, ako ga ozmerjaš kot neumnega fantalina. Nasproti ženskemu spolu je mnogo pozornejši nego cepec, pazi na lepo frizuro, na fin kroj. Iz žepa mu visi židan robček ter veliko da na zunanost in mnenje odraslih. Seveda je vse njegovo obnašanje še robato in štorckljato, svojega telesa in razvijajočih udov še nima v oblasti.

Ženski »bakfiš«, ki odgovarja moškemu tepcu, je še napol otrok in hoče veljati za gospodično. Sploh pa po mnenju Grunwalda⁷ in Amenta ni v ženskem spolu med obema dobama tolike razlike. Značilna za to žensko dobo je sanjava zanesečnost in navdušenost.

Amentovo in Grunwaldovo razdelitev mladostne dobe v »cepcarska« in »tepčevska« leta lahko priznamo pod pogojem, da se obeh razvojnih stopenj preveč ne ločita. Nora leta niso samo začetek pubertete, segajo dostikrat globoko v dozorevanje. Ravnotako tudi tepčevska leta niso samo začetek adolescence, ampak segajo še preko te dobe v dozorevanje. Med njima ni odrezane meje, obe dobi se prepletata.

Karolina Bühler razdeljuje slično ko Ament mladinsko dobo v puberteto in adolescenco. Meja med obema ji je 17. leto. Deklice postanejo ob začetku 17. leta mladenke, dečki pa ob koncu 17. leta mladeniči. Od 11. oziroma 12. leta se začenja za oba spola pubertetna doba, ki jo imenuje doba mladostnika

⁷ Dr. G. Grunwald, Pädagogische Psychologie. Berlin 1925.

oziroma mladostnice. Mladostno ali pubertetno dobo po njenem naziranju označuje posebno negativnost, mladeniško dobo pa pozitivnost v življenskih nazorih.

Negativne značilnosti pubertete so: v vsem življenju se pojavlja neko neveselje, nemir, fizično in duševno neugodje. Vse moči telesa izčrpava dozorevanje, zato se pojavlja slabokrvnost in utrujenost, ki se odraža tudi v duši. Mladostnik je zato občutljiv, osoren do odraslih in do okolice. Proti svoji volji in proti boljšemu hotenju odbija včasih z divjanjem in uporom svoj notranji nemir. Mladostniki vedo, da se njihovo surovo obnašanje ne da opravičiti, vendar si ne morejo pomagati. Če jih odrasli brez razumevanja za njihovo stanje grajajo, zraste v njih takoj sklep: »Ne morem nič za to, če me prevzame nemirna divjost. Ker me krivično zasmehuješ, imam še manj razloga, da se zatajim.«

Pozitivna smer adolescenta pa se razodevlje v počasnem vraščanju v življenje. Polagoma se vživlja v znanost, umetnost, gospodarsko in socialno življenje odraslih in ga začinja pozitivno ocenjevati in zanj delovati. Tako je adolescenca nasproti negativni puberteti vsestransko pozitivna.

E. Spranger⁸ zelo dvomi, je-li dopustno, označevati puberteto z negativnim znakom, adolescenco pa s pozitivnim. Po njegovem mnenju prevevajo celo mladostno življenje mešano negativne in pozitivne smeri. Njemu je znanih mnogo slučajev, kjer se je vršil razvoj obratno: prva doba je pozitivna, druga pa negativna, posebno v verskem oziru.

Sprangerju se pridružimo tudi mi. Ne delimo mladeniške dobe v puberteto in adolescenco, temveč jo smatramo splošno za dozorevajočo pubertetno dobo, v kateri prehaja mlad človek iz otroške dobe v dozorelo dobo. Časovnih mej ne bomo nobenih gradili, med posameznimi fazami so prehodí preveč tekoči. Kolikor se adolescenca loči od pubertete ter pomenja neko dozorelost, nas tu ne zanima, ker nočemo govoriti o dozorelem odraslem človeku.

Prehod iz naivne otroške dobe v mladostno dobo označujeta dva činitelja: doživetje individualnosti in vraščanje v socialno življenje.

⁸ E. Spranger, Die Psychologie, str. 37.

Na obeh poljih doživi mlad človek nova doživetja, ki preustvarijo naivno otroško dušo v več ali manj razvitega odrastnika. Bistveno novega razvoja v človeku od te dobe naprej ne bo več.

1. Doživetje individualnosti.

Mlad človek postane iz otroka mladostnik, ker doživi individualnost. Če rečemo, da šele mladostnik doživi individualnost, nočemo trditi, da bi otrok sploh ne imel osebnostne zavesti. Otrok tudi ima zavest »jaza«, a tega svojega »jaza« v prvih otroških letih še ne spoznava, ampak ga le z instinktivnim teženjem čuti in doživlja. V pubertetni dobi se izvrši oni velikanski prelom v otroškem razvoju, da se mladostnik zave enotnosti, omejenosti in izolacije svoje lastne osebnosti. Otrok še je čisto vgreznjen v enoto vsega bitja. Nezavestno nekako počiva v naročju materinske narave, ne doživi še svoje različnosti od sveta. Išče tudi sebično korist in se ustavlja zavestno nasprotujočim silam, a vse to le več ali manj instinktivno! Ne ve še, da je tisti »jaz«, ki dela, se bori, išče korist, nekaj čisto posebnega, svet zase, ki je za vedno kakor otok sredi morja, ločen od vseh drugih stvari in ljudi. Torej pogled mladostnikov od zunanjih stvari na znotraj, odkritje subjekta kot samostojnega sveta je začetek doživetja velike osamelosti nove razvojne dobe...

Refleksija usmeri mladostnikov pogled od zunanjega sveta v notranji jaz. Seveda je prvi pogled v »jaz« še temen in zabrisan. V začetku stoji pred svojo opaženo notranjostjo kakor pred zagonetno sfingo. Rastolmačiti svoj jaz mu je težko, ker je še neustaljen, kaotičen in neizrazit. Tis o č m o g o č n o s t i j e v n j e m. Istega človeka trgajo nasprotujoče si duševne sile na več strani. Moč in slabost, idealnost in podlost, veselje in žalost, skrajno požrtvovanje in skrajna sebičnost, največja energija in najgrša lenoba, znanost in gospodarstvo, navdušenost za Boga in brezbožnost, najrazličnejše vrednote ga vlečejo za seboj. V mladostniku so sposobnosti pripravljene za vse, tudi najprotivnejše vrednote. Vprašanje je, katere bodo zmagale. Odtod mučni boj in mučna zavest v njegovi duševnosti, veselje in vriskanje do neba ter žalost in potrtoost do smrti.

Kaotični metež najrazličnejših vrednot v mladostnikovi duši ima svoj razvojni pomen. Narava ustvarja selekcijsko podlago za pestre smeri razvoja. Karolina Buhler⁹ je ugotovila tudi v razvoju otroka tako stopnjo, kjer otrok hoče ne radi cilja, temveč radi hotenja samega, da preizkusi svoje moči. Spranger¹⁰ omenja blebetavo dobo pri otroku. Otrok blebeta, predno se mu razveže jezikovni dar, vse mogoče glasove, narava nekako preizkuša svoje možnosti. Tudi igra je eksperimentiranje narave z različnimi možnostmi udejstvovanja. Viharni metež mladostnikovega doživetja seveda ni več otroški igrajoči poskus. Narava seloti jedra osebnosti. Kar je bilo poprej samo igrajoč poskus, je sedaj plastično klesanje končne oblike mladostnika.

V tej dobi splošnega notranjega vrenja in kipenja se mladostnik sam najmanj razume. Silni navali probujajoče se duševnosti ga mečejo semtertja kakor valovi ladjo na penečem se morju. Ob vedno novih doživetjih mu zastrujejo duševno stisko do obupa. V tem stanju mladostnik ničesar tako ne želi nego razumevajočega človeka, da mu pomaga se izmotati iz tisočobraznih duševnih predstav in stremljenj do pravega obraza. Ničesar pa tudi mladostnika tako ne potlači nego uničujoča obsodba odraslega. Napačna beseda stre mlade peruti dostikrat za vedno.

Iz vseh probujajočih se duševnih smeri v mladostnikovi duši pa počasi prevladajo tiste, ki bodo izrezale mladostnikov tip. Te duševne smeri tvorijo tako zvano »doživetje jaza«.

Dnevniki mladostnikov razodevljejo način tega doživetja »jaza«. Rudolf Delius popisuje ta dogodek. »Bilo je, kakor da bi se vse odcepilo od mene in sem bil trenutkoma izoliran. Čudovit občutek! Stavil sem si čudno vprašanje: Si-li ti Rudi Delius? Ali si isti, katerega prijatelji tako imenujejo? Tisti, ki ima v šoli določeno ime in dobiva določene rede. — Si-li ti isti? Drugi jaz se je v meni vzravnal nasproti prejšnjemu. Bilo mi je, kakor bi se fizično odtrgal od svoje okolice, s katero sem doslej v nezavestni enotnosti živel. Trenukoma sem se spoznal kot poedinec... Bilo mi je, kakor da je neki

⁹ K. Bühler, *Das Seelenleben des Jugendlichen*, str. 101.

¹⁰ E. Spranger, l. c. str. 40.

duševni blisk udaril v mene.« In kakšne so bile posledice tega novega osebnostnega doživetja? »Naenkrat je obledela v mojih očeh stara narava s svojimi krvnimi odnosi: pojem 'oče', 'brat' ni imel nobenega pomena. Tudi domovina z vsem svojim čarom je zginila iz duhovnega vida, kakor koža se je olevila od mene. — 'Jaz' je bil prost, odtrgan, viseč in v sebi počivajoč... — Doživetje jaza je kakor drugo rojstvo. Duševna popkovina se je pretrgala. Nič več nas ne redi topa in mračna kri materinskega organizma okolice. Kri mora sedaj sama v sebi krožiti. Srce začenja samostojno udarjati.«¹¹

Bistvo tega doživetja jaza je torej, da se je otvoril velikanski prepad med lastnim jazom in vsem ne-jazom. Vsi ljudje, predvsem starši, ki so bili poprej mladostniku najbližji, se mu globoko odtujijo, čuti proti njim nekako jezo. Vprašanja: Čemu živim? Hamletova dilema: »Biti ali nebiti« so nekaj navadnega pri mladostnikih na tej stopnji. Otrok kvečjemu vpraša: Kje sem bil, ko me še ni bilo na svetu? Mladostnik pa povprašuje po smislu življenja: »Zakaj sem sploh na svetu? Kakšno vrednost ima življenje?« Ko je izvedel o filozofskem izvoru človeka, se ga nevolja loteva do tistih, ki so krivi njegovega »biti«. Metafizični konflikt se lahko stopnjuje tako usodepolno, da mladostnik v svoji duševni razrvanosti in napetosti obračuna z življenjem: mladostni samomorilec.

Seveda ni to doživetje lastne individuacije pri vseh mladostnikih tako tragično. Pri veliki večini je razvoj bolj gladek. Novo doživetje si da duška samo v dnevnikih, pismih in prijateljstvih, ki se v tej dobi sklepajo. Pisma si medsebojno pišejo, da si v njih ogledujejo lastno notranjost. Pesmice kujejo, da razbremenijo navale lastnih čuvstev. Prijateljstva še ne temeljijo v globlji notranji vezi zvestobe in ljubezni. Prijatelja ima mladostnik le zato, da sebe po njem bolje razume in sebe v njem predstavlja.

Tipični zgoraj označeni Deliusov zgled, da se mladostnik čuti novega človeka (Dantejeva vita nuova) se izraža tudi v tem, da se mladostniki preimenujejo: Joža postane Joško, Alojz Vekoslav, Ana Anita. Mladostnik vsak dan spreminja obleko, frizuro, išče največje posebnosti v kretnjah, hoji, govorjenju,

¹¹ Rudolf von Delius, Schöpfungstum, 2. izd. Darmstadt, str. 24.

stoji (posebno deklice) po cele ure pred ogledalom — tudi radi tega, da si svojo duševnost predočuje in študira.

Vse zunanje kretnje so le odraz notranje refleksije, ki išče v tej dobi »jaza«. V »jazu« tudi odkrije zanimiv svet, zato ga analizira, razkraja. Izraz poglobitve v lastni »jaz«, je v tej dobi hrepenenje mladega človeka po lastni sobi. V njej neopaženo in nemoteno živi tej svoji notranjosti. Fino popisuje Anatole France v »Le petit Pierre« pomen lastne sobe za mladostnika: *Cette chambre, je ne la trouvais pas belle; je ne pensais pas un moment qu'elle dût l'être; je ne la trouvais pas laide; je la trouvais unique, incomparable.* Drug mladostnik piše: »Odkar imam lastno sobo, imam tudi lastno notranje življenje.«

Prebujenje samega sebe se ne izraža samo v refleksiji »jaza«. Novo življenje mladostnikovo naznačujeta tudi bolesta občutljivost in čut za čast. Mladi človek se v tem prehodnem stanju globoko zaveda lastne nesigurnosti. Ima še mnogo otroškega na sebi, po svojem družabnem stališču, svojih sposobnostih ni ne odrasli, ne otrok, vmes med obema. Tudi odrasli ga še ne ocenjujejo kot enakopravnega, povsod ga odrivajo iz svojih vrst kot »novinca«. Zavest nesigurnega novega stanja, ko je še v mnogočem otrok, pa hoče biti mož, ter nepriznavanje starejše okolice ga ustvarja občutljivega in dražljivega. Ako starejši mladostnike stalno odbijajo, se dostikrat v užaljeni secesiji sploh ločijo od družbe, se zagrižejo v lastno »mladinsko« miselnost in odklanjajo vsako skupnost s starejšimi, tudi vse njihove kulturne in družabne oblike. To znači potem prelom, revolucijo mladine. Mladinsko gibanje se je izpridilo, ne vedno samo po krivdi mladine, temveč tudi po krivdi odraslih, ki mladine niso hoteli razumeti.

Mladostnikovo občutljivost poraja tudi njegovo hrepenenje po samostojnosti. Otroku je nekako prirodno, da se da voditi in negovati. Otroku je brez vodstva in zaščite nesrečen. Mladostnik pa mrzlično drhti po samostojnosti. Sam si hoče cilje usmerjati, stavljati naloge in delo. Najprvo seveda bolj eksperimentira. Težke telovadne točke proizvaja, prireja izlete v prirodo, v daljne kraje, sestavlja zbirke, piše »romane« in pesnikuje, združuje se s somišljeniki v mladinske klube, samo zato, da ima samostojno polje udejstvovanja. Ni mu še

za estetično doživetje narave, ne za resno delo, tudi še ne razumeva globljih socialnih vrednot. Ljubezen do narave, dela, udruževanja lahko pronica iz iste psihološke korenine: biti neodvisen, pokazati na zunaj svojo sposobnost za samostojnost, ki kot nova življenska sila prodira iz globine duše.

Seveda lahko navdušenje za naravo in delo, posebno nagon potovanja, izhajajo tudi iz drugih virov. Potovalni nagon je tudi izraz večnega mladinskega nemira. Mladostnik se je odlučil iz otroške enote z materinsko naravo, starši in domačijo. V doživetju »jaza« in individuacije je spoznal svojo samoniklost in edinstvenost. To novo doživetje ga sili nekako instinktivno, da beži od sedanje okolice in išče novega sveta. Z begom in utrujenostjo se reši svoje razdražene duševnosti. Vedno nova duševna doživetja mu kalijo duševno ravnovesje, zato se jih hoče iznebiti v fizični omami. Fizična utrujenost naj pomiri notranje viharje ter ugasi ognjene zublje, ki mu žgejo dušo. Tako torej potovanje oproščuje razburjenost in razčiščuje notranjost. Ima torej važno vzgojno in razvojno funkcijo, da mladostnik najde samega sebe.

2. V r a š č a n j e v d r u ž b o.

Prva stopnja mladostnikovega razvoja je doživetje »jaza«, samonikle individualnosti. Naravna posledica tega dogodka je ločitev od tistih, ki po mnenju mladostnikovem zavirajo razvoj njegove individualnosti, torej od staršev, domačih, celo tovarišev. A ta ločitev ne sme biti niti popolna niti trajna! Le k o t z a č a s n a s t o p n j a ima psihološko podlago, da se vrne po njej mladostnik z novim samoniklim jazom zopet nazaj v družbo.

To je večnosveža igra prirode in njene božje teleologije, da z novimi svežimi osebnostmi preraja duševno, kulturno in socialno življenje narodov. Mladina je vedno novi plug, ki orje staro ledino in brazde kulture in jih oploja s čvrstimi in klenimi semeni. Zato je trpko-veselo doživetje osebnosti samo funkcija v širših smotrih človeške zgodovine in človeškega razvoja, tribut, ki ga mladina vedno vnovič izplača napredku človeštva.

Druga stopnja po doživetju osebnosti mora ob normalnem razvoju mladine vedno biti v r a š č a n j e v s o c i a l n e r a z m e r e. Ako mladina obtiči na prvi stopnji, je to bolešno stanje in katastrofa.

Zdrav mladec vrašča v družbo. Trdnost in solidnost tega vraščanja v življenske oblike družbe pa je odvisna od kvalitete osebnosti. Čim samonikeljše, širše in plemenitejše se je razvila mladostna osebnost in njen življenski ideal, tem silneje bo vplivala tudi na objektivne, zgodovinsko konkretne vrednote.

Tako je pogoj pozitivnega vraščanja etična osebnost.

Dolga pa je pot od prve refleksije in doživetja osebnosti do izčiščene osebnosti z jasnim življenskim idealom.

Otrok še živi od trenutka, kot čustveno bitje leta od veselja do veselja, od cveta do cveta. Nima še prave zavesti o odgovornosti svojega žitja, tudi se še ne zaveda, da s svojim nehanjem vpliva na celoto. Nekako kot atomček še kroži v nerazdruženi edinosti vesoljstva, instinktivno z njim joče, vriska in trpi. Seveda tudi še nima jasnega življenskega programa. Šele ko pride do pameti, prav posebno pa v začenjajoči se pubertetni dobi se izvrši prevrat v tem odnosu. Pride prvo spoznanje individualnosti. Čim hitreje se zaveda svojega jaza in različnosti od sveta, tem močneje raste v njegovi duši življenski ideal. V začetku ves zavrt v otroško fantazijo izoblikuje vedno jasnejše realistične konture bodoče podobe.

Povzema pa otrok podobe svojega ideala iz konkretnih zgledov okolice. Ideal mu je učitelj, učiteljica, sosedov Francek, služkinja Cilka, dostikrat najneznatnejša oseba, bolj redko starši in bratje.

Seveda življenski položaj ne pohaja iz enotnega vira. Je sinteza dveh činiteljev: lastne notranjosti in zunanjih konkretnih vplivov. Zato je tudi jasno, da je končna oblika ideala rezultanta borbe idealnih vrednot lastne duševnosti s pozitivnimi činitelji dejanske družbe.

Jedro življenskega ideala ustvarja vedno lastna individualnost in plastična idealna podoba lastne duše. Plastična idealna podoba v borbi z združbo in nižjimi strastmi lastne duše ustvarja konkretno jazovo podobo.

Višji idealni jaz v tej konkretni borbi včasih ob prevelikih ovirah od zunaj in znotraj klone. Takrat osebnost tragično končava ali pa zablodi v zmote in zagazi v bolesterne izprijenosti. Človek hoče dobro, a ker nima moči, da bi zmačal na potu, na katerem je hotel biti dober, se izpridi in postane hudoben.

Če pa je dovolj notranje moči v mladostniku in so družabne razmere zdrave, bo dozorela osebnost mladostnikova s svojim življenjskim programom v etično osebnost. S tem bo dana podlaga, da bo kot zrel član družbe odločilno vplival na potek in ritem objektivnega zgodovinskega življenja.

Začela se je doba sodelovanja in vraščanja v družbo. To vraščanje v kulturo odraslih ima pri mladostnikih čisto poseben značaj.

Otrok je tudi vraščal v družbo, a njegovo vraščanje je bilo različno od mladostnikovega!

Otrok je po pokorščini sprejemal in nekako instinktivno odbijal vplive zunanjega sveta in obdajajočih ga ljudi. Subjektivno še ni dozorel, da bi vrednotil življenjske pojave, ocenjeval njih нравno vrednost ter kvarni, oziroma škodljivi vpliv na celoto. Vsemu temu še otrok ni dozorel!

Mladostnik pa dorašča tudi duševno, objektivnega sveta in etično-socialnih vrednot ne sprejema več pasivno kakor otrok. Aktivno in samostojno vrednote soodbrava ali zanikuje. Tudi otrok ima v kali vse duševne sposobnosti, doživlja verske, bitnostne in umetnostne vrednote, ve tudi ceniti ljubezen, korist in moč. Ali razmerje do teh vrednot je čisto drugačno nego pri mladostniku! Otrok se še ni odtrgal iz enote z Bogom in naravo. V njem so še vsa ta polja nediferencirana, obenem doživlja v igri spoznavne, umetniške in koristnostne vrednote. Spranger opozarja na dejstvo, da je značilna življenjska oblika otrokova vsestranska življenjska enotnost in Fröbel je vprav na tej podlagi izbiral take zaposlenostne igrice, ki bi celotno otroško dušo zainteresirale.

Mladostnik pa doživlja te vrednote s stališča osebnosti, z veliko večjo samostojnostjo in z zavestjo, da je za nje osebno odgovoren in da po njih osebnostno raste in pada.

Otrok še ne ustvarja na nobenem kulturnem poprišču samostojno, živi ob obstoječi kulturi svoje lastno, na naravo navezано, instinktivno-nereflektirano življenje.

Mladostnik pa sam ustvarja, gradi lasten svetovni nazor, vero kritično presoja in vpliva na družbo. Oploja svet v duševnem oziru in množi njega družabne vrednote.

Ob tem novem stališču do sveta se mladostniku vzbujajo težki življenjski problemi. Na vseh poljih se mora kritično

opredeljevati. Na verskem, etičnem, socialnem, gospodarskem polju se bori njegova individualna vest z obstoječim zgodovinskim etosom. Opredeljevanje je posebno danes težko, ko je kultura tako diferencirana in so vsa raznolična polja vsled pretiranega poudarjanja avtonomnosti tako napeta. Že dorasli se ob polnem razvoju duha težko opredeli, toliko težje mladostnik, posebno ker moderni individualizem podira vse sintetične činitelje vere in družbe.

Včasih je neizbežen tragičen konflikt med individualno vestjo in zgodovinskimi činitelji, posebno ako so se uveljavile v družbi razvade, ki se protivijo božjim vrednotam vesti. Individuum mora takrat nastopiti, a zavedati se mora, da se sme proti obstoječim družabnim vrednotam dvigniti le v imenu višjih božjih zakonov. Kristus je v imenu teh nekdanj nastopil zoper poganski svet in njegovo kulturo.

Ob normalnih razmerah v družbi, posebno če se družabne versko-kulturne vrednote skladajo z idealnimi vrednotami Resnice, Dobrega in Lepega, se vrašča mladostnik mnogo bolj gladko in mirno. Individuum kmalu preмага mladostne izrastke svojega jaza. Individualno hotenje se podredi kolektivnemu hotenju, ga čisti in dviga nad povprečno sedanost, spajajoč svoje individualne vrednote z nadindividualnimi vrednotami družbe. Tako zdrave mladostne sile osvežijo omahujoči ritem stare kulture in poživljajo mrtveče duševne celice starega človeka.

OBZOR.

Kolumbovi vitezi.

Dr. P. Hugo Bren, O. F. M.

Kolumbovi vitezi so največja katoliška tajna organizacija in druga največja organizacija te vrste sploh. Po številu jo prekaša samo svetovno prostozidarstvo. A ko bi se Kolumbovi vitezi ne bili omejili samo na Severno Ameriko in obrobne države, bi bili najbrž tudi po številu že prekosili framasona, dasi še niso obhajali zlatega jubileja svojega obstoja. Ponovno so vplivni katoliški krogi, cerkveni in lajiški, že apelirali nanje, naj prekoračijo meje svoje domovine in se, kakor framasoni, skušajo uveljaviti po vsem svetu. Toda doslej so vse take pozive trdovratno odklanjali. Pač zato, ker

bi se morali v tem slučaju temeljito preurediti, odnosno svoj izraziti ameriški kolorit vsaj izven Amerike zabrisati; tega pa nočejo.

Gotovo bo marsikoga zanimalo, kaj več zvedeti o teh skrivnostnih vitezi. Saj se je že od več strani izrazila želja, naj bi jih kdo malo obširneje opisal. Kar se je med nami dotlej o njih pisalo, je res premalo, da bi jih v celoti spoznal. Sicer se pa, kolikor vem, tudi drugod ni mnogo pisalo o njih. Ker so meni deloma iz osebnega stika znani, deloma imam na razpolago zadosti prvovrstnih tiskanih virov, bom v naslednjem skušal tej želji ustreči.¹

1. Red Kolumbovih vitezov.

Da, Kolumbovi vitezi so red. Njih polno uradno ime je Red Kolumbovih vitezov (Order of the Knights of Columbus). Seveda niso red v cerkvenem smislu. Je pa to izključno moški red. Samo moški od 18. leta dalje morejo postati njegovi člani. Ameriške katoliške ženske imajo svoj samostojen viteški red »Hčera Izabele«, ki je posnet po moškem, drugače pa nima z njim nobenega ožjega stika. Pač pa se drug drugega podpirata v stremljenju za katoliškimi in ameriški vzori. Dalje je lajški red. Katoliški in samo katoliški lajki imajo v njem glavno besedo, oni so njegovi voditelji. Duhovnik more biti član, na vse njegove dosedanje viteške stopnje se lahko povzpne. A glavne besede v vodstvu nima, če je tudi škof. Le po en duhovnik je v vsakem viteškem zboru, kot duhovni vodja zbora, kot tak spada med njegovo uradništvo, vsi drugi so le vitezi te ali one stopnje, kakor vsi drugi. Slednjič je tajen red, ker se sprejem v posamezne njegove stopnje vrši po strogo tajnem obredniku.

Vse tajno, tajinstveno ima za človeka že po naravi neko posebno privlačno silo. Pred vsem to velja o tistem tajnem in tajinstvenem, ki je le izbranim in zaupnim znano, drugim pa ne. Raču-

¹ Ker le parkrat dobesedno citiram, se mi zdi najbolje, da kar tu navedem vse vire, iz katerih sem zajel potrebno snov. So pa sledeči: History of the Order. (Tipkana kopija, poslana mi od vrhovnega tajništva.) — After Forty-Four Years. »Columbia« 1926 June str. 17, 18. — Prospectus. Knights of Columbus. New Haven 1882—1927. — William J. McGivney: Constitution of Supreme Council Laws and Rules of Supreme Council and Laws and Rules for Subordinate Councils of the Knights of Columbus. New Haven, Conn. (To so redna pravila.) — Joseph E. Ransdell: The Knights of Columbus. »Columbia« 1927 Aug. str. 14, 15. James A. Flaherty: These Triumphal Years. »Columbia« 1927 Sept. str. 5, 25, 38. — The Columbian Squires. »Columbia« 1927 May 31. — Brief Courses of Boyology. »Columbia« 1927 Febr. str. 29. — Wilbur Bates: Calles and the Crom. »Columbia« 1927 Jann. str. 5, 27, 28, 32, 35. — F. Duffy-D. Goldstein: Mexico and the American Federation of Labor. »Columbia« 1927 Jann. str. 12, 13, 25, 34, 50. — David Goldstein: Calles and His Friends. »Columbia« 1926 Nov. str. 7, 47. — Pope Pius in Tribute to the Work of Knights in Mexico. »Columbia« 1927 Jann. str. 30. — Joh. Reddin: Youth and the Constitution. »Columbia« 1928 June str. 28, 29. — Supreme Secretary Report (1926/27). »Columbia« 1927 Sept. str. 34, 35, 37. — Viteški duh, oplemenjen po katoliškem duhu, posebno lepo odseva iz »Supreme Knights Letters«. Domala v vsaki številki »Columbije« se nahaja tako okrožno pismo, ki jih zato skupaj omenjam.

najoč s to človeško naravno lastnostjo, so že stari kulturni narodi: Egipčani, Babilonci, Grki, Rimljani, snovali tajna društva, katerih skrivnosti so bile zaupane le izbranim, zanesljivim članom. Te tajnosti so najboljše propagandno sredstvo za take organizacije. Radovednost žene v njih okrilje tudi take, ki bi se jim sicer ne pridružili, ko bi prej vedeli za njih ustroj in cilje. Enkrat sprejeti vztrajajo in posvete vse zmožnosti dotičnemu cilju. Domala vse te tajne organizacije svojih skrivnosti niso rezervirale za članstvo le radi večje privlačnosti, temveč tudi, in morda pred vsem zato, ker si iz kate-regakoli vzroka ne upajo pokazati vseh svojih kart. Boje se, da bi radi svojih prevratnih verskih, političnih in socialnih ciljev zadele na odpor. V ovčji koži jim je volčje delo znatno olajšano.

Radi te opravičene sumnje cerkev takim tajnim družbam nasplošno ne le ni prijazna, ampak jih celo obsoja in svari pred njimi. Ona se drži pravila: Resnica se ne boji luči. Kdor ima čiste namene in cilje, naj pokaže vse svoje karte, četudi ne ravno široki javnosti. Kdor si tega ne upa, je znamenje, da ima slabo vest. Takemu treba bolj na prste gledati kot očitnemu sovražniku, ker je nevarnejši. Da je ta njena taktika prava, je pokazala zgodovina tajnih organizacij. Domala vsaka je stopila pred javnost s kakim hvalevrednim namenom. Pozneje se je izpod njenega skrivnostnega plašča pokazala ost proti veri, cerkvi, državi ali obstoječemu redu sploh. Nekateri, kakor n. pr. framasonstvo, karbonarje in še par drugih je bila cerkev radi tega prisiljena izrečno obsoditi.

S tem pa ni rečeno, da je cerkev načelno nasprotna vsaki tajni organizaciji. Ako ji zaupno predloži vse svoje tajnosti in ona spozna, da niso ne veri, ne npravnosti, ne pravnem redu nasprotni, tembolj, če to troje pospešujejo, nima nič proti njej, jo celo pohvali in pozdravi kot svojo zaveznico. Tako je s Kolumbovimi vitezi. Preden so kot tajna organizacija stopili na plan, so vse svoje karte predložili cerkveni oblasti v presojo. Šele ko je ona izjavila, da so čiste, so šli na delo. Pri njih nadaljnjem razvoju na odobreni podlagi jih ne le ni ovirala, marveč jim je dajala celo pobudo. »Novodobni križarji« — »Desna roka cerkve«. S takimi in podobnimi laskavimi pohvalami so jih ob slovesnih prilikah odlikovali člani ameriške hierarhije, da celo sv. oče sam. Da po zaslugi, se bomo v naslednjem prepričali.

2. Kratka zgodovina reda Kolumbovih vitezov.

Bilo je 16. januarja 1882. V New Havenu, glavnem mestu države Connecticut, je devet katoliških mož sedelo pri večerji. Zdaj zdaj je kdo potegnil uro iz žepa in pogledal, če je že čas. Po večerji jih je namreč domači župnik Rev. Mihael McGivney povabil k sebi na važen razgovor. Vsi so malo nervozno čakali dogovorjene ure, ker nihče ni prav vedel, o čem bi se rad z njimi razgovoril. Ko je prišla določena ura, so se vsi hkrati dvignili in odšli v župnišče. Župnik jim je v dolgem, resnem govoru opisal, kako privlačno silo

imajo na njegove župljane tajne zaprisežene organizacije, katerim pa veren in zaveden katoličan ne sme pristopiti kot član. Toda kaj pomaga prepoved. Skušnjava je za mnoge v veri preslabotne prevelika. Treba misliti na slično organizacijo na katoliški podlagi. Sam da je že veliko razmišljal in tudi zamislil tako organizacijo, a ker stvar ni brez težav, bi zaenkrat predlagal, naj bi se že obstoječi »Red katoliških borštinarjev« (Order of the Catholic Foresters) uvedel v župnijo. Sicer ne odgovarja popolnoma zaželenemu namenu, vendar bolje kot navadna katoliška društva.

Po živahni debati, ki je sledila župnikovemu govoru, so navzočni sklenili, da se zaenkrat ta red vpelje v župnijo. Župnik sam je bil pooblaščen, da stopi v stik z njegovim vodstvom v Bostonu, Mass. Takoj je potrebno ukrenil, da sklep čimprej postane dejanje. A na njegovo veliko razočaranje je vodstvo »Katoliških borštinarjev« odklonilo prošnjo, naj bi v New Havenu ustanovilo podružnico svojega reda. Rev. McGivney je nato še intenzivneje začel misliti na novo viteško organizacijo in v glavnih obrisih snovati njena pravila.

Za Svečnico istega leta je zopet povabil svoje zaupnike k sebi. Ko jih je obvestil, da so »Katoliški borštinarji« njegovo prošnjo zavrnili, jim je razvil svoj načrt, ki je bil z navdušenjem sprejet. Ta seja je bila rojstna ura novega viteškega reda, katerega so na naslednji seji krstili na ime: Kolumbovi vitezi. Obenem je bil izvoljen provizoričen odbor.

Poslej so se ti moške še ponovno sešli in se razgovarjali o podrobnostih novega viteškega reda. Proti koncu marca je stvar toliko dozorela, da so mogli državno oblast prositi za potrjenje pravil, tako zvani »charter«. Dne 29. marca l. 1882. je bil Red Kolumbovih viteзов državnoopravno potrjen. Kandidati za sprejem so se začeli hitro priglašati. Ker pa tajni sprejemni obred še ni bil gotov, se provizoričnemu odboru ni mudilo s sprejemanjem. Bilo pa je treba tudi velike previdnosti. Očetje reda so takoj spočetka sklenili: Malo, pa tisto dobro in vsestransko solidno. V naslednjih tednih so bila pravila v podrobnostih izdelana. Štiri mesece po spočetju reda, dne 16. maja, je bil sklican občni zbor, ki je izvolil prvi definitivni vrhovni svet (Supreme Council). Koj za tem je zagledal luč sveta prvorojenec Kolumbovih viteзов, prvi podrejeni viteški zbor, ki so ga krstili na ime San Salvador št. 1. Nato so redigirali še obrednik, ki je delal velike preglavice. Več kot leto dni so ga sestavljali. Je pač duša reda. Dne 7. julija 1884 je bil tudi ta predložen vrhovnemu svetu in sprejet. Manjkalo je še cerkvenega odobrenja. S pravili in obrednikom v žepu je oče Kolumbovih viteзов, Rev. McGivney, peljal prvi vrhovni svet h krajevnemu škofu McMahanu in mu oboje predložil ter razložil. Brez vseh težav so dobili tudi cerkveno odobrenje.

Šele sedaj so Kolumbovi vitezi stopili v širšo javnost. Ni jim bilo treba delati posebne reklame. Mnogi so že nestržno čakali,

kdaj se jim bodo odprla vrata v tajne novega reda. So lahko izbirali. Preveč trezni ljudje so bili na krmilu, da ne bi bili. Le najboljše in najzanesljivejše so izbrali. Tudi v druge zvezne države se jim ni kar nič mudilo. Prvo desetletje svojega obstoja so ustanavljali podružne viteške zbornice le po rodni državi Connecticut in sosednjem Rod Islandu. Vsi zbori so ob desetletnici šteli okrog 6000 vitezov. Sledeča desetletja so prodirali vedno dalje in dalje po ogromni Uniji, tako da so bile l. 1904. samo še štiri zvezne države, v katerih niso imeli svojih viteških zborov. Danes so v vseh državah Unije in še dalje po Kanadi, Mehiki, Filipinih itd. Njih število presega 700.000 v preko 2500 viteških zborih. V tem pa ni vštet viteški naraščaj ali mali vitezi (The Columbian Squires).

3. Cilji reda Kolumbovih vitezov.

Kratko izraža njih cilje znano ameriško geslo: »For God and Country — Za Boga in domovino.« To jim ni samo gola fraza, kakor so navadno taka gesla, le odmev nekdanje vere. Oni so res Christophori — Kristonosci, ker se bore za to, da bi Kristus zopet zavladal v Ameriki in vsepovsod. Njih patriotizem, kot drugi vzor, je ožarjen od vere in po njej posvečen.

Da so res božji vitezi, priča to, da sprejemajo v svojo sredo le praktične katoličane. Njih pravila to zahtevajo. Na dan sprejema mora vsak kandidat prejeti sv. zakramente. Ako ne, ga vsaj za takrat odslove. A tudi pozneje pazijo na to, da vsak izpolnjuje svoje verske dolžnosti. Kdor bi jih zanemarjal, ga po pravilih izključijo. Njih vernost se posebno lepo zrcali iz globokega spoštovanja do duhovščine in iz otroške vdanosti cerkvi.

Amerikanec je kot trezno misleč in motreč človek splošno že sam po sebi pravi gentleman. Kako obrežanje ob duhovnika v javnosti, kar je pri nas nekaj navadnega, je tudi paganskemu Amerikancu docela tuje. Piscu tega članka se je malone v šestih letih bivanja v Ameriki le dvakrat primerilo, da je bil na ulici izzvan, a obkrat od slovenskih socialistov in po slovensko, ker niso vedeli, da imajo Slovence pred seboj. Drugače se duhovnik brez strahu lahko postavi pred izhod tovarne, iz katere se vsipljejo izmučeni delavci, kakor roječe čebele iz panja. Nobene žale ne bo slišal. In če bi katera padla, bi se dotični sam obsodil za barbarskega tujca. Tamkajšnja javna morala zahteva, da vsak gleda v duhovniku, če že ne duhovnika, vsaj človeka, ki ima prav tako pravico do gentlemanskega obnašanja napram sebi, kakor vsak drugi.

Kolumbovi vitezi pa ne gledajo v duhovniku samo človeka, sodržavljana in sobrata, marveč pred vsem duhovnika, predstavnika moralne sile in poslanca božjega. Tudi oni vedo, da je duhovnik človek, podvržen istim slabostim kot vsak drugi. A radi tega ne mečejo človeka in duhovnika v en koš. Duhovnik kot duhovnik jim je vedno nedotakljiv, pa bodi ta ali oni, tak ali tak. Napram njemu

kot takemu so vedno viteški in polni spoštovanja. Se redko najde tako globoko pojmovanje človeka in duhovnika, kakor je podajajo ti možje mladim vitezom na dan sprejetja. Isto globoko pojmovanje imajo glede cerkve. Človeški element v njej jih ne moti. Oni gledajo v njej le božji element, glede katerega je sine macula et ruga, brez madeža in pege. Odtod njih neomajna lojalnost napram cerkvi in duhovščini, ter njih vedna pripravljenost obema pomagati pri vzvišenem apostolatu, ki ga vršita, brez ozira na osebe, ki ta apostolat vodijo.

Tak je tudi njih patriotizem, kot drugi splošni vzor. Vedo, saj vsak ve, da je v oboževani Ameriki marsikaj gnilega, kar nihče ne more odobravati, naj bo še tak domoljub. A to jim ne kali domovinske ljubezni, ne jemlje požrtvovalnosti zanje. Njih srca in roke so ji odprta, ne da bi bilo treba apelirati na njih patriotizem. Kot katoliški vitezi so bili od strani raznih protikatoliških šovinistov, zlasti iz vrst protestantskih pastorjev sumničeni, da je njih patriotizem hinavščina, da prepričan katoličan sploh ne more biti dober patriot, da v resnici hočejo Ameriko papežu prodati itd. Ker bi jih znala taka sumničenja diskreditirati pri najvišjih predstavnikih domovine, so v smislu svojih pravil njih zanesljivim pooblaščenecem pokazali vse svoje najtajnejše karte. Bili so to štirje odlični prostozidarji višje stopnje. Ko so se o vsem natančno prepričali, so to, kar so našli in videli, referirali kongresniku ali državnemu poslancu dr. Ketterju, prostozidarju 33. stopnje. Ta je potem v kongresu, v državni zbornici, izjavil: »Ti štirje odlični možje so edini v tem, da red Kolumbovih vitezov z vsemi svojimi obredi uči globok in plemenit patriotizem, vceplja ljubezen do domovine, poudarja spoštovanje do postavnega reda, zabičava vestnost in nesebičnost v izpolnjevanju državljanskih dolžnosti in ima državno ustavo za svoj najdragocenejši biser.«²

Javna izjava takega moža je klevetnikom zamašila usta. Kmalu potem, med vojsko, so Kolumbovi vitezi sami z dejanji pokazali, kaka je njih domovinska ljubezen. Z njimi so ne samo lastni domovini, ampak tudi njenim zaveznikom izsilili sijajno priznanje svojemu požrtvovalnemu patriotizmu. Kako, o tem pozneje, ko bomo podrobneje govorili o njihovem delu za Boga in domovino. Zaenkrat se še malo seznanimo z njih specialnimi vzori, ki so: dobrotelje, edinost in bratstvo.

Dobrotelje, kot svoj posebni cilj, razumejo v najširšem pomenu besede in na najširši podlagi. Vsa dela krščanskega usmiljenja, napram vsakemu, to je njih dobrotelni cilj. Kjer je kaka taka potreba, tam priskočijo na pomoč. A kot celotna organizacija ne toliko v posameznih osebnih slučajih. Te prepuščajo poedinim viteškim zborom, ali zasebno in osebno se udeležujejo krščanski ljubezni po-

² Jos. E. Ransdell, The Knights of Columbus. »Columbia« 1927 Aug str. 14.

edinih vitezov. Kot organizacija posebno goje organizirano dobrodelje. Kjer se revščina tako rekoč v masah pokaže in so posamni zbori ali poedini vitezi brez moči, tam ji v masi stopijo nasproti. Ob takih slučajih vrhovno vodstvo poleg običajnih mesečnih vplačil (assessment) naloži še izreden prispevek per capita. Vsak član mora plačati, kolikor je pač določeno, ali četrt, ali pol ali cel dolar. Če je naložen cel dolar, jih imajo naenkrat 700.000 skupaj. To se pa že pozna, v kakršenkoli namen jih obrnejo.

A za svoje lastne člane tudi posamič skrbe, deloma preventivno, deloma subsekutivno. Red Kolumbovih vitezov je obenem podporna organizacija, kakor stotine drugih v Ameriki. Ni pa izključno podporna organizacija, kakor mnogo drugih. Prvo desetletje njenega obstoja je res sprejemala le take, ki so se želeli zavarovati. L. 1891. pa je začela sprejemati tudi druge. Danes se njeni vitezi dele v dve vrsti: asekurirane in asociirane. Asekurirani, katerih je približno ena tretjina, si za določeno mesečno vplačilo zasigurajo starostno ali kako drugo podporo, ter 1000—2000 dolarjev posmrtnine, ki se izplača svojcem. To breme nosi osrednja blagajna reda. Nezavarovani ali asociirani vitezi sicer vplačujejo mesečne prispevke v blagajno, toda s tem ne dobe nikake pravice do zavarovalnine. Pač pa si s tem pri dotičnem krajevnem zboru zagotove vso bratsko pomoč za čas bolezni ali kake druge nesreče. Kajti vsak zbor še posebej skrbi za svoje člane, zavarovane in nezavarovane.

Edinost je drugi posebni cilj Kolumbovih vitezov. V slogi je moč, to ve vsak, a ne upošteva vsak. Kolumbovi vitezi to vedo in upoštevajo. Na znotraj skrbe, da vlada v redu harmonija. Vzdržuje jo stroga organizacija. Neizogibne spore na viteški način poravnajo. Na zunaj streme za tem, da bi vse, kar katoliško misli in čuti, v edinosti vere in ljubezni delalo in se žrtvovalo za vzvišeni cilj katoliške cerkve na zemlji, in bi se človeška družba organizirala v eno veliko civitas Dei, božjo državo na zemlji. V čisti veri in nesebični ljubezni, ne v kakem strankarskem političnem udejstvanju, vidijo to platformo edinosti. Politično so neopredeljeni. Vsakemu je popolnoma na prosto voljo dano, ali je republikanec ali demokrat, ker obe največji politični stranki v Ameriki sta napram veri in cerkvi indiferentni.

Bratstvo je tretji posebni cilj Kolumbovih vitezov. Tudi to goje na znotraj in na zunaj. Na znotraj ob vsaki inicijaciji novih vitezov in ob vsaki priliki poudarjajo, da bodi vitez ne samo prijatelj, ampak brat, bodi ta ali oni, tega ali onega naroda, samo da vidi na njem viteški znak. Če je v potrebi, naj mu pomaga, če je pozabil kaj je, naj ga bratski posvari in mu zopet skuša vlitii viteški ponos in temu primerno obnašanje. Ta medsebojna bratovska, ne policijska kontrola veliko pomaga k ohranjanju pravega redovnega duha in bratske vzajemnosti. Ni čuda, da se tudi lepo kaže. Kamorkoli pride Kolumbov vitez in se s svojim viteškim znakom ter tajnim zname-

njem izkaže za pristnega, povsod najde viteške sobrate. Brat je med brati, ko se je komaj sestel z njimi. V njih domovih je doma. V njih dobredelnih zavodih, ki jih vzdržujejo, je mesto zanj, če je prostor. Tam ga vitezi-sobratje obiskujejo in mu bratski lajšajo gorje.

Na zunaj se drže načela: Ne veliko govoriti o bratstvu, še manj agitirati zanje, ampak je v dejanju kazati. Nikogar bojkotirati, nad nikomer obupati, vsakemu se s sočutnim bratskim srcem bližati in ga skušati dvigniti. Malenkostna usluga je včasih, ki jo komu izkažejo, a je seme za nove vzore življenja. Ko je bil pisec tega članka v Denverju, Col., v bolnišnici, je odposlanec tamkajšnjega viteškega zbora vsak teden prišel notri. Šel je od sobe do sobe, od postelje do postelje in vsakega bolnika vprašal, česa najbolj potrebuje. Čez par dni je zopet prišel s težko obloženim nosačem. Od bolnika do bolnika je delil darove, ki so jih želeli. Vsakemu je ta sočutna skrb in dejanska ljubezen dobro dela. To je bratstvo Kolumbovih vitezov, na znotraj in na zunaj.

Vrhovni vitez v svojih okrožnih pismih, ki jih priobčuje v redovnem glasilu »Columbia«, vedno znova riše podobo pravega Kolumbovega viteza, zdaj s te, zdaj z one plati, in člane navdušuje za viteške vzore. Tudi iz teh okrožnic se zrcali globoko pojmovanje pravega, pristnega krščanskega kavalirja. Kratko je pravega Kolumbovega viteza orisal bivši veliki vitez James A. Flaherty: »Pravi Kolumbov vitez«, tako piše v svoji okrožnici, »je pred vsem lojalen. Če je lojalen napram svojemu redu in njegovim načelom, lojalen nasproti svoji domovini, veri, družini, prijateljem in samemu sebi, ima vse lastnosti, ki se zahtevajo od njega kot takega.«³ Te lastnosti potem obširneje opisuje. Splošno moramo reči, da ta plemeniti duh res vlada v redu, čeravno, zlasti v nižjih vrstah, ni brez smeti, kar je pri taki organizaciji povsem naravno.

3. Organizacija reda Kolumbovih vitezov.

Na krmilu reda stoji vrhovni viteški zbor (Supreme Council of the Knights of Columbus). Tega tvorijo pred vsem aktivni najvišji uradniki, katerih je osem, in sicer: vrhovni vitez, njegov namestnik, glavni tajnik, blagajnik, odvetnik, zdravnik, nadzornik in duhovni vodja. Nadalje spadajo k vrhovnemu viteškemu zboru še vitezi starejšine, katerih imena so na tako zvanem »charterju«, inkorporacijski listini; potem zastopniki viteških zborov posameznih zveznih držav (State Deputys), eksekutivni odborniki najvišjega viteškega zbora (Board of Directors), ter toliko zastopnikov poedinih viteških zborov, kolikorkrat po 2000 vitezov, ali asekuriranih ali asociiranih, ti štejejo. Vsi do eksekutivnih odbornikov imajo pri sejah odločilni glas, ti in od teh naprej pa samo konzultativnega. Najvišja glava tega kompliciranega vrhovnega zbora je vrhovni vitez (Supreme Knight of Columbus).

³ Supreme Knights Letter. »Columbia« 1927 May str. 3.

Vrhovno vodstvo reda v okviru posameznih zveznih držav je v rokah državnih viteških zborov (State Council of the Knight of Columbus). Ti državni viteški zbori obstojajo po vseh onih državah, v katerih so vsaj štirje krajevni zbori z najmanj 400 vitezi. Glava državnega viteškega zbora je državni zastopnik (State Deputy) v najvišjem viteškem zboru. Ostali odbor sestoji iz bivšega državnega zastopnika v najvišjem zboru, aktualnih in bivših velikih vitezov (Grand Knights) poedinih viteških zborov v državi, ter uradniškega štaba državnega viteškega zbora, h kateremu spadajo: namestnik načelnika, tajnik, blagajnik, odvetnik, nadzornik in duhovni vodja.

Na čelu krajevnega viteškega zbora je veliki vitez (Grand Knight). Ostali viteški odbor tvorijo: namestnik velikega viteza, kancler, zapisnikar, finančni tajnik, blagajnik, zdravnik, poročevalec, odvetnik, nadzornik, duhovni vodja, notranji in zunanji stražar, ter pregledovalni odbor (Board of Trustees).

To bi bilo zunanje ogródje vodstva reda Kolumbovih vitezov. Že iz tega lahko vsak, ki mu je znana uredba Zedinjenih držav, spozna, da je uprava po uredbi države. Tu zvezna vlada, državna vlada in krajevna uprava, z gotovo avtonomijo, skupno ustavo, tam najvišji viteški zbor, državni in krajevni zbori, istotako z gotovo avtonomijo, a skupnimi pravili.

Vrhovni viteški zbor kot celota ima polno moč in oblast, na svojih letnih sejah dajati, odpravljati, spreminjati posamezna redovna pravila v duhu reda. Dvetretjinska večina glasov odloča. Državni viteški zbori so avtonomi. Za soglasje državnih in krajevnih zborov s postavami dotične države, je poskrbljeno že z inkorporacijo. Za harmonijo njih pravil in poslovanja s splošnimi redovnimi pravili skrbi eksekutivni odbor vrhovnega viteškega zbora. Ako je potrebna kaka bistvena sprememba, imajo državni viteški zbori in članstvo poedinih krajevnih zborov, če so dosti močni, itak svoje zastopnike v vrhovnem vodstvu, ki spremembe lahko predlagajo.

Seznamimo se še malo podrobneje z notranjim življenjem in poslovanjem reda, kolikor nam je to dovoljeno. Red ima do sedaj štiri viteške stopnje, peta se pripravlja. Vsaka ima svoj posebni tajni obrednik. V prve tri je kdo lahko hitro sprejet, celo isti dan, ne pa v četrto. Ta je samo za izbrane in vsestransko ustaljene viteze. Ti so uniformirani. Častna sablja s širokim belim trakom, kakor jih imajo naši zastavonoše, in črna salonska obleka je njih uniforma, ki si jo nadenejo le ob slovesnih prilikah. Tudi njih zunanje znamenje, ki je vedno lahko nosijo, je drugačno kakor pri prvih treh stopnjah. Glede promocije na višje stopnje ni nobenega razločka med asekuriranimi in asociiranimi vitezi. Razlika med njimi je le pri upravi reda. V odbore morejo biti voljeni le asekurirani vitezi.

Zunanji sprejem se takole vrši: Ako želi kdo vstopiti, mora najprej zaprositi za priporočilo kakega aktivnega viteza zbora, v katerega misli stopiti. Ako je ta ugleden, zlasti še, če jih več

podpira njegovo priporočilo, gre zadeva hitro naprej. Na prihodnji mesečni seji se prebero imena novih kandidatov. Nato se imenik izroči zborovemu organizatorju v nadaljnje poslovanje. Njegova naloga je, se prepričati, imajo li prijavljeni kandidati za sprejem potrebne lastnosti. Ako jih sam pozna, da so neoporečni, zlasti da so praktični katoličani, ali če drugi navzočni lahko jamčijo zanje v tem oziru, je prva preiskava završena. Dotični pridejo na listo resnih kandidatov. Ako tega ni moč takoj ugotoviti, mora organizator sam ali po zaupnikih poizvedovati, so li kandidati taki, kakor pravila zahtevajo. Če tega ni mogoče drugače ugotoviti, zahteva izjavo župnika, v katerega župnijo kdo spada. V tem slučaju njih kandidatura postane resna šele, ko se je vse to ugotovilo. Se daljši je kajpada proces glede onih kandidatov, ki žele biti sprejeti kot asekurirani vitezi. Kajti pri teh pridejo še drugi pogoji v poštev: starost, zdravje, stanovski poklic itd.

Resni kandidati pridejo nato v roke posebni komisiji sedmih vitezov, ki jo sestavi veliki vitez zbora. Tisti, ki imajo vsaj pet članov te komisije zase, pridejo na volivno listo, kateri ne, so zavrtnjeni. O izidu poslovanja te komisije se sestavi posebna listina, podpisana od njenega predsednika. Na sledeči seji veliki vitez prebere izid splošne preiskave. Isto stori na posebni seji glede onih, ki so srečno prestali to preizkušnjo. Nato odredi končno tajno glasovanje celega viteškega zbora, ali naj se kandidati sprejmejo ali ne. Če ni bilo preko štirih neugodnih glasov, so vsi kandidati in cumulo izvoljeni. V nasprotnem slučaju se vrši ponovna volitev za vsakega posameznega. Kdor dobi pet neugodnih glasov, morda celo ponovno, je vsaj za pol leta zavrtnjen, če želi postati asociiran vitez, za eno leto pa, če hoče biti asekuriran vitez.

Za izvoljene viteški zbor na seji določi dan sprejema. Kakor smo že zgoraj omenili, morajo ta dan novi kandidati k sv. zakramentom. To v pravilih sicer ni predpisano, a je obvezna tradicija reda. Kaj potem sledi, o tem molče pisani in ustni viri. Vitezi sicer ne prisegajo, da bodo o tem molčali, kakor delajo framasoni, le možka, viteška beseda se od njih zahteva. A to tudi viteško drže. Lahko pa rečemo, da je ves obred nekaj tako globoko zamišljenega in slikovitega, da mora mlade viteze spraviti v pravo viteško mišljenje in razpoloženje ter jim za celo življenje ostati v živem spominu. Isto velja o poznejših tajnih ceremonijah, s katerimi netijo viteškega duha, kakor n. pr. za spomin vernih duš...

Ko je bil kdo sprejet v prvo viteško stopnjo, postane pravomočen vitez, z vsemi pravicami, bodisi asekuriranega, bodisi asociiranega viteza. Ob tej priliki se mu zaupa tudi tajno spoznavno znamenje (Pass word), po katerem se vitezi med seboj spoznajo, četudi nimajo vidnih znamenj na sebi. Tako vidna kakor tajna znamenja so za različne viteške stopnje različna. Tajna se po potrebi spreminjajo. Vrhovni tajnik jih v sporazumu z ostalim vrhovnim

vodstvom določa in velikim vitezom poedinih zborov priobčuje. Glede vitezov četrte stopnje (Fourth degree) veljajo v tem oziru še posebna pravila.

Vsak viteški zbor, za katerega je treba najmanj 20 asekuriranih članov (drugače se združi s kakim drugim zborom), ima svoje posebno ime in posebne klubove prostore, kjer se zbira k sejам in drugim oficijelnim in družabnim prireditvam. Red ni naklonjen preveliki cepitvi. Četudi bi v kakem manjšem mestu moglo biti več zborov s predpisanim minimalnim številom članov, hoče imeti le en močan zbor, da z združenimi močmi laže vrši svoje poslanstvo na znotraj in na zunaj, ter si mora postaviti lasten dom. V vseh večjih mestih obstoje lepi domovi Kolumbovih vitezov, v katerih polje živahno viteško in družabno življenje, ker nudijo ves konfort, ki ga zlasti mladi Amerikanci hočejo. Velikega pomena so ti domovi za gojitev bratske vzajemnosti in viteškega duha.

Posamezni viteški zbori morajo imeti vsaj eno uradno sejo na mesec. Za te seje je po splošnih pravilih določen program, obsegajoč 22 točk. Ko so se s tajnimi znamenji vsi vitezi izkazali kot pristne, duhovni vodja ali v njegovi odsotnosti veliki vitez z molitvijo otvori formalno sejo, ki se začne s posebno himno. Ko so izčrpali ves oficijelni program, se seja zopet zaključi z molitvijo in sklepno himno. Sklepe in ukrepe, ki spadajo v območje višje redovne oblasti, kakor n. pr. imena zavarovanih umrlih članov, izključitev enega ali drugega itd., dotični uradniki zbora sporoče uradnikom državnega, oz. vrhovnega zbora.

Vsak zbor skrbno pazi na to, da je kot celota na dobrem glasu. Ako se kdo igra z dobrim imenom zbora, pride pred zborovo sodišče, ki ga ali kaznuje ali suspendira ali izključi. Za nekatere prestopke pravila izrečno zahtevajo eno izmed imenovanih kazni. Tako n. pr., če kdo več ne izvršuje svojih verskih dolžnosti, če je povzročil kak javen škandal, recimo, da je bil popolnoma pijan, če je izdal skrivnosti, če je zlorabil viteško čast v dobičkanosne namene, če se je neviteško obnašal napram svojim sočlanom, zlasti višjim, če je kalil medsebojno soglasje. V vseh teh in še drugih slučajih ga mora zborovo sodišče po pravilih kaznovati. Tudi vsak poedini vitez mora gledati na to, da se nihče ne igra z dobrim imenom zbora. Ako je kaj takega zvedel in se je z gotovostjo prepričal o pregrešku, mora takoj vložiti proti dotičnemu pismeno tožbo na zbor. Če ga je zborovo sodišče spoznalo krivega in je sam krivdo priznal, mu veliki vitez naloži določeno kazen. Če pa je bil krivim spoznan, a krivde ne prizna, gre zadeva na sodišče državnega viteškega zbora kot drugo instanco, da ta končno odloči. Za tožene velike viteze je prva instanca državni viteški zbor, za člane najvišjega viteškega zbora, ne izvzemši vrhovnega viteza, pa vrhovni eksekutivni odbor (Board of Directors).

To bi bil kratek oris zunanje in notranje organizacije tega tajnega reda. V njegove komplicirane podrobnosti, kolikor je pod-

porni organizacija, se ne spuščamo, ker kot tak za nas nima pomena. Preidimo k njegovemu podrobnemu delu za Boga in cerkev, za domovino in narod. Tudi to moremo le v najglavnejših potezah očrtati.

4. Delo reda Kolumbovih viteзов.

A. Za Boga in cerkev.

Nad 700.000 samih moških, praktičnih katoličanov, med njimi velik del družinskih očetov v bolj ali manj vplivnih javnih službah, to že samo na sebi pomeni velik kapital dela za Boga in cerkev. A ti možje so organizirani v veliko armado lajskih apostolov, ki z roko v roki delujejo s cerkvijo za razširjanje kraljestva božjega. To pomeni še več. Da se je katoliška cerkev v Zedinjenih državah, čeravno je izključno sama nase navezana, iz gorčičnega zrna razrasla v mogočno drevo, ki nadkriljuje vse druge tamkajšnje konfesije, gre med človeškimi činitelji ena glavnih zaslug Kolumbovim vitezom. Njih delo za Boga in cerkev v duhu reda ni agresivno ne kričavo, a zato nič manj uspešno.

Že večkrat so se nad katoliško cerkvijo v Ameriki zbirali črni oblaki, ki so grozili uničiti delo dolgih let. Kolumbovi vitezi so bili vedno na mestu, da ji pomagajo jih razpršiti. Naj omenimo med drugim boj za katoliško šolo v državi Oregon. Tam je bila obvezna državna brezverska šola že uzakonjena in katoliškim župnijskim šolam zadan smrtni udarec. Le zadnja zvezna instanca bi morala to postavo še potrditi in bila bi polnomočna. S strahom je vsa katoliška Amerika čakala, kako bo ta odločila. Ko bi bila postavo potrdila, bi bile v principu vse katoliške župnijske šole širom Unije obsojene na smrt. Šlo je namreč za to, ali je prisilna državna šola proti ustavi Zedinjenih držav, proti kateri ne velja nobena postava poedinih držav, ali ne. Ako bi bilo vrhovno sodišče izjavilo, da ni proti ustavi, bi bile posamezne države druga za drugo uzakonile obvezno državno šolo in župnijske bi ostale prazne. Ker je pa tam cerkev brez šole kakor starši brez otrok, bi bilo imelo to za cerkev nedogledne posledice. Ko je hierarhija Kolumbove viteze opozorila na to veliko nevarnost in jih pozvala na pomoč, so takoj nastopili, porabili ves svoj vpliv, odprli svojo blagajno in tako omogočili portlandskemu noškofu Christie-ju velikopotezni proces, katerega izid se je glasil: Postava za prisilno državno šolo je protiustavna. Svoboda vere in vzgoje je ena temeljnih točk ameriške ustave, ki je ne sme nihče rušiti. Vsa katoliška Amerika se je oddahnila.

Drug slučaj. Ko je Amerika posegla v svetovno vojsko, so tudi armade katoliških vojakov kot zvestih patriotov hitele čez morje. A v verskem oziru zanje zdaleka ni bilo dosti poskrbljeno. Zopet so bili Kolumbovi vitezi, ki so cerkev rešili skrbi, kaj bo s temi njenimi otroki. Takoj v začetku so zbrali en milijon dolarjev v ta namen. Pozneje, ko se je vojska le vlekla in zavzemala vedno večje dimenzije, so zamislili kampanjo za vojni sklad, ki je narastel na 15 mili-

jonov dolarjev. S tem velikim skladom so bili kos vsem nedostatnostim v dušnem in telesnem oziru vojakov. Še ostalo je, tako, da so mogli po vojski invalidom in drugim vojnim veteranom na razne načine pomagati.

Veliko zaslug za Boga in cerkev so si pridobili in si jih v vedno večjem obsegu pridobivajo z vzgojo katoliške mladine. Ameriška odraščajoča mladina, ne samo tista, ki je pohajala le v brezverske državne šole, marveč tudi ona, ki je obiskovala verske župnijske šole, je med 15. in 18. letom v največji nevarnosti, da se popolnoma odtuje veri in cerkvi. A vprav v tej najbolj vihravi dobi je bila preveč sama sebi prepuščena. Pač so obstojale in še obstojajo razne mladeniške cerkvene organizacije, zlasti društvo Najsvetejšega Imena za mladeniče (Holy Name Juniors). Toda v teh društvih so se zbirali le najboljši. Pretežni del je hodil svoja pota, mnogi vse prej kot viteška. Saj je statistika za par let nazaj dognala, da je med tatovi avtomobilov 51 odstotkov mladeničev pod 18. letom. Lasten avto je za ameriškega mladeniča v teh letih najvišji ideal. Kolumbovi vitezi so za to mladino zamislili posebno, njej prikladno organizacijo Malih Kolumbovih vitezov (Columbian Squires). Koj ko je kdo odrasel skavtski dobi, to je po 14. letu, ga skušajo kot malega viteza pridobiti za svoj viteški naraščaj.

Na svojem občnem zboru l. 1922. so najprej sestavili poseben odbor, ki naj bi preštudiral mladeniško vprašanje. Na sledečem glavnem zborovanju l. 1923. so na podlagi poročila tega odbora začrtali program. Poglavitna programna točka je bila vzgojna metoda. Ta ne sme biti ne policijska ne vojaška, ampak prijateljska, da, bratska. Naloga voditeljev bodi, nadzirati val prekipevajoče svobode malih vitezov, da kje čez bregove ne udari. Iz njih samih in po njih samih vzgojeni viteški ponos, ožarjen od idealov vere, bodi nasip, ki ga naj jim voditelji bratski pomagajo delati, da bo peneči se val svobode po strugi hitel dalje, dokler se ne zlije v ocean pravih Kolumbovih vitezov.

V dosego tega namena je pa treba dobro poznati mladeniško dušo z vsem njenim mišljenjem, čuvstvovanjem in življenjem. To more le poklican, teoretično in praktično izvežban voditelj. Za take je bilo treba najprej poskrbeti. Dobro, da na slovitem notredamskem vseučilišču v Indiani že delj časa obstoji posebna stolica za »boyologijo«, mladinsko vprašanje. Tam je vrhovni svet Kolumbovih vitezov ustanovil 15 štipendij in pozval absolvirane srednješolce, ki bi se hoteli posvetiti študiju mladinskega vprašanja. Takoj so bila vsa prosta mesta zasedena. Po dveletnem študiju se je 15 absolviranih mladinskih voditeljev razšlo po vsej državi, da se postavijo na čelo mladih vitezov. A to je bilo zdaleka premalo, zakaj armada mladih vitezov je rapidno naraščala in se vedno bolj podrobno organizirala.

Iz viteških krožkov so se razvili viteški odseki. Vsak odsek sme imeti le 16 malih vitezov z vitezom starosto na čelu (Senior Knight)

ali svetovalcem (Counselor), kakor se tudi imenuje. Več viteških odsekov tvori viteški krožek (Circle). Ti krožki vsako leto iz sebe izvolijo lasten odbor po vzorcu viteških zborov, ki ima mesečne seje. Tudi posamezni odseki imajo tedenske seje z vitezom starosto ali svetovalcem na čelu, ki ob tej priliki uči, opominja, svari svojo viteško četo.

Da ves ta komplicirani aparat ne postane kaos, je treba velike previdnosti in veščega vodstva. Vrhovno nadzorstvo ima v rokah poseben mladinski urad najvišjega viteškega zbora. Državni in krajevni krožki so pod nadzorstvom državnih in krajevnih viteških zborov. Neposredno pa so krožki in odseki malih vitezov v oskrbi temu primerno kvalificiranih voditeljev. Za zadostni naraščaj teh je poskrbljeno s praktičnimi kurzi zanje, ki se vrše na raznih krajih. Najkrajši traja deset dni, najdaljši en mesec.

Ker je ta mladinska organizacija Kolumbovih vitezov še primeroma nova, je še niso mogli docela razviti, zlasti ker je naval vanjo prevelik. Toliko se pa že sedaj lahko reče, da so Kolumbovi vitezi z njo nekaj velikega zamislili. Tista mladina, ki dela v cerkvi največ skrbi, je dobila v njih svoje Rafaele. Udarili so na pravo struno njenih src. Self government, samovlada, ki je v krvi Amerikanca in so jo zato tudi oni sprejeli v svoj vzgojni program, jim je utrla pot do mladih src. Potem pa še slovesni sprejem po primernem viteškem obredniku, ta je pravi magnet za mladino. Ni dvoma, da bodo Kolumbovi vitezi iz tega naraščaja dobili največ in najboljših vitezov, Bog in cerkev pa največ zavednih in odločnih bojnikov za svojo sveto pravdo.

Koliko pa še drugače store v ta namen! Za vzgojo katoliške inteligence ustanavljajo na raznih višjih šolah prosta mesta za katoliške dijake. Osrednje vodstvo reda je na katoliškem vseučilišču v Washingtonu založilo pol milijona dolarjev za 15 tako zvanih »večnih« ustanov. Omožilo je izdanje ameriške katoliške enciklopedije, ki se zato imenuje »izdaja Kolumbovih vitezov«. Sami so naročili 30.000 izvodov. Izdali in razdelili so že na milijone letakov, brošur, knjig, katerih namen je širiti boljše spoznavanje katoliške vere in cerkve pri drugovercih. Njih predavatelji vsepovsod nastopajo proti raznim verskim in socialnim zmotam.

Kar celotni red dela v velikem obsegu, to delajo krajevni viteški zbori v malem. Krajevni zbori so trdnjave župnij in središča katoliškega mišljenja in delovanja. Če župnik dela cerkev, šolo, društvene prostore ali karkoli se že zahteva od dobro urejene ameriške župnije, na Kolumbove viteze lahko zida, da mu bodo pomagali. Odbor krajevnih zborov sicer nima pravice, članom nalagati izrednih dajatev, ako ni v to posebej pooblaščen. Lahko pa nalaga neobvezne naklade, katere velika večina rada plačuje za domače župnijske potrebe. Obenem so krajevni zbori spretni organizatorji veselice, bazarjev, kolekt itd., ki so denarni viri za vzdrževanje ameriških

župnij. Zadnje čase posamezni viteški zbori tekmujejo med seboj v financiranju lastnih dijaških ustanov, ki bodo marsikomu pomagale v duhovski stan.

Celo izven ameriških mej se razteza njih delo. Po vojni so ameriške protestantske sekte mislile, da se bo dalo v kalnih evropskih vodah izvrstno ribariti. Bogatim, kakor so, se je obetala še lepša žetev. Metodisti so se na kljub papežu kar v Rimu naselili. Njih ameriško urejena zabavišča, ki so jih tamkaj otvorili, so bila za rimsko mladino res magnet. Papež Benedikt XV. je radi tega s skrbjo gledal v bodočnost. Rešili so ga te skrbi Kolumbovi vitezi. L. 1920. jih je 200 z vrhovnim vitezom na čelu poromalo v Rim. Ob tej priliki jim je sveti oče sam maševal na vatikanskem vrtu in jih laskavo pohvalil. Morda jim je ob isti priliki odkril svojo bojazen radi propagande metodistov.

Že naslednje leto je najvišji zbor v San Francisco sklenil, da hoče na pobudo sv. očeta v Rimu ustanoviti in financirati igrišča, zabavišča in atletske kurze po ameriškem vzorcu. Takoj je votiral en milijon dolarjev v ta namen. Danes vzdržujejo Kolumbovi vitezi štiri taka športna zabavišča v Rimu z lastnimi vaditelji. Stroški zanje znašajo na leto okroglo 50.000 dolarjev. Krijejo se večinoma z obrestmi v ta namen zbranega fonda. Tako so paralizirali nevarnost metodizma.

Ko se je v sosednji Mehiki pojavil boljševizem in je izbruhnulo preganjanje cerkve, so Kolumbovi vitezi za škofi prvi dvgnili svoj glas in obsodili Callesovo početje, kot katoličani in kot pristni Amerikanci, ki spoštujejo svobodo vere. Zopet so zbrali milijondolarski sklad za razkrinkanje boljševizma in za obrambo ameriških vzorov pred njim. Štiri milijone letakov so razposlali širom Amerike, da pouče narod, kaj je in kaj hoče mehiški boljševizem. Po vseh večjih mestih so na svoje stroške aranžirali predavanja, ki naj bi ameriško ljudstvo poučila o nevarnosti, ki je pred durmi. Naročili so več kot en milijon izvodov obširne poslanice ameriškega episkopata, ki je nepostavnost Callesovega početja do kosti razgalila, ter jo razposlali na vse strani. Njih glasilo »Columbia« je Ameriški delavski zvezi (American Federation of Labor) temeljito pokvarilo njene početne simpatije za mehiško boljševiško delavsko stranko »Crom« (Confederation Regional Obrera Mexicana). Calles je radi tega drakonično nastopil proti Kolumbovim vitezom, ki so takoj ob izbruhu preganjanja začeli organizirati katoliško mladino. Papež pa jih je v svojem apostolskem pismu »Iniquis afflictisque« imenoma pohvalil, ker so šli z ramo ob rami z duhovščino v boj za pravico.

B. Z a d o m o v i n o i n n a r o d .

Kadarkoli je domovino in narod zadela kaka velika nesreča, so bili Kolumbovi vitezi vedno med prvimi, ki so prišli na pomoč. Zadnja leta, odkar so Kolumbovi vitezi zrasli, je bilo mnogo takih nesreč: potres (California), povodnji (Colorado, Kansas, Ohio, Texas,

ob Mississippiju), ogromni požari (Chelsea, Salem, Ontario, N. Minnesota), cikloni (Florida, Maryland) itd. Najlepše pa so Kolumbovi vitezi pokazali svoj patriotizem v času vojska. Ko so l. 1916. ameriške čete stale ob mehiški meji, so na svoje stroške vzdrževali 16 lepo urejenih in dobro opremljenih vojaških zasilnih domov, v katerih so čete našle svoje priljubljeno razvedrilo. Vojna oblast je takrat prvič postala pozorna na domoljubno delo Kolumbovih vitezov in jim to tudi na polna usta priznala.

Še več so storili za domovino in narod med svetovno vojno in v letih po njej. Okrog 100.000 vitezov je bilo mobiliziranih. S svojim 15milijondolarskim skladom so ne samo katoliške vojake duhovno oskrbeli, ampak celokupni ameriški vojni sili na evropskih bojiščih na vse mogoče načine pomagali. V podrobnosti se ne moremo spuščati, ker bi bilo treba o tem pisati celo knjigo. Sicer so jo pa že sami napisali.⁴ Domače in tuje vojaške kakor civilne najvišje oblasti niso mogle dosti prehvaliti njih nesebične požrtvovalnosti. Razni klevetniki so morali spričo neoporečnih dejstev radi ali neradi umolkneti. Po vojski so bili zopet prvi, ki so se zavzeli za bivše vojake in invalide.

V industrijskih središčih so vzdrževali posebne poselske urade, ki so šli delavcem brezplačno na roko, da so čim prej dobili delo. Več stotisočem bivših vojakov so pomagali do dela in jela. Tisoče in tisoče teh je vojska zalotila sredi pota do kake strokovne ali višje izobrazbe in boljšega gmotnega stanja. Tisoče drugih bi bila hvaležna domovina rada nagradila z boljšimi službami, a jim je manjkalo sorazmerne izobrazbe. Za vse so se zavzeli. S preostalim vojnim skladom so na raznih katoliških višjih šolah vzdrževali 400 dijakov, da so mogli nadaljevati pretrgane študije. Organizirali in financirali so 150 tako zvanih večernih šol akademskega in strokovnega značaja. Te šole je obiskovalo od l. 1919. do 1925. 313.916 bivših vojakov in še 73.581 civilnih slušateljev. Za one, ki niso mogli obiskovati teh večernih kurzov, so uredili tako imenovane korespondenčne šole, ko učitelj pismeno lika svoje učence in ti pismeno odgovarjajo. Štiri in pol leta so Kolumbovi vitezi vojnim veteranom na ta način omogočali strokovno izobrazbo, to je dokler ni bil vojni sklad izčrpan. Približno 100.000 bivših vojakov je bilo v teh njih šolah. Za svoje lastne člane stalno vzdržujejo te vrste šole. Povprečno 8000 vitezov se po tej poti izobrazuje.

Prav posebno pozornost so obrnili na vojne invalide. Za 39.220 so poskrbeli v raznih dobrodelnih zavodih. Da bi se tam preveč ne dolgočasili, so jim oskrbeli ves mogoči ameriški razvedrilni komfort. Krajevni viteški zbori so jih opremljali še z vsemi dnevnimi potrebščinami, tobakom, pisalnim papirjem, sadjem itd. Zavzeli so se za invalide, katerim domovina ni zadosti povrnila žrtev, ki so jih do-

⁴ M. F. Egan — J. B. Kenedy: Knights of Columbus in Peace and War. 2. vol.

prinesli zanjo. Ameriški legiji, ki je prevzela njih pravično pravdo in organizirala v ta namen poseben sklad, so darovali 50.000 dolarjev. Poleg tega so še društvu invalidov dali 75.000 dolarjev za vzdrževanje lastnega urada.

Njih navdušenje za ameriške narodne vzore se lepo zrcali iz tega, ker vsestransko pospešujejo in veliko žrtvujejo za poznavanje domače zgodovine in državne ustave. Že pred 25 leti so na washingtonskem vseučilišču ustanovili stolico za ameriško zgodovino. L. 1921. so osnovali še poseben historični odsek z istim namenom. Razpisali so nagrado 7500 dolarjev za najboljšo zgodovino Amerike. Založili so celo vrsto poljudno-znanstvenih del. Vitezi četrte stopnje so zamislili še neko drugo patriotično akcijo. Da bi mladina obojega spola in kateregakoli veroizpovedanja dobro poznala ameriško ustavo, znala ceniti in braniti njene vzore, so zbrali poseben sklad, iz katerega vsako leto razpišejo več nagrad za najboljše delo o posameznih vprašanjih glede ustave. Okrog milijona dijakov in dijakinj študira in piše, da dobi kako nagrado, o kateri seveda še isti dan vsa Amerika zve. Nedvomno je to izvrstna državljanska šola, ki bo dala zavedne državljane, ponosne na ustavo svojih očetov.

Tema dvema vzoroma: Za Boga in domovino je posvečeno tudi redovno glasilo vitezov »Columbia«. Tiskajo je v lastni, najmodernejši opremljeni tiskarni. Izhaja mesečno v 750.000 izvodih na 52 straneh velike oblike (folio). Tiskarski stroj vrže 35.000 kompletih izvodov na uro, adresar pa 12.000 na uro.

Spričo vsega tega dela in žrtev Kolumbovim vitezom pač ne more nihče očitati, da jim je geslo: Za Boga in domovino le fraza. Že njih milijoni, ki so se raztočili v razne dobrodelne namene, dosti glasno govore. Koliko jih je bilo, tega menda sami ne vedo. Za svoj srebrni jubilej l. 1927. so izdali, da so v teku svojega obstoja samo za članstvo izplačali nad 24 milijonov dolarjev. Njih skupno premoženje je znašalo zadnjega junija 1927 25.527.861 dolarjev. V tem pa ni všteto premoženje posameznih zborov, ki imajo po večjih mestih domove milijonske vrednosti. S takim kapitalom, ki se vsako leto pomnoži, bodo še marsikaj lahko storili za Boga in domovino.

Kongres slovanske kat. akad. mladine v Krakovu v dneh 12. do 14. aprila 1929.

(Poročja France Stelà.)

Na iniciativo vodilne poljske organizacije akademske mladine »Odrodzenie« (Renesansa-Preporod) se je vršil v dneh 12. do 14. apr. v Krakovu prvi povojni kongres slovanske katoliške akademske mladine, ki je imel namen, ustanoviti v ti ali oni obliki vseslovansko zvezo katoliškega akademskega dijaštva. Ta pomembni dogodek v povojni zgodovini slovanskega katoliškega dijaštva nam daje povod, da poskusimo osvetliti to akcijo s historične in sodobno aktualne strani in seznaniti naše čitatelje z njegovimi glavnimi rezultati.

Položaj Slovanstva je danes tako v svojih medsebojnih odnošajih kakor posebej tudi v mednarodnih odnošajih temeljito drugačen, kakor je bil do svetovne vojne. Takrat je slovanski svet razpadal na dve veliki skupini. Večja je obstojala iz samostojnih slovanskih držav, med katerimi je igrala vodilno in obenem pokroviteljsko vlogo Rusija. Kulturno je tej skupini dajalo enotnost pravoslavje in pa historična odvisnost značilnih kulturnih potez od bizantinske srednjeveške kulture. Druga manjša skupina so bili slovanski narodi v avstro-ogrski monarhiji; večini njih je dajala v osnovah enotno lice pripadnost h katoliški cerkvi, vsem pa historična odvisnost od zapadnoevropske kulture, ki se je tudi na pravoslavnih Slovanih te skupine prav značilno udeleževala.

XIX. stoletje je ustvarilo prvi vseslovanski tok v obliki tako zvanega panslavizma, v katerem so igrali iz prve skupine vodilno vlogo Rusi, iz druge pa Čehi. Ta oblika vseslovanskega sodelovanja je prišla še pred vojno v kritično fazo vsled fantastičnosti svojega programa in pa vsled želje, ustvariti konkretnjšo in bolj neposredno učinkovito obliko, katero je skušala izvesti potom t. zv. neoslavizma.

Bolj konkretno platformo kakor idealistični panslavizem je nudila za sodelovanje raznih slovanskih narodnih skupin avstro-ogrski monarhija, ki jih je že s samo svojo eksistenco navajala na sodelovanje. Skupni parlament in delegacije, kjer so se srečavali zastopniki vseh slovanskih narodnosti Avstro-Ogrske, sta od časa do časa nujno povzročala skupne nastope vseh zastopanih slovanskih poslancev v političnih in semintja tudi v narodnih zadevah. Še konkretnjšo obliko pa je dobila težnja avstro-ogrskih Slovanov po sodelovanju ob krizi panslavizma z ustanovitvijo tako zvanega avstroslavizma. Ta oblika je bila nedvomno bolj konkretna, čeprav ni mogoče prezreti dejstva, da so jo favorizirali tudi nasprotniki in izkoriščevalci slovanstva, ker so pričakovali, da bo po prevladi te ideje v mišljenju avstro-ogrskih Slovanov nastalo razrahljanje zvez z ono prvo skupino, ki je v panslavizmu vodila in poudarjala predvsem bratstvo in interesno skupnost vseh Slovanov brez ozira na državno pripadnost. Avstroslavizem pa je vsled zgodovinskih dogodkov, ki so ga naglo prehiteli, zamrl, še preden je zamogel dobiti konkretnjšo obliko.

Čisto iz avstrijskih razmer je nastala dalje še ena platforma za slovansko sodelovanje, namreč katoliška. Pod vplivom vsestranskega napredka katoliške organizacije pri Nemcih se je začel živahno gibati in napredovati tudi slovanski katolicizem. Relativno največji uspeh je doživel med Slovenci. V politiki, ki hodi vselej brezobzirno realna pota, se je katoliška kooperacija omejila bolj na Čehe, Slovence in Hrvate, javljala se je dalje posebno v sodelovanju za skupne kulturno-politične namene in pa v skupnih manifestacijah ob raznih prilikah. Največji uspeh pa je doživela ta ideja v predvojni mladi generaciji, reprezentirani po akademični mladini. V letih 1908. in 1909. je namreč dozorela do splošnega sporazuma vseh katoliških slovanskih dija-

kov, katerega posledica je bila ustanovitev centrale vseh slovanskih katoliških akademičnih društev v Avstro-Ogrski, Slovanske Lige katoliških akademikov na Dunaju. Njeno delo je bilo zelo uspešno, razvoj proti vsem pričakovanjem velik in nastajala je falanga idejno tesno zvezanih mož, ki bi bila utegnila doživeti v političnem okviru predvojnih razmer še veliko vlogo. Cilj SLKA namreč je bil, vzgojiti močno vrsto katoliško zavednih slovanskih inteligentov, ki bi bili temelj slovanskemu gibanju, katero bi združilo najprej katoliške Slovane v enotno usmerjeno, slovansko zavedno in vsestransko pravično gibanje; ko bi bil pa ta ožji cilj dosežen, bi se krož raztegnil na vse Slovane, ki naj bi zasledovali skupne versko-nravne in posebno politične cilje. Tu se je katoliško slovansko dijaštvo predvojne dobe srečalo s stremljenji posebne akcije v katoliškem Slovanstvu, znane pod imenom velehrajskega, cirilometodijskega ali unionističnega gibanja.

Vojna je vse označene smeri slovanskega sodelovanja nenadoma prekinila. Pokroviteljica panslavizma, Rusija, je vsled boljševiške revolucije za enkrat sploh izpadla iz računov. Navezane vezi med slovansko inteligenco so se zrahljale ali so sploh prenehale, ker je pač vsaka slovanska narodnost vse moči tako osredotočila na no-tranjo izgraditev svojih držav, da ji ne preostaja energij in časa za intenzivne zveze izven ožjega domačega kroga. Z ustanovitvijo novih slovanskih držav in z začasno izključitvijo Rusije je dobil povojni slovanski položaj popolnoma drugo lice. Drugačni predpogoji pa zahtevajo tudi nove oblike. V mnogokaterem oziru je treba danes sodobno slovansko ideologijo šele izgrajevati. Mesto prekinjenih vezi je treba navezovati nove. Pred isti spremenjeni položaj je bil postavljen tudi slovanski katolicizem in šele polagoma se je začelo novo zblíževanje in ustvarjanje novih oblik sodelovanja. Katoliško dijaško središče na Dunaju je s političnim propadom tega centra zamrlo. Ostali so rudimenti, kot n. pr. v Pragi Cirilometodijska liga katoliških slovanskih akademikov ali v Ljubljani osredotočene slovenske organizacije ali one v Zagrebu ali novoustanovljeno Društvo sv. Cirila in Metoda v Beogradu; ti so prenesli staro idejo preko najtežjih let. Nobenemu se pa doslej ni posrečilo dobiti kak splošen vpliv. Novi stiki so se navezovali pri raznih prilikah, pogosto izven ožje sfere slovanskega dijaštva. Tako je k tem zvezam prispevala udeležba slovanskih katoliških organizacij na zborovanjih katoliške mednarodne zveze »Pax Romana«, kjer je prišlo v par slučajih do ožjega sodelovanja vseh slovanskih delegatov in je to tudi rodilo za Slovane uspeh v toliko, da so si tako Poljaki kakor Čehi priborili vodilna odborniška mesta. Vendar do prave trajne enodušnosti vsled egoističnih teženj posameznih skupin ni prišlo in so končno Slovani radi oslabitve svojih nastopov doživeli par občutnih neuspehov. Ti neuspehi na mednarodni pozornici pa so na drugi strani vedno bolj utrjevali zavest, da brez odkritega sodelovanja ne gre, da je treba slovansko sodelo-

vanje urediti in mu dati neko stalno medсловansko organizacijsko obliko.

Se pri dveh drugih prilikah so se sestajali razni slovanski katoliški akademiki in začeli navezovati stike med seboj in ugotavljati potrebo ožje medsebojne zveze: ob vseslovanskih orlovskih taborih v Mariboru in v Brnu so se sestajali Čehi in Slovaki s Hrvati in Slovenci in ugotavljali perečo potrebo sporazumnega delovanja za katoliški in slovanski program. Dalje pa je tudi po vojni še vzdrževal neko vez med slovanskih katoliškim dijaštvom Velehrad s svojimi cirilometodijskimi sestanki, ob katerih so se že tradicionalno sestajali tudi slovanski dijaki in bogoslovci.

Toda vse te komponente do letos niso mogle roditi pravega uspeha. Posebno vsled neuspeha slovanske katoliške solidarnosti v Pax Romana je letošnje povabilo na kongres slovanskega akademičnega dijaštva v Krakov marsikoga iznenadilo in so se delegati sešli polni nemale skeptičnosti glede uspeha. Prvikrat v zgodovini tega gibanja so to pot dali iniciativo za sodelovanje Poljaki, ki so danes najmočnejši slovanski katoliški narod, ki so pa vsled svojega položaja med bratskimi narodi najbolj eksponirani in se vprav njih slovanstvo pogosto kritizira. Bali smo se, da se bo sestanek vršil v znamenju znanih podedovanih in privzgojenih nerazpoloženj, ki bi utegnila resno ogrozati uspeh še tako idealno zamišljene akcije. Vendar pa moram priznati, da je pri onih, ki smo pred vojno doživeli pomlad slovanske katoliške akademične kooperacije v Slovanski Ligi katoliških akademikov, ob tem pozivu znova vzplamtel stari ogenj, ki je že ugašal. Začutili smo, da se je nekaj dvignilo v lenem slovanskem morju in da je prijelo tako globoko, da bi bilo zmožno zanetiti novo občeslovansko čuvstvovanje. Saj je potreb take akcije več kot ena. Te potrebe izvirajo tako iz splošnega položaja Slovanstva po vojni kakor nič manj iz položaja slovanskega katoličanstva posebej.

Slovani, razkosani na celo vrsto samostojnih, a notranje še ne idealno konsolidiranih državic, se čutimo nekam nesigurne in moramo instinktivno z vso silo stremeti za tem, da ustvarimo čim več novih predpogojev in temeljev trajnega obstoja svoje samostojnosti. Mednarodne garancije same nas ne morejo zadovoljiti; nujno je, da si ustvarimo nove, posebno take, ki nam bodo nudile čim več medsebojne opore, naj že bo materialna ali moralna. V zunanji politiki kljub Mali ententi še vedno ni tiste slovanske enotnosti, ki bi bila potrebna za vodstvo res samostojne slovanske politike. Ves položaj je torej tak, da nas dan za dnem prepričuje, da dosedanje oblike slovanske solidarnosti še ne zadostujejo, da moramo iskati novih temeljev za sodelovanje, in čim več jih bomo našli, tem boljše bo za našo bodočnost. Da je katolicizem tak temelj, o tem smo bili od nekdaj prepričani, četudi vprav slovanska zgodovina sama uči, da tudi on ni zmožen premostiti vseh zaprek in izločiti vseh človeških slabosti, zlasti ne pojavov narodnega egoizma: češko-slovaško in

poljsko-ukrajinsko vprašanje sta obe v celem obsegu v katoliški slovanski sferi. Vendar pa katolicizem vsaj kot princip ustvarja tako trdne podlage mednarodnega sotrudištva kot ne zlepa kaka druga ideologija. Posebno pripraven pa se nam zdi za tak pokret katolicizem danes, ko je vprav iz slovanskega katolicizma nastala nova miselnost, ki vedno bolj dobiva obliko izrazite ideologije, miselnost, ki goji duhovno dediščino sv. bratov Cirila in Metoda in katere temelj je medsebojno spoštovanje, pravilno ocenjevanje vrednot drug drugega in tako verska kot narodna in socialna toleranca, ki ji je končni cilj duhovno edinstvo vseh Slovanov v enem verskem taboru — katoliškem. Ob vodstvu te miselnosti se zdi ne samo mogoča, ampak naravnost lahka vseslovanska enakopravnost, vzajemna pravičnost in tako kulturna kot posebno versko-etična kooperacija. To si lahko ustvarimo že na potu h končnemu cilju.

Precej skeptični, toda vsi prepojeni s prepričanjem o potrebi slovanske katoliške kooperacije in ustvaritve skupne organizacijske in akcijske platforme v interesu slovanstva in katolištva, smo se sestali v Krakovu. Zastopane so bile po svojih delegatih vse izmed obstoječih zvez slovanskih katoliških akademičnih društev razen nenadno zadržane hrvatske; katoliški Rusi iz Vilne so kongres pozdravili; tako so bili vsaj v duhu zbrani na zborovanjih v Krakovu vsi slovanski katoliški akademiki.

Prvi del referatov je podal pregled organizacij slovanskega katoliškega akademičnega dijaštva, njih zgodovine, programa in sedanjega stanja. Drugi del referatov pa se je bavil s programom slovanske katoliške miselnosti, s potrebo skupne organizacijske centrale in ustvaritvijo akcijskih metod slovanske katoliške dijaške vzajemnosti.

Iz referatov smo posneli, da doslej obstoje katoliška akademična društva pri Poljaki h, Čehi h, Ukrajinci h, Slovaki h, Hrvatih in Slovenci h. So pa to organizacije, ki so deloma precej različno usmerjene; mnoge izmed njih imajo skoraj čisto versko vzgojni značaj, dočim druga vprašanja sodobnega življenja zanemarjajo, jih stavijo vsaj v drugo vrsto, ako ne dajejo svojim članom celo prav široke svobode glede stališča do njih, posebno glede politike in socialnega mišljenja. Samo gotove omejitve se tu nalagajo članom, a so pogosto zelo teoretičnega značaja, tako se je n. pr. v resolucijah izrečno izrazila smer proti boljševizmu kot izrazitemu in konsekventnemu materializmu. Največ organizacij obstoji pri Poljaki h. Dočim so katoliške akademske organizacije pri vseh drugih slovanskih narodih že od nekdanj precej enotno usmerjene, je pri Poljaki h za enkrat še zelo velika raznolikost. Najmočnejšo skupino tvorijo sodalicije, ki imajo razen čisto verskega značaja naših kongregacij mnogo širši značaj in gojijo posebno karitativno in misijonsko misel. En del poljskega katoliškega akademskega dijaštva sploh predvsem goji misijonsko misel. Najmanjša skupina so po nemškem vzoru organizirana društva kornega študentovstva, ki so med vsemi najdalje od sodobnega dija-

škega ideala. Ne najmočnejša, a idejno posebno konsolidirana in razgibna ter po svojem programu našemu dijaštvu najbližja je skupina »Odrodzenie«, ki se je pojavila v rusko-poljski okupaciji še pred vojno, ne brez vplivov nemškega socialno usmerjenega predvojnega dijaštva in slovanskih skupin iz Slovanske lige katoliških akademikov. Starešinske organizacije v našem smislu doslej še ne obstojijo, razen katoliškega akademskega starešinstva v Lublinu, vendar »Odrodzenie« tako organizacijo pravkar pripravlja. Pri Č e h i h obstoje organizacije na vseh univerzah in tudi katoliško akademsko starešinstvo. Slo v a š k e organizacije so se razvile šele po vojni in so osredotočene v Ustriedju Slovenskeho katolickeho študentstva. Razvijajo se zelo živahno in se pripravljajo za ustanovitev starešinstva. U k r a j i n c i so ustanovili šele l. 1925. akademično sekcijo pri svoji osrednji krščanski organizaciji, se lepo razvijajo, gojijo poleg verskega življenja posebno cirilometodijsko misel in protiboljševiško miselnost. Pripravlja se tudi že ustanovitev starešinstva. H r v a t j e imajo tako društva kot zelo delavno in v javnem življenju zelo vplivno starešinstvo. Slo v e n s k e organizacije so, kakor znano, osredotočene v Slovenski dijaški zvezi in Slovenskem katoliškem akademskem starešinstvu. Iz referatov je bilo jasno čutiti, da tvorijo aktivne skupine posebno Jugoslovani, Slovaki, Č e h i in Odrodzenie. Te skupine so vsekakor tiste, ki imajo vse predpogoje, da izdelajo slovanski katoliški dijaški program, ki bo za skupno organizacijo neobhodno potreben. Med referati se je odlikoval referat o slovenskem dijaštvu po svoji jasni opredeljenosti do vseh važnih sodobnih kulturnih vprašanj.

V programnih referatih je bila močno izražena zahteva aktivnega, živega verskega življenja. Kot osnovna programna točka katoliškega dijaškega programa za Slovane je v teku debat kar nekam neprisiljeno vedno jačje stopala v ospredje cirilometodijska miselnost, na ljubo Poljakom se je poudarila tudi misijonska misel, na ljubo Ukrajincem pa protiboljševiška omejitve. Glavni ideološki sklepi se glase:

1. Kongres poziva vse katoliške zveze slovanskih dijakov, da izoblikujejo specifično slovanske vrednote, izhajajoč s stališča živega katolicizma, čigar zunanji izraz je vsem skupen, in črpajo vso vitalno silo iz polnosti življenja in nauka katoliške cerkve.

2. Kongres določa, da podvzamejo narodne zveze v smislu enciklike »Rerum orientalium« intenzivno aktivnost, ki naj ji bodo smoter poglobljeni študij vzhodnega vprašanja in posebne potrebe pametnega razširjenja ideje edinstva vseh kristjanov v naročju katoliške cerkve.

3. Kongres uvažajoč: a) da se mora v smislu priporočil sv. stolice in zlasti papežev Leona XIII., Benedikta XV. in Pija XI. ves katoliški svet udeleževati osvajanja človeštva po Kristusu, in b) da se slovanski narodi ne morejo na noben način odtegniti tem obveznostim, pozivlja vse narodne zveze, da ojačijo, kolikor morejo, svojo aktivnost v prilog misijonov.

4. Kongres poziva vse narodne zveze, da se aktivno lotijo boja proti ruskemu boljševizmu, nevarnemu zlasti katoliški duševnosti Slovanov.

Tako so bile določene prvič osnovne smernice za programsko stran slovanske katoliške akademske organizacije.

V organizatoričnem smislu je ustanovil ta kongres centralo vseh slovanskih katoliških akademičnih organizacij v obliki sekretariata, katerega sedež je določen do prihodnjega kongresa na Poljskem. Naj si za naprej že ostane pri tem sekretariatu ali se mogoče ustanovi tudi formalna zveza s posebnim odborom, predpogoj za uspešno delovanje take ustanove je gotovo, da ne bo postala privilegij ene skupine, ampak se bo prenašala po nekem turnusu iz ene države v drugo ter se bo tako uveljavila popolna enakopravnost vseh ter dosegla za tako institucijo prepotrebna prožnost in živahnost.

Kongres je naposled sklenil, da se bo prihodnji kongres vršil l. 1930. v Ljubljani, da bo sekretariat izdajal dvakrat na leto poročilo o stanju slovanskega katoliškega dijaštva in da se bo prihodnji kongres bavil s praktičnimi kakor tudi s teoretičnimi vprašanji, posebno z izdelavo ideologije bodoče organizacije.

Rezultat kongresa je torej nad vse zadovoljiv. Posebno razveseljiv pa je dejanski dokaz, da je katoliška miselnost tako jaka, da zmore premostiti tudi stoletna zgodovinsko utemeljena nesporazumljenja, in da so vprav Ukrajinci, ki so s svojim resnim nastopom imponirali, odhajali ne samo zadovoljni z novo akcijo, ampak celo navdušeni zanjo in polni upov, da bo po njej nastopila tako zaželjena medсловanska strpnost. Kongres se je pametno omejil na osnove, na manifestacijo skupne volje, in zato upamo, da je ž njim nastopila nova doba v slovanski katoliški kooperaciji, ker če se jo dijaštvu posreči izvesti, bodo sledili nje sadovi na vseh poljih slovanskega sodelovanja.

Msgr. Janko Barlè.

Ob šestdesetletnici.

Jos. Mantuani.

Ponovno so že uvajali novejši pisatelji svoje spise, osobito biografične, z mislijo, češ, da živimo v dobi jubilejev. Pa je res nekaj resnice na tem. A zakaj bi to bilo nekak znak naše dobe? Povodov za jubilejne spomine je bilo dovolj v vsakem razdobju človeške zgodovine; tudi izrabljali so take prilike — a vestno so izbirali in slavili samo res zaslužne može, ki jih ni bilo toliko, kakor danes. Osobito nismo imeli Slovenci toliko inteligentnih delavcev na kulturnem polju, kakor se ponášamo danes. Ti činitelji dospevajo sedaj med nami do gotove višine v letih, ali do razpotja med neutrudno delavnostjo in upravičeno željo po miru. Vsakega takega slučaja se polasti »javnost« — ali ta in drugi zastopnik »občinstva«.

— da proslavi jubilanta, navadno v kakem članku ali pa mu potrosi nekoliko kadila med boljším kosilom, včasih tudi pri večerji. Celo zamujene rojstne, stanovske, smrtne in druge obletnice, prihajajo čimdalje, tem češče na vrsto, da jih proslave. In to je prav, v kolikor je upravičeno. »Čas«, ki gre s časom, ne sme zaostati, posebno tedaj ne, ako gre za zares zaslužnega prvoboritelja na kulturnem poprišču, za vzglednega človeka, za plemenit značaj, vzornega duhovnika, priznanega učenjaka, neutrudljivega delavca, vestnega raziskovalca, vztrajnega organizatorja in nesebičnega pospeševalca kateregakoli višjega stremjenja: to je naš rojak, zagrebški prvostolnik kanonik **msgr. Janko Barlè.**

Tam pod Nanosom na robu Krasa ga je zazibala mati dne 12. marca 1869. leta. Rojen je bil kot sin učitelja v Budanjah blizu Vipave. Ves čar blagoslovljenega rojstnega mu kraja, kremenit kraševski značaj in lepo, čisto slovensko razrečje so ostali brez posebnega vtisa na otroško dušo — ker je moral oče l. 1872. iz Budanj preseliti se v diamentralno nasproti ležeči Podzemelj v Beli Krajini, ko je imel mali Janko šele tri leta. Prav tedaj se je razvijala njegova sprejemljivost, ki je tem intenzivneje srkala v se vse vtise, čim nenavadnejši in novejši so mu bili. Tam ob Kolpi je vzrastel, tam se je učil izražati svoje misli v belokranjskem narečju, tam je prihajal ponovno v stik tudi s hrvaškimi trgovci, sejmarji in božjepotniki, tako da mu govorica hrvaških bratov že kot otroku ni bila tuja.

Šolal se je sprva (1.—3. razred) v Podzemlju, četrti razred pa je posečal v dolenski metropoli, v Novem mestu. Tu se mu je vnovič izpremenila okolica in življenje se mu je kazalo v drugih, nekoliko oglašenejših oblikah. — V Novem mestu je tudi gimnazija, ki ga je sprejela po dovršenem četrtem razredu pod svoje okrilje. Spet so potekla štiri leta šolanja na tem — takrat seve nemškem zavodu. Morebiti mu »nemškutarija« ni ugajala — a mladenič Barlè se je le pridno učil, se mnogo naučil in ohranil si vzlic vsemu »potujčevanju« slovensko — skoraj bi smeli reči: *jugoslovansko z a v e d n o s t.* — Razen pri svojih součencih je imel zaslonbo tudi pri meščanih in pri nekaterih frančiškanih, ki so mu bili zaeno tudi učitelji na gimnaziji; eden izmed njih, o. Hugolin Sattner, še živi in ga veže z Barletom lepo prijateljstvo.

Po dovršeni nižji gimnaziji se je podal z nekaterimi svojimi součenci v hrvaški Karlovec in se vpisal v 5. razred. V Karlovcu je bilo tedaj poleg profesorjev hrvaškega rodu tudi več Slovencev; razen ravnatelja Viktorja Lipeža so bili Slovenci tudi Jos. Podgoršek, Ivan Steklasa in Jos. Vamberger. Sli so slovenskim dijakom radi na roko. Tudi med meščanstvom so uživali Kranjci mnogo simpatij in opore. Na karlovški gimnaziji je dovršil 5. in 6. gimnazijski razred, ostala dva (7. in 8.) pa v nadškofijskem semenišču v Zagrebu. Tako je pretekel za dobe svojih študij neprestano navzgor

se vzpenjajoč klimaks: iz odročne belokranjske vasi je pripotoval preko poetiško-idiličnih Gorjancev v Novo mesto, od tod — zopet preko Gorjancev — nazaj in v Karlovec, iz Karlovca v kraljevi Zagreb. Tu je študiral tudi bogoslovje kot gojenec semenišča.

Hrvaščina mu že v Podzemlju ni bila popolnoma tuja. V Karlovcu in Zagrebu se ji je praktičnim potom popolnoma privadil, a zaeno tudi gramatikalno izpopolnil. V semenišču so imeli bogoslovci med seboj nekako književno društvo, podobno, kakor so se oklepali ljubljanski alojzniki svojih »Domačih vaj«, da so se izpopolnjevali v pravilni slovenski pisavi. Podobno je Barleta spodbujalo ondoto književno društvo, da se je začel resneje baviti z literaturo, posebno s hrvaško. Že kot dijak sedmega gimnazijskega razreda je začel poskušati moč svojih literarnih peroti in stopal v javnost. Kot Slovenec pa je najprej pisal v slovenskem jeziku; kot naturaliziran »Dolenjec« se je pojavil — kolikor se je posrečilo dognati dosedaj — najprej v »Dolenjskih novicah« l. 1886. — Ko se mu je ta prvi polet posrečil in je čutil, da so mu krila dovolj trdna, se je pridružil sotrudnikom (Tomšičevega) »Vrtca« (1888) in leto pozneje pisateljem okoli »Angeljčka« (1889). — Istodobno se je pojavil v Tavčarjevem »Slovanu« (1887), v »Domu in svetu« (1888) in z zelo resnimi spisi v »Letopisu Matice slovenske (1889). — Dobimo ga tudi kot podlistkarja pri ljubljanskem »Slovcu« (1890) ter kot pisatelja v »Slovenskih večernicah« (1890). — To vse je snoval že kot gimnazijec in bogoslovec. L. 1892. je bil posvečen v mašnika.

Prvo službo je dobil v Slavoniji, kot kapelan v Garešnici ob Ilovi, prav na slavonski meji. Tam je nameraval proučavati narodno življenje med Hrvati, osobito običaje, noše, prostonarodno slovstvo in petje ter narodno umetnost. Ta namera mu ni uspela popolnoma. Začel je pač nabirati pripovedke, pesmi itd., a le kratko dobo. Kajti v jeseni l. 1893. je bil premeščen v Zagreb. Tu je moral prevzeti katehezo v raznih šolah in tajniške posle v nadškofijski pisarni. Sprijaznil se je hitro z novim položajem, ker je dobil zanimivo nadomestilo v nadškofijskem in kapiteljskem arhivu. Tam je deloval zgodovinar I. K. Tkalčič, ki je nadebudnega mladega gospoda podpiral in mu šel na roko, kjer je le mogel. Tedaj je začel Barle pisati tudi v hrvaščini; prvi spis njegov v tem jeziku je prišel na svetlo v »Katoliškem listu« l. 1895. (»Sv. Ksaver kod Zagreba«). Od tedaj naprej je pisal v slovenščini in hrvaščini. — Študiral je tudi češčino in ruščino ter prevedel marsikaj iz teh jezikov, posebno za Slovence.

Kot tajnik škofa dr. I. Krapca in pozneje tudi nadškofa dr. A. Bauerja je imel lepo priliko, spoznati ob birmovanju velik del prostrane zagrebške škofije. O teh vizitacijskih potih je poročal po autotopsiji v »Katol. listu«. — To priliko je tudi porabil, da je pregledal — skoraj bi rekel v proroškem čutu — zvonove hrvaških cerkva, jih zmeril, prepisal napise itd. To gradivo je odstopil pozneje, videč, da je sam ne bo mogel obelodaniti zaradi silne zaposlenosti.

prof. dr. Hoffillerju. Poglobljal se je pa, čimdalje, tem bolj v arhivalno gradivo. A ne samo splošno, ampak bavil se je s čudovito akribijo tudi s podrobnostmi in posameznostmi. Ko je zadel na novo panogo, ni tozadevnih beležk kar meni nič, tebi nič prepisal in obelodanil, ampak pribavil si je najprej podrobnejšega znanja o stvari sami, da je pisal potem strokovnjaško pravilno. Tem potom je prodlr v razne panoge človeškega znanja: v prirodopisje, medicino, zgodovino likovnih umetnosti in tehnologijo, v glasbo in v posamezne dele historičnih pomožnih ved. Tako se je usposobil, da je mogel pisati o higieni, toplicah in kugi, o ranoeelnikih in zdravlilstvu v frančiškanskem redu, o skalnem plezavcu itd., o stvareh torej, ki zahtevajo vsaka sama zase koncentrirane pozornosti, podrobnega opazovanja in resnih študij.

Najuspelejše podjetje Barletovo je pa pospeševanje cerkvene glasbe in njenega organa, Sv. Cecilije, ki je postala najboljši jugoslovanski glasbeni list. Ne da se povedati, kako široko obzorje ima za podlago; kdor ga pozna, ve, kaj nudi svojim čitateljem. Dasi izhaja pod geslom »Smotra za crkvenu glazbu«, bi se smela smatrati zaradi svoje splošne informativnosti za splošni glasbeni list.

Omenjal sem dosedaj samo literarno delo g. kanonika Barleta. A motil bi se, kdor bi mislil, da je to edino njegovo delo. Da ima kot vesten in vzgleden duhovnik tudi še mnogo drugega dela, bi pač ne bilo treba omenjati posebe. A kar mož sprejme, to tudi izvede, točno, do konca. Poleg svojih cerkvenih obveznosti, ki mu jih nalaga kanonikat, ima pa sedaj tudi težavno in odgovorno mesto ravnatelja v nadškofijski pisarni. Treba ga je samo enkrat videti zakopanega v brezbrojnih aktih in pismih, pa imamo na mah globok vpogled v ogromno delo, ki zahteva moža zase. In vendar zmore isti g. Barle ne le to delo, ampak še toliko in toliko drugih, duševnih in celo manualnih se ne ustraši, ker je delu vzrastel. Prej je bil mnogo let veroučitelj gluhonemi deci in se je posebno goriko zavzemal za vzgojo takih ubogih otrok. Dalj časa je bil tudi odbornik »Uboškog doma« — pa ne le na papirju! Kot član deželne komisije za ohranitev umetniških in zgodovinskih spomenikov kaže vedno goriko srce za vse svedoke stare hrvaške kulture. Tudi v društvu sv. Jeronima je delal najprej kot tajnik, pozneje kot urednik. Sedaj je bil imenovan tudi v mestni zastop zagrebški.

Kot predsednik »Cecilijinega društva« vodi svoje agende mirno, a dosledno. Kot urednik lista »Sv. Cecilija« je občudovanja vreden; ne samo, da list izhaja redno in da torej izvrši vse mnogostroke uredniške posle pravodobno, razpošilja ta visoki cerkveni dignitar list vsaj deloma — osebno. On, Nj. Svetosti častni komornik itd.!

In kedar se mu nudi kratek odmor — dva, tri dni — (to je morebiti enkrat ali dvakrat na leto) tedaj — počiva, mislite? — O kaj še! Tedaj gre ven, v prosto prirodo in jo opazuje: živalstvo in posebno rastlinstvo. Da je kanonik Barle tudi dober botanik, teža njegovi životopisi niso še omenili menda.

Pred vsem pa zremo v Barletu plemenitega, čutečega, milega, vsaki dobri stvari naklonjenega, srčno omikanega človeka, do katerega moramo imeti zaupanje, ko smo ga spoznali. Predstavlja nam tisti idealni tip, o katerem poje Gregorčič:

Ne le, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan —.

Od njegovih spisov sem zabeležil slovenske; hrvaške je precej obilno navedel dr. Velimir Deželič (Povjest pl. općine Turo-polje II. zv.). Iz tega je ponovila »Narodna politika« z dne 13.—15. marca t. l., št. 62—64, str. 3 nsl. seznam Barletovih spisov, kjer so hrvaški obilneje navedeni nego slovenski — kar je naravno in razumljivo.

Slovincem je napisal nastopne članke, črtice itd. v sledečih periodičnih publikacijah (v abecednem redu naštetih):

Angeljček.

1889. Otročja molitev (sign. B. — Barlè?), str. 15—17.
Naša deca (sign. B. — Barlè?), str. 40—42.
1895. Zimske podobice, str. 8—10, 22—23, 37—39.
Pripovedka o brezi, str. 25—29.
Pomladanske podobice, str. 60—62, 71—74.
Poletne podobice, str. 84—88, 99—103, 117—120.
Moji tovariši, str. 89—92, 104—107.
Jesenske podobice, str. 132—136, 155—158, 166—167.
Zadnja podbica, str. 182—184.
1896. Svečnica, str. 17—19.
Pomlad je prišla, str. 52—53.
Hišica ob pokopališču, str. 58—61, 73—75.
Ob vaški mlaki, str. 68—70.
1900. Kaznovana sebičnost, str. 90—92.
Leska in dren, str. 92.
Dva vršiča, str. 109.
1901. Ponos, pesem, str. 121.
Nepričakovana zaušnica, str. 140—141.
1902. Prevrnjena šolska tabla, str. 134—135.
1903. Ponesrečeno pustovanje, str. 11.
Žagino kolesce, str. 37—39.
Veslarjev Cvetko, str. 123—124.
Nadležna muha, str. 149—150.

Carniola, n. v.

1911. Ljubljanski kongres od 1821 po dnevniku zagrebškega škofa Maksi-milijana Vrhovca, str. 239—248.
1915. Bratovščina sv. Barbare v Brdovcu, str. 72—74.

Dolenjske novice.

1886. Zlate resnice. B. (Barlè?), str. 15.
1887. Nekaj dni v Voloskem in v Opatiji (sign. — r —). I. str. 153, II. str. 169.
1888. St. Tomšič in Fr. Ivanc: Kočevsko okrajno glavarstvo (ocena), — e, str. 25.
1891. Kako se je opekel stari Čelesnik. Spisal — é. I. str. 9, II. str. 25, III. str. 33, IV. str. 41, V. str. 49.
In ni šel v Ameriko, — è, I. str. 128, II. str. 137.
1892. Nemsškar, — è, I. str. 1, II. str. 11, II. bis (korektura) str. 19, III. str. 29.

- Mihec Dugolin in Metka Tepka, — è, str. 36, 45.
Miklavž Oves in njegova kobilica, str. 101, 109.

Dom in svet.

1888. Kresna pesem (iz Gribelji), str. 88—89.
Hrvatsko slovstvo, str. 15—16, 30—31, 46—47, 63—64, 96, 111—112, 127, 143—144, 175—176, 194—195.
1889. Pokojni gribeljski cerkovnik, str. 137—141, 168—170.
Nekaj narodnega blaga, str. 188—190.
Zgodovina »Sbora duhovne mladeži zagrebačke«, str. 203—206.
Hrvatsko slovstvo, str. 48—49, 98—99, 115, 160—161, 178—179, 208 do 210, 274—275.
Srbsko slovstvo, str. 49, 115, 130.
1890. Dvoje voznikov, str. 202—205, 234—236.
Vseh mrtvih dan, str. 296—297.
Tri dni pri naših bosanskih bratih, str. 299—303, 368—372.
Hrvatsko slovstvo, str. 30—31, 63—64, 94—96, 157—159, 223—224, 252—254.
1891. Glavna seja društva sv. Jeronima za l. 1891, str. 232—233.
Slavonska hiša, str. 405—408.
Nekoliko praških spominov, str. 506—511, 556—560.
Hrvatsko slovstvo, str. 45, 90, 143—144, 237—238, 335.
1892. Francšek Pustavrh, slovenski slikar, str. 289—293.
Kako se nosijo Slavonke, str. 362—365.
Hrvatsko slovstvo, str. 46—47, 94, 138—139, 380—381, 573—574.
Češko slovstvo, str. 141.
1893. Hrvatsko slovstvo, str. 95, 189—190, 286—287, 379.
1894. Dr. Francšek Rački, str. 257—258, 289—293.
Hrvaška književnost, str. 61—63, 286—287, 318—319, 573—574, 738.
Belokranjske narodne pesmi in svatovske pesmi, na platnicah št. 22.
1895. Iz belega Zagreba, str. 124—125, 189—190, 446—447.
Boginski Martin, str. 595—596.
Hrvaška književnost, str. 28—29, 158—159, 222, 348—350, 509.
Kresne ali ivanjske pesmi belokranjskih kresnic, na platnicah št. 12, 13, 14.
Iz Belokranjskega, na platnicah št. 15.
1896. Na lovu, str. 686—688.
1897. Ptičji prijatelj, str. 81—83, 107—109, 142—145.
Nemškar, str. 168—171.
Slika, str. 236—239, 277—278.
Hrvaška književnost, str. 190, 286—287, 606—607.
1898. V tretje gre rado, str. 11—14, 42—47.
Kaj pripovedujejo v Podzemlju o kačah, str. 56—61.
Košček življenja, str. 142—146, 170—175.
Vatroslav Lisinski, str. 161—164, 193—195.
Hrvaška književnost, str. 190, 254—255, 287, 511—512.
Narodne pesmi. Mačeha (iz srednje vasi), na platnicah št. 9.
1899. Zimska slika, str. 12—15.
Ivan Krstnik Tkalčić, str. 225—228.
Dr. Milivoj Šrepel, str. 257—260.
Ivan vitez Trnski, str. 449—452.
Hrvaška književnost, str. 32, 479.
1900. Drobtine, str. 53—54, 113—114.
Hrvaška književnost, str. 62—63, 537.
1901. Stanko Pirnat, str. 453.
Hrvaška književnost, str. 61, 126.
1902. Hrvaška književnost, str. 116—117, 181—182, 247, 691—692.

1903. Hrvaška književnost, str. 117—118, 183—184, 248—250, 309—310, 375—376, 435—437, 567—568, 757—758.
 1904. Hrvaška književnost, str. 117—119, 174—177, 244—245.
 1905. Hrvaška književnost, str. 115—116, 179—180.
 1906. Slovenska književnost, str. 119—120.
 Hrvaška književnost, str. 120—122, 182—183, 244—245.
 1908. Hrvaška književnost, str. 91—93, 379—380.
 1909. Ipavci. Priloga k zgodovini slovenske pesmi, str. 21—27, 63—70, 118—124.
 Hrvaška književnost, str. 136—138.
 1910. Hrvaška književnost, str. 43—44, 139—140, 185—187.

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko.

1893. Pisanice iz Bele Krajine, str. 233—240.
 1894. Še jedno poročilo o zmagi pri Sisku l. 1593., str. 201—204.
 Kronologična vrsta velesovskih prednic, str. 237—242.
 1895. Velesovski župnik Jožef Rahnè in njegovi dohodki, str. 16—20.
 Obseg ljubljanske škofije pod škofom Hrenom, str. 56—62, 110—115.
 1896. Prihod cesarja Leopolda I. v Ljubljano in prenos ostankov sv. Peregrine v cerkev sv. Jožefa, str. 123—126.
 Kake darove je dajalo zagrebško mesto Ivanu Lenkoviču, str. 126—128.
 1897. Rokopisna bolniška knjižnica (v hrvaškem dež. arhivu. Cod. chart. N. CCIV), str. 35—36.
 1898. Valvazorjeva knjiga grbov (prepis naslova in kazala imen), str. 47—60.
 Iz Schönlebnovih zapiskov o kranjskem plemstvu, str. 130—135.
 1899. Slovenci duhovniki v zagrebški škofiji, str. 102—109, 125—133.
 1901. Kirurgična sola v Ljubljani, str. 45—48.
 Nekoliko podatkov za zgodovino belokranjskih župnij, str. 49—69.
 Ljubljanska škofija na tridentinskem zboru, str. 186—189.
 Še nekaj podatkov o prepiru med Križniki v Beli Krajini in kapitulom zagrebškim, str. 189—196.
 1905. Janez Krst. Tkalčič, str. 77—84.
 1908. Temeljni kamen kapelice Marije Pomočnice v dolinski župniji, str. 79.

Koledar družbe sv. Mohorja.

1893. K slovanskima razstavama na sever in jug, str. 45—62.
 1897. Božične pesmi. Zapisal po Beli Krajini Janko Barlè (dve pesmi iz Gradaca in Krasinca), str. 8.
 Pobožne pesmi. Zapisal po Beli Krajini Janko Barlè (Gradac, Slamnavas), str. 26.
 1899. Ciganska ženitev, belokranjska pesem, str. 32.
 V Djakovo, potopisne črtice iz Slavonije, str. 39—44.
 1901. Narodne zagonetke, nabral Janko Barlè, str. 80.

Letopis Matice Slovenske.

1889. Ženitvanjski običaji Belih Kranjcev, str. 64—84.
 Križi v Gribljah, str. 85—87.
 1893. Iz narodne zakladnice, str. 1—57. (To je bilo spisano že l. 1890.)

Lovec. Glasilo Slov. lovskega društva v Ljubljani.

1921. Zanimiva pravda o mrjascu. VIII, str. 29—30.
 1922. Nekoliko podatkov o skalnem plezalcu. IX, str. 11—14.
 Lov na medveda l. 1791. IX, str. 41—42.
 Jelenova pečenka. IX, str. 161—164.
 1923. Puščavnik. X, str. 20—25.

Slovan (urednik dr. Iv. Tavčar).

1887. Junak na megdanu. V hrvaško-srbskih narodnih pesmih, str. 315—317.
 Zlati očenaš (povedala v Podzemlji Mikotova Nežica), str. 332—333.

Slovenec.

1890. Dr. Frančišek Hettinger, listek, J. B., 31. jan.
Tajni družabnik gospoda Kobrča (pripovedčica iz pisarniškega zakonja; češki spisal Ig. Herrmann, poslovenil J. Barlè), listek, 16. do 18. junija.
1891. Gospod Gimpelj (črtica, spisal Janko Komár), listek, 22.—23. aprila.
Iz Prage (izv. dopisa, B.), 7. in 11. avg.
Sodčki in čutarice na hrvatski razstavi (črtica, Janko Komár), 7. nov.
Pripovedka starega Toberja (črtica, Janko Komár), 9.—10. dec.
1892. Brundislav Neslán (Janko Komár), listek, 28.—29. jan.
V slovó predpustu (nekoliko sličic, naslikal Janko Komár), listek, 29. februarja.
Velikonočni jagnjiček (črtica, Janko Komár), listek, 16. aprila.
Priateljja (črtica iz bivše Krajine, sp. Janko Barlè), listek, 27. do 29. decembra.
1893. Kako bi postal skoraj Matiček Poliček krčmar (sličica, spisal Janko Barlè), listek, 9., 10., 12. in 16. maja.
Pismi (spisal Svatopluk Čeh, poslovenil J. Barlè), listek, 7. septembra.
Selska slika (črtica od slavonske meje, spisal Janko Barlè), listek, 23., 24. in 25. novembra.
Pripovedka o mačku (sp. Janko Barlè), listek, 27. novembra.
1894. O pogrebu pokojnega Franje Račkoga (iz Zagreba, 16. febr. — brez podpisa), listek, 19. februarja.
† Dr. Franjo Rački (iz Zagreba, 15. febr. — brez podpisa), listek, 20., 21. in 22. februarja.
Črtica iz potovanja gospoda Podobnika (spis. Janko Barlè), listek, 13., 14., 15. in 16. marca.
Matica Hrvatska (brez podpisa), listek, 29. maja.
Spomini na dan vseh mrtvih (nekoliko sličic, spis. Janko Barlè), listek, 31. oktobra, 2. in 3. novembra.
Božični prazniki (spisal Janko Barlè), listek, 29. decembra.
1895. Božični prazniki (spisal Janko Barlè), listek, 2. januarja.
Ivan pl. Zajc (brez podpisa), listek, 6. in 7. februarja.
Predpustne slike (piše Janko Barlè), listek, 19., 20. in 21. februarja.
Novi župan (sp. Janko Barlè), listek, 1., 5., 8. in 9. aprila.
Glavna letna skupščina »Matice Hrvatske« (brez podpisa), listek, 2. julija.
Naš pisarniški sluga (sp. Janko Barlè), listek, 17., 19., 20. in 22. julija.
Potovanje Miška Zmetenka in Lenarta Barigelja (črtica iz dijaškega življenja, sp. Janko Barlè), listek, 22., 23., 27., 28., 29. in 30. avgusta ter 2., 6., 9., 12., 13., 16. in 18. septembra.
1898. Slovó ljubljanskih škofov (sp. J. B.), listek, 13. in 14. maja.
1901. Tadej Smičiklas, predsednik južgoslovske akademije (brez podpisa), listek, 24. in 25. januarja.

Slovenske večernice (družbe sv. Mohorja).

1890. Narodne pesmi. Zapisal v Podzemlju pri Metliki J. Barlè, str. 89—93.
1891. Narodne pesmi. Zapisal v Podzemlju pri Metliki J. Barle, str. 111—115.
1892. Nekoliko črtic iz življenja starega Zelničja, str. 101—112.

Vrtec. Časopis s podobami za slovensko mladost.

1888. Lisica in petelin, Vrabec in burja (narodne basni), zapisal v Podzemlju, str. 43.
Starec in mladenič (iz češčine), str. 79.
Volk, medved, merjasec, lisica in mačka, str. 115—117.
Zmaj Jovan Jovanović, str. 131.
Kratke basni (iz ruskega preložil), str. 132.
Ne obetaj preveč, str. 158.

- Noč, str. 159.
 Moja babica, str. 163.
 Svoboda (pesem), str. 167.
 Miška in žaba, Smokva in ptice (basni, iz češkega), str. 174.
 Deček in ptiček, Kdo bo dečku hlače dal (otročke pesence), str. 175.
 Ninanj, ninaj, nančka (otročja pesenca), str. 199.
 1889. Ob novem letu 1889., str. 2.
 O mehurčku (iz slovaškega prevel), str. 22.
 Otročja pesenca, str. 24.
 Ptičji pogovori pozimi (dramat. prizor), str. 34—35.
 Zakaj kukavica samo do kresa kuka? str. 39.
 Naročilo (pesem), str. 41.
 Zrno, kakor kokoške jajce (posloven. iz Tolstega), str. 44.
 Lastovke, str. 45—46.
 Kurent (narodna pripovedka, zapisal v Podzemlju), str. 54.
 Deklici modrejši od starcev (iz ruskega grofa Tolstega prevel), str. 67—68.
 Ptičje ženitovanje v gozdu (šaljiv prizor), str. 70—71.
 Otroci pojo zvonovom, ko gredo veliki četrtek v Rim (otročja pesenca), str. 73.
 Pozni sneg, str. 74.
 Hudobna mačeha (narodna pripovedka, zap. v Podzemlju), str. 83—85.
 Med pastirji (črtica), str. 86—88.
 Prepel poje »pecpedi« (otročja pesenca), str. 102.
 Siromak Marko, str. 114—116.
 Koliko je molitev vredna (narodna pripovedka, zapisal v Podzemlju), str. 117—118.
 Izpokorjeni kmetič, str. 118.
 Bratec in sestrice (pesem), str. 119.
 Boj na Kovačiču (slika iz naroda), str. 125, 140.
 Petelinček in kokoška, str. 149—150.
 Kar nikdar ni bilo, niti ne bode (narodna pripovedka, zapisal v Podzemlju), str. 165—167.
 Pri zibeli (otročja pesenca), str. 168.
 Pri stari mami, str. 169.
 Slamnati možic, str. 173—175.
 Na bratovem grobu (pesmica), str. 177.
 Osamelčevi, str. 197—200.
 Pridi, pridi, skoraj dan (otročja pesenca), str. 203.
 1890. Lovrenčkov dédek, str. 6.
 Sanje, str. 10.
 Mladi lovec, str. 33.
 Prijatelju v spomin (Petru Kambiču, učitelju v Gribljah), str. 54—55.
 Kako pojejo sovi otroci v Gribljah (nar. pesem), str. 56.
 Oslovsko seme, str. 98—100.
 Mlademu prijatelju za god (po V.-u zložil — è, pesem), str. 111.
 Naš kos (črtica), str. 114—118.
 Kako so pokopali slavčka (iz knjige: Pozdravy z lesú a poli, spisala Vilma Sokolová; preložil — è), str. 129.
 Pozabljeni pevci (črtica iz prirode), str. 154—158.
 Žetev (prevod iz Pozdravi z lesú a poli), str. 172.
 Zimska pripovedka (iz Pozdravi z lesú i poli), str. 191.
 O Vojteški in Jurijčku (iz Pozdravi z lesú a poli), str. 195.
 1891. Naš gospod učitelj, str. 3—6.
 Atilin grob, str. 17—19.
 Tudi od vrabcev se lahko učimo (iz Matèri douška, napisala Vilma Sokolová, posloven.), str. 31.
 Povest starega vrabca, str. 34—36.

- Vstajenje, str. 51—52.
 Zeleni Jurij, 67—69.
 Naša Ivanka, str. 74.
 Molitev za očeta, str. 90—92.
 Kako je šel Makaronov Jurijček prvič v Metliko na semenj, str. 98 do 102.
 Koliko jih je bilo? str. 102.
 Jagode (iz Pozdravy z lesú a poli Vilme Sokolové, poslov.), str. 113.
 Mladi piskrovezec (iz Mučenky, spisal V. Kosmák, poslov.), str. 124.
 Stara Kocijanka, str. 137—141.
 Iz naše vasice I, II, str. 156.
 Orloj v Praži, str. 163.
 Iz naše vasice, III, str. 173; IV., V., str. 187.
 1892. Iz naše vasice, VI., str. 11, VII., str. 31.
 Komu je najhuje? (narodna basen, zapisal na Grmu), str. 36.
 Zakaj drži grlica glavo po strani (legenda, zapisal na Grmu), str. 38.
 Iz naše vasice, VIII., str. 45; IX., str. 63.
 Otročje narodne pesence (zapisal po Belej Krajini), str. 71.
 Iz naše vasice, X., str. 77.
 Iz narodne torbe, I, II, str. 80.
 Otročje narodne pesence, str. 87.
 Iz naše vasice, XI, str. 93.
 Zakaj ima pšenica jarček po sredi? (zapisal v Pirničah), str. 96.
 Otročje narodne pesence, str. 103.
 Iz naše vasice, XII., str. 110.
 Otročje narodne pesence, str. 119.
 Iz naše vasice, XIII., str. 126.
 Otročje narodne pesence, str. 135, 151.
 Iz naše vasice, XIV., str. 158.
 Moja sobica, str. 173.
 Otročje narodne pesence, str. 183.
 1893. Iz narodne torbe, III, IV., V., str. 15.
 Pripovedka o mali jetnici, str. 18—21.
 Otročje narodne pesence, str. 22.
 Iz naše vasice, XV., str. 46.
 Kako štejejo hrvatski otroci, str. 55.
 Iz narodne torbe, VI., str. 80.
 Iz naše vasice, XVI., str. 84, XVII., str. 129, XVIII., str. 157.
 Moja sobica, str. 173—176.
 Iz naše vasice, XIX., str. 179, XX., str. 198.
 1894. Pri babici, str. 50—52.
 Gospod Filaj, str. 53—55.
 Iz naše vasice, XXI., str. 166, XXII., str. 186.
 1895. Iz naše vasice, XXIII., str. 27, XXIV., str. 78, XXV., str. 117, XXVI., str. 149, XXVII., 167, XXVIII., str. 180.
- Zgodovinski zbornik.** Priloga »Laibacher Dioecesanblattu«.
1892. Pepir med nemškim redom in kapitulom zagrebškim v 14. veku, str. 288—298, 304—315.

Svoje hrvaške spise je priobčeval v nastopnih listih in revijah:
 1. Bogoslovska smotra. — 2. Farmaceutski Vjesnik. — 3. Katolički list. — 4. Koledar »Danica«. — 5. Liječnički Vjesnik. — 6. Obzor. — 7. Prosvijeta. — 8. Sveta Cecilija. — 9. Vjesnik arheološkog društva. — 10. Vjesnik hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva. — 11. Vitezović. — Razen tega pa tudi v posebnih knjigah, ki jih dr. Deželić navaja izčrpno.

Ali morda mislite, da smo pogledali — četudi le površno — v vse kote Barletovega delovanja? Motili bi se, ako bi si to domišljali. Poleg vsega, kar smo na kratko omenili, ima ta gospod tudi razpredeno in obsežno korespondenco; vsaj je v pismenem stiku z vsem svetom — ne za kratek čas, ampak svojemu literarnemu delu v prid. Je pač mož, ki ima tajno sredstvo, in navodilo, kako se izrablja čas. Nas kdo bi sumil, da ima njegov dan več kot štiriindvajset ur.

Vzlic vsemu delu in — uspehu je pa Barlè ostal skromen, prizanesljiv, ljudomil, brez vsake pretenzije in še manj domišljavosti: pravi učenjak, ki z vedo ni vsrkal v se samo prispevkov za depôt svojega pozitivnega znanja, ampak je istodobno tudi omikal svoje itak blago srce. Priznanja je žel malo. Najvišji forum za duševno delo je priznal njegovo delo s tem, da ga je imenoval svojim dopisujočim članom. Cerkvene časti si je trdo zaslužil z neumornim delom za katoličanstvo.

Kar tiče njegovih spisov, se nam zdi, da izžarevajo tri duše. Stari Egipčani so verovali, da ima človek dve duši, Barlè jih tozadevno realno presega. V mladinskih spisih nas očaruje čista, naivna, otroška duša; v njegovih črticah in slikah nas preseneča neugnani humor, s katerim zna risati svoje situacije in klesati jedro sredotočja; v znanstvenih spisih je pa učenjak brez predsodkov in pridržka: tu išče samo resnico — v kolikor jo je človeku mogoče doznati — a brez nepotrebnih izpadov ni na to, ni na drugo stran. To je mogoče samo možu, kakor je pač kanonik Janko Barlè, ki je sto- in stokrat šel skozi ogenj praktičnega življenja po kažipoti krščanske morale in ljubezni do bližnjega. Zato morajo njegova dela obdržati stalno vrednost in spoštovanje do našega rojaka mora in bo rastle v bodočnost.

Želimo mu le, da bi imel še mnogo prilike, delati posebno na znanstvenem poprišču Jugoslavije.

OCENE.

Dr. Karl Strupp, **Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie**. I. zvez. 1924, VI, 860 str., II. zvez. 1925, 779 str., III. zvez. 1929, 1316 str. Format leks. 8°. Vezano, z usnjenim hrbtom RM 40 + 40 + 67. Založba Walter de Gruyter et Co., Berlin W 10.

Pravkar je izšel v nemščini tretji in obenem zadnji zvezek tega odličnega dela, v katerem so kratko in jedrnato opisana najvažnejša vprašanja modernega mednarodnega prava in diplomacije.

Dočim je študiranje mednarodnega prava do pred kratkim bilo pridržano teoretikom in diplomatom praktikom, je svetovna vojna povzročila, da mednarodno pravo posega danes bolj kot kdaj poprej v notranje državno javno in zasebno življenje (prim. samo kako pride medn. pravo v dotiko s posamezniki pri vprašanju reparacij, narodnih manjšin i. dr.). Vedno širši krog oseb je prisiljen baviti se

s temi vprašanji in zato je bilo nujno potrebno, da je izšlo delo, ki odgovarja tem potrebam.

Delo ima veliko znanstveno vrednost, ker so ga napisali nemški pravniki povojne dobe.

Znano je, da so nemški znanstveniki do svetovne vojne tudi v mednarodnopravni vedi postavljali načelo surove sile nad načelom prava. Posledice svetovne vojne pa so tudi tu dovedle do razveseljivega pokreta: ko lega v grob starejša generacija, gre z njo tudi predvojna miselnost, vstaja pa in se polagoma razširja nova generacija, ki prav posebno zagovarja misel miru in bratstva med narodi, med katerimi naj v sporih odloča na temelju prava pravičnost, ne pa morilno orožje. (Tudi na Koroškem, čeprav silno počasil!) Kajti po l. 1918. so nemški mednarodnopravniki izdali nebroj del, v katerih more nepristranski čitatelj jasno razločiti, da so mnogokrat pisane pod etičnim vidikom, n. pr. v nar. manjšinskem vprašanju. (Mimogrede pripominjamo, da je v marcu l. l., ko je Svet Društva Narodov v Ženevi razpravljajal na pobudo Nemca Stresemanna in Kanadčana Danduranda o nar. manjšinskem vprašanju, tudi slovensko časopisje nastopilo proti Nemcem, češ, da se ti trudijo za pravičnejšo zaščito narodnih manjšin le iz sebičnih namenov. Kdor pa le količkaj pozna svetovno literaturo o teh problemih, nam bo pritrdil, da so današnji nemški mednarodnopravniki po večini prvoboritelji med onimi, ki že nekoliko let sem zahtevajo, da se narodnim manjšinam v vseh državah omogoči izvrševanje vsaj osnovnih človeških in državljanskih pravic.) Radi tega nemška mednarodnopravna veda danes v marsičem prednjači in tako je tudi navedeno delo prvo svoje vrste v svetovni literaturi. Izdajatelj Strupp sam pravi v uvodu k I. zvezku, da je bila narodna dolžnost nemških znanstvenikov pokazati, da se je znanost v Nemčiji in Nemški Avstriji kljub silnemu gospodarskemu polomu nemoteno razvijala in da je učenje medn. prava, ki se je zadnja desetletja zanemarjalo, zopet zavzelo ono mesto, ki mu po pomembnosti gre.

Za pravnika ima to delo znanstveno vrednost zlasti zato, ker so tu podana naziranja nemških znanstvenikov o mednarodnem pravu in diplomaciji in ker je poleg prakse drugih držav posebno skrbno obdelana mednarodna praksa Nemčije. Izrecno je treba pripomniti, da je pritegnjena tudi medn. praksa ameriških držav, ki se je v evropskih knjigah o medn. pravu dosedaj jako skopo obravnavala, dasi je imela v preteklem stoletju in ima še vedno velik vpliv na razvoj medn. prava. Glede uporabljene metode pa je važno pripomniti, da je v tem delu medn. pravo zgrajeno na precedenčnih primerih, t. j. da se sistem medn. prava ne gradi na temelju apriorističnih trditev, ampak le iz izkustva, iz mednarodne prakse; kajti le tako se da ugotoviti res veljajoče medn. pravo.

Delo je bilo zaključeno šele v desetem letu povojne dobe, kar ima tudi svojo vrednost, da namreč ni bilo sestavljeno v neurejenih

razmerah tik po končani svetovni vojni, ampak šele potem, ko so se razmere po svetu ustalile in ko je mednarodno življenje zopet zavilo na pot miru.

Mednarodno (javno in zasebno) pravo ter diplomacija so v tem delu obdelani v ok. 1000 razpravah. Vsaka razprava ima na čelu značnico, ki so po abecednem redu razdeljene tako, da prvi zvezek obsega one razprave, katerih značnice imajo začetno črko A do L (Aachen — Lynchfall), drugi zvezek M do U (Maas — Utschiali), tretji zvezek pa V do Z (Vasallenstaaten — Zwangsverschickung) z dodatkom (Abessinien — Weltgerichtshof). Pridejano je stvarno kazalo (113 str.!) in slednjič še seznam sotrudnikov z navedbo njih razprav. Da bolje predočimo predmet posameznih razprav, navajamo za primer značnice iz začetka prvega zvezka: Aachen, Kongress von; Abberufung von diplomatischen Vertretern; Abbruch der diplomatischen Beziehungen; Abessinien; Abfahrts-geld; Abgaben; Abrüstung; Abweisung; Abzug gegnerischen Staatsangehöriger; Accord; Achaiafall itd.

Važnost vprašanj je narekovala njihov obseg pri razpravljanju; kajti dosti razprav je, ki ne zavzemajo niti ene cele strani, dočim sta n. pr. diplomatska predzgodovina svetovne vojne in Društvo Narodov opisana vsaka na sto straneh.

V vsaki razpravi je dotično vprašanje obravnavano najprej s teoretske strani (ev. je podan zgodovinski razvoj doktrin), nakar je navedena medn. jurisprudenca glede dotičnega problema in končno označene norme medn. prava, ki so se izoblikovale na podlagi izkustva in ki sedaj veljajo. Na koncu vsake razprave je omenjena najvažnejša svetovna literatura o tem vprašanju, kar je dragocene znanstvene vrednosti (n. pr. razpravi o medn. sodnem dvoru v Haagu dodana literatura je navedena na osmih straneh!).

Z delom je pričel vseuč. profesor Hatschek, po čigar smrti je delo nadaljeval in izdal odličen strokovnjak na polju medn. pravne vede, dr. Karl Strupp, vseučiliški profesor v Frankfurtu o. M. Sodelovalo je 1500 znanstvenikov iz Nemčije in Nemške Avstrije in sicer največ ($\frac{1}{4}$) vseučiliških profesorjev, nato pa diplomati, višji sodni in upravni uradniki, vojaški izvedenci i. dr. Ker so sodelovali zastopniki mnogih struj medn. pravne vede (monizem, dualizem, normativizem, naturalizem itd.), teža delu ni šteti v dobro, ker se celotno prikazana tvarina ne obravnava pod enotnim vidikom. Toda tudi to dejstvo ima svojo solnčno stran, ker se moremo poučiti o raznih doktrinah, do katerih so pisatelji prišli na podlagi določenega gradiva, in pri tem kontrolirati in ev. popraviti zaključke, bodisi ker je gradivo nepopolno, bodisi ker je sklepanje nepravilno.

Delo ima seveda tudi svoje hibe. Tako so nekatere razprave pisane nekoliko tendenciozno (n. pr. vprašanje, kdo je zakrivil svetovno vojno, problemi, nastali vsled mirovnih pogodb i. dr.) in se pri čitanju nehote domislamo pregovora, da naj vsak najprej pomeđe pred svojim pragom.

Tudi podatki o Jugoslaviji niso ravno prvovrstni in literatura je pomanjkljivo navedena. Tako n. pr. beremo v razpravi, kjer se govori o naši državi na splošno (II. zv. 522—526 str.), da je rojstni dan te nove države 19. november 1918, ko je hrvatski sabor v Zagrebu sklenil združitev Srbov, Hrvatov in Slovencev. To je netočno, ker naša država je nastala 1. decembra 1918, ko se je v obliki prečitavanja adrese Narodnega Veča v Zagrebu in odgovora regenta Aleksandra sklenila mednarodna pogodba med Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov bivše avstro-ogrske monarhije in med kraljevino Srbijo v namenu, da se združita obe v enotno državo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je nato proklamirala. Druge netočnosti so n. pr. trditve, da je jugoslovanska vlada poslovanila imena nekaterih mest; namesto Jugoslavije ali kraljevine SHS se rabi često naziv Srbija; Slovenci so včasih n. pr. v II. zv., str. 527, dvakrat, pomotoma izpuščeni itd. Na koncu prej omenjene razprave se od povojne literature o Jugoslaviji omenjajo le dela A. Mousseta, H. Hendla, A. Hudala in Žolgerja. Če že ni omenjena v slovenskem in srbsko-hrvatskem jeziku pisana pravna literatura o naši državi, bi morala biti navedena vsaj vsa pravna literatura pisana v nemščini, n. pr. mnogoštevilne razprave jugoslovanskih vseučiliških profesorjev v odličnih nemških revijah, dalje (vsaj v dodatku, ker II. zvezek je izšel l. 1925.) dr. Krek »Grundzüge des Verfassungsrechts des Königreiches SHS«, 1926, razprave Struppa in E. Kaufmanna o problemu ali je naša država nova ali stara država i. dr.

O naši državi je govora se v razpravah Črnagora, Mala Antanta, Srbsko-hrvatska — italijanska nasprotja (pravilneje bi se moralo glasiti jugoslovansko-italijanska n.), nadalje se obravnava naša država v člankih kot Sredozemsko morje, Antivari, Reka, Macedonija, narodnostno vprašanje, Poljska, Rapalske pogodbe, Trianonski mir, vprašanje o sokrivdi za izbruh svetovne vojne i. dr. Razprave, ki se nanašajo na bivšo kraljevino Srbijo, so tudi jako številne.

Omenjene pomanjkljivosti zdaleko ne zbršijo dragocenih dobrih strani tega dela, katerega trajna vrednost se je najbolje posvedočila s tem, da sta ga nemška in nemškoavstrijska mednarodnopravna znanost posvetili spominu očeta mednarodnopravne vede, Hugona Grota, ob proslavi 300-letnice, odkar je izšlo njegovo epohalno delo »Ius belli ac pacis«.

Dr. I. T.

Jos. Müller. Das Friedenswerk der Kirche in den letzten drei Jahrhunderten. Die Diplomatie des Vatikans im Dienste des Weltfriedens seit dem Kongreß von Vervins 1598. — I. Band: Die Friedensvermittlungen und Schiedssprüche des Vatikans bis zum Weltkrieg 1917. Sammlung ausgewählter Aktenstücke über die Friedenstätigkeit des Heiligen Stuhles. — Berlin 1927, vel. 8°, 483 str.

Zagotovitev trajnega svetovnega miru je v zadnjem desetletju osrednji politični problem vsega človeštva. Slično, kakor se je teku

stoletij z odličnim sodelovanjem katoliške cerkve (treuga Dei) na državnem območju uveljavilo načelo, da se morajo vsi spori reševati na pravni podlagi, tako naj bo tudi za reševanje sporov med državami merodajen le pravni red (razsodništvo) in vojna naj tudi kot ultima ratio ne prihaja več v poštev. Priznati je treba skeptikom, da je pot do uresničenja te visoke kulturne ideje še dolga in težavna. Nesporno pa je tudi, da je v zadnjih desetih letih storilo človeštvo za svoje zbližanje in pravno organizacijo neprimerno več kakor v vseh prejšnjih tisočletjih: Društvo narodov v Ženevi je navzlic svojim hibam življenja zmožen organizem, Kelloggov pakt vojno kategorično obsoja.

Smernice za organizacijo človeštva sta v svetovni vojni skoro istočasno postavila papež Benedikt XV. in predsednik W. Wilson. Poleg jasnega stališča Benedikta XV. pa nas zanima vprašanje, kako stališče je zavzemala cerkev v preteklosti ob raznih vojnah. Z zbirko diplomatskih listin nam J. Müller podaja odgovor za čas od l. 1598. do 1917. Tu izvemo o tako zvanih mirovnihi nuncijaturah; do miru v Nijmegenu nastopa papeški nuncij na mirovnihi konferencah na čelu posredujočih nevtralnih sil; številni so primeri zlasti v najnovejšem času, od l. 1870. dalje, ko sv. stolica, odn. kak njen organ sodeluje pri reševanju meddržavnih sporov bodisi s posredovanjem, bodisi kot razsodnik.

V drugem delu napoveduje avtor komentar k objavljenim dokumentom. Müllerjeva zbirka je vsaj deloma izpolnila občutno vrzel in bo nepogrešljiva za znanstveni historični študij mirovnehi vprašanja. Vendar pa navzoče delo v marsičem ne zadovoljuje. Ako že terminus a quo povsem prepustimo avtorjevi izberi, je treba označiti zaključek z l. 1917. kot stvarno nerazumljiv; tako ni upoštevana — po mojem mnenju — velevažna enciklika Benedikta XV. »Pacem Dei munus pulcherrimum« iz l. 1920. Nedosledno je tudi podajanje nekaterih dokumentov v prevodu, zlasti najnovejših, dočim so starejši navedeni v izvirnem besedilu; da za znanstveno uporabo prevodi diplomatskih spisov redno niso uporabljivi, ni treba posebej poudarjati, naivno bi pa bilo tudi misliti, da more vsled prevodov postati zbirka poljudna. Populariziranje bo pač naloga dobrega komentarja ali celo sistema. Zakaj je uvrstil avtor razne rodovnike in s tem povečal knjigo ravno za 20 strani, je tudi stvarno neutemeljeno. Mnogo bolj bi bilo želeli, da bi bil podal kratek prikaz razvoja mirovne ideje in tako ustvaril nekak okvir za zgodovinsko snov, ki jo podaja v svojih dokumentih. Dr. V. Korošec.

Bla z n i k P a v l e, **Kolonizacija Selške doline**, 8°, 120 str. in karta. Ljubljana 1928. Založila s podporo oblastnega odbora v Ljubljani Leonova družba. 30 Din.

Na slovenskem znanstveno-zgodovinskem knjižnem delu je izšlo drugo delo, ki obravnava kos slovenske naselitvene zgodovine. Bla z n i k u, ki se je že pred leti lotil kot marljiv seminarist na

ljubljskem vseučilišču raziskovanja kolonizacije v svoji ožji domovini, se močno pozna temeljita znanstvena šola akademskega učitelja Lj. Hauptmanna; v znamenju živahne zgodovinske logike ter prožne prikazovalne tehnike je zorelo lepo zgodovinsko delce; iz dokajkrat spretnega tolmačenja razpoložljivih ter izčrpno obdelanih virov in pa zdrave zgodovinske kombinacije je zrastle v skladnost.

Glede metodične izpeljave bi bila dana pri razpravljanju o naselitvi Selške doline dvojna možnost; tozadevno prikazovanje se lahko podreja vidiku kronološko zaporedne naselitve ali pa kriteriju narodnostno etapne naselitve. Blaznik se je odločil za prvi način.

Po jedrnatem orisu geografskega položaja Selške doline ter geomorfološke sestave tal prehaja Blaznik k razpravljanju o pred-slovenski naselitvi; za ugotovitev konkretnih zgodovinskih dognanj ni niti v arheoloških najdbah niti v geografskih imenih zadostnega oporišča; naselitev Selške doline v pred-slovenski dobi je sploh problematična. Sledijo v posameznih poglavjih pod vidikom kronološke razporeditve nanizane etape v naselitveni zgodovini Selške doline — prva slovenska kolonizacija, nemška kolonizacija, kolonizacija rudarjev in druga slovenska kolonizacija. Ob zaključku dodaja Blaznik še poglavje o razvoju kajzarstva in pa notranje migracije selških kolonistov.

Prva slovenska naselitev. V podarilni listini z dne 30. junija 973 se Selška dolina prvič omenja. Napram dosedanjim lokalizacijskim poizkusom in domnevam glede obsega ozemlja, ki ga je sprejel freisinški škof Abraham od Otona II., ugotavlja Blaznik ob pravilnem tolmačenju listinskega besedila z dne 23. novembra 973, da je že od vsega početka spadalo celotno porečje Selške doline freisinškemu škofu in poleg tega še ravninski del severno od Loke. Ekstenzivni značaj te prvotne slovenske naselitve dokazuje Noticia bonorum iz l. 1160., ki izkazuje v Poljanski in Selški dolini skupaj jedva 153 hub; v času do l. 1291. je v vseh štirih županijah Selške doline že 290 obdelanih in eksploatiranih hub. Primerjalna skica, izdelana na podlagi urbarskih podatkov iz l. 1291., 1500., 1560. in 1825., pa očituje na prvotno koloniziranem selškem ozemlju boren prirastek dveh zaseljkov (Dobroslica in Rovte); prevladal je torej sistem intenzivnega gospodarstva. V zvezi z vprašanjem narodnosti teh prvih kolonistov v Selški dolini je mogel Blaznik, črpajoč iz bogatega, z veliko marljivostjo zbranega geografsko-imenskega gradiva povsem ugotoviti, da se je prvotna naselitev Selške doline izvršila po slovenskem življu in da so ravno tako slovenski kolonisti tudi nositelji po-

znejšje, po škofovem oskrbniku započete pointenzivljene kolonizacije.

Nemška kolonizacija. Slovenska naselitev, ki je zavzela vzhodni del Selške doline, je potemtakem v smislu gornjih ugotovitev dosegla svoj višek konec 13. stoletja; z zapada sem pa penetrira istočasno nemški kolonist, ki ima za seboj močno zaledje, po Nemcih gosto naseljeno Baško dolino. V zrcalu tradicije ter urbarialnih navedb se je vršil ta kolonizatorični pohod nemškega življa postopoma od zapada proti vzhodu ter se je ustavil konec 14. stoletja ob razvodju Bača-Sora. L. 1283. nekako so se priselili semkaj ti pustertalski Nemci, ki so se jim pričela posestva na Tirolskem že v začetku 14. stoletja iz razlogov prenaseljenosti razkrajati in drobiti. V posebnem primerjalnem poglavju nakazuje Blaznik sličnost med pustertalskim in selškim ozemljem v morfološkem, hipsometrijskem in kulturnem pogledu, čemur pa odreka Baš v 11. zvezku LZ 1928 verjetnost. Z ozirom na razprostranjenost nemške kolonizacije v Selški dolini je že Likar ugotovil, da so Sorica, Spodnje Danje, Zabrdó, Ravne in Torka nemškega izvora; Czoernig je dodal še Porezen. Blaznik pa je, poslušujoč se s pridom bogatega geografsko-imenskega gradiva ter na podlagi upravne razdelitve v začetku 16. stoletja, izkazal, da sta tudi naselbini Trojar in Prtovč nemškega izvora. Ravno tako sklepa nadalje iz geografsko-imenskih ter upravnih razlogov kakor tudi iz momenta gospodarske privilegiranosti na nemški postanek Podlonka in Zalega loga. Glede Podlonka, ki se nahaja v stikališču slovenske in nemške naselitvene cone, bi morda kazalo označiti njegov postanek v tem smislu, da je pač tukaj na najzapadnejši periferni točki slovenskega kolonizacijskega pasu prvotna naselitev slovenska in da je priselitev tirolskih Nemcev semkaj šele drugotna. Ali ne zveni trditev na str. 53, da je Podlonk »narodnostno mešana ustanova«, kakor izključevanje zaključne ugotovitve na str. 55, da sta Podlonk in Zali log »brezdvomno nemški naselbini«? In ali ni upravna in cerkvena pripadnost Podlonka (Selca!) in pa dejstvo najmanjšega odstotka nemških geografskih imen (sreda 67%) dovolj zanesljiv napotek k domnevi o izključni ter brezdvomni prvotnosti slovenske naselitve v Podlonku brez vsakršnih kompromisnih formulacij, dasi ne poлагam pri vsem tem tolike važnosti na morda sicer važno okolnost, da bi ob morebitnem povišku slovenskih geografskih imen dobilo to odstotno razmerje malo drugačno obeležje? In da-li ne odtehtajo vsi ti momenti pojava davčne posebnosti v Podlonku, ki se lahko še vedno tolmači kot naravna posledica svoječasne raztegnitve davčnih obveznosti, veljavnih v nemškem kolonizacijskem območju, tudi na Podlonk, in to v trenutku, ko je nemški živelj trčil tukaj na obojico

prvotno naseljenih slovenskih kolonistov, eksponentov slovenske naselitve na zapadni periferiji?

Kolonizacija rudarjev. Na prehodnih tleh od slovenskega k nemškemu naselitvenemu območju — v Železnikih — se pojavi v 14. stoletju fužinarstvo. Razvoj rudarstva na tem nerodovitnem železninarskem ozemlju je v najtesnejši zvezi s privilegijem iz l. 1277., ki daje škofu vse pravice do rud na njegovem posestnem teritoriju. In na podlagi omenjenega privilegija je pozval škof v 14. stoletju v Selško dolino furlanske mojstre. Glede razvoja in razprostranjenosti fužinarske obrti pred 14. stoletjem se mnenja posameznih raziskovalcev križajo, kajti konkretno sliko o fužinarstvu v teh krajih podajata šele listini iz l. 1348. in 1354. Blaznik ugotavlja na podlagi latinskega besedila iz l. 1348. dvoje središč rudarstva: na ozemlju med Železniki in Jesenovcem ter v območju Dašnice. Višek razvoja je doseglo fužinarstvo sicer v Železnikih, kjer se je obdržalo še v 20. stoletje; v splošnem pa so se delali poizkusi z rudarstvom v vseh delih Selške doline. V listini iz l. 1354. se navajajo imena posameznih fužinarskih mojstrov-Furlanov, dočim so bili navadni delavci iz nemških krajev, kakor domneva Blaznik na podlagi železnikarskega dialekta. Toda na podlagi recepcije rimskega prava si je jel deželni knez prisvajati pravico do rudnikov; radi tega in pa poznejših dopolnilnih naredb posameznih nemških cesarjev so se vneli veliki pravni spori med loško gosposčino ter državno oblastjo odnosno njenimi organi za rudnike in pozneje tudi za gozdove, ki so bili za prospeh rudarstva največje važnosti. Obstojala je resna nevarnost, da pride freisinški škof ob Selško dolino in ogromne dohodke; nevarnost pa je spretno pariral s — kolonizacijo davškega in martinjvrškega kompleksa. S tem je dan prehod k drugi slovenski kolonizaciji. Škofov interes je diktiral kolonizacijo ozemlja na desni strani Sore od tolminske sosesčine do črte Smoleva-Ostri vrh-Rovt na vzhodu, ki je bilo še tja v 16. stoletje nenaseljeno. Blaznik loči davško kolonizacijo na zapadu in martinjvrško na vzhodu; obe se vršita vzporedno ter istočasno, toda raznosmerno. V davškem ozemlju, kjer se pojavljajo prvi kolonizatorični poizkusi malo pred l. 1560. ter se završujejo okoli l. 1656., se križajo kolonizatorične silnice iz sosednih predelov; prvi kolonizatorični val pride z juga (poljanska stran), sledi kolonizatorična akcija s tolminske in soriške strani. Trializmu teh kolonizatoričnih pobud odgovarja trojnost cerkvene pripadnosti — nekaj davških kolonistov spada pod selško faro, nekaj pod poljansko, nekaj pa pod cerkenskofaro (tolminski element!). V upravnem oziru je dana do l. 1568. tudi ločitev, v kolikor je spadal Porezen pod soriško. Davča pa pod osliško županijo. — V vzhodni polovici pa je šla vzporedno s kolonizacijo davškega ozemlja martinjvrška na-

selitev. Kolonizatorična smer gre po Blazniku od vzhoda proti zapadu. Tudi tukaj nastopa upravni dualizem: okolica Farjevega potoka kot prehodno ozemlje od davškega k martinjvrškemu kompleksu spada deloma pod davško, deloma pa pod selško župnijo. Ob tem pojavu sklepa Blaznik, da so se prebivalci Osojnika, Potoka in Zale zarili kakor klin med davške in martinjvrške koloniste. Na ta način si razlaga navidezno nejasnost v upravni razdelitvi omenjenega okrožja. Tolmačenje s klinom se mi ne zdi povsem umestno; zdi se namreč, da je kolonizacija martinjvrškega kompleksa iz selškega kolonizatoričnega središča šla istočasno na vzhodni in zapadni fronti vzdolž Davšice in Potoka. Smer kolonizatoričnih linij je torej tukaj vzhod-zapad in zapad-vzhod. Iz skoraj absolutnega prevladovanja slovenskih geografskih imen — izvzemši Podporezen! — sklepa Blaznik na dominantnost slovenskega kolonizatoričnega elementa v davškem in martinjvrškem predelu.

S tem bi bil tema prav za prav izčrpan; vendar dodaja Blaznik še poglavje o razvoju kajžarstva kot prehodnem naselitvenem tipu od zunanje k notranji migraciji, ki se zasleduje tukaj šele od l. 1500. dalje in katere tok je določevalo predvsem troje momentov: rodbinske zveze, soriška nadprodukcijska ljudje in slabo gospodarsko stanje, ki povzroča, da se kopičijo posestva v rokah bogatih zakupnikov.

V okvir omenjenih poglavij vpleta Blaznik posamezne misli z upravnega, socialno-gospodarskega in agrarno-historičnega področja. Pri orisu upravnih razmer so bili Blazniku v mnogih slučajih zelo dragoceni dosedajni izsledki na tem polju (Lj. Hauptmann). — V socialno-gospodarskem oziru se kaže v uprav markantni meri privilegiran položaj nemškega kolonizatoričnega elementa pri dajatvah in služnostih. Nemški kolonist tlake sploh ni opravljal pod fikcijo, da je zato prišel semkaj, da »kultivira to divjo pokrajino«. — Nadvse dragocene pa se mi zdijo Blaznikove ugotovitve v pogledu zemljiške odmere. Pri slovenskih hubah 3:51 do 11:55 (največ 6—7 ha), pri nemških pa 8.05 do 24.28 ha. Blaznikovi rezultati glede obsega slovenskih hub se namreč docela ujemajo s tozadevnimi razmerami v laškem okraju, kjer naletimo v posameznih okrožjih na malodane adekvatno amplitudo v pogledu posameznih izmernih enot in kjer ravno tako prevladuje izmerni koeficijent 6 do 7 ha. Ali gre za naključje ali sistem? To bodo pokazala nadaljnja raziskovanja v tej smeri. Vsekakor pa je ob dejstvu izkazane zemljiške odmere favoriziranje nemškega elementa tako očitno, da je docela neumestno tudi vsako sklicevanje na geografske razmere; v tem slučaju je potem poglavje o geološki sestavi tal na str. 10/11 najzgovornejši dementi tega sklicevanja. Ravnotako pa je neumestno tudi vsako sklicevanje na zemljiško odmero v Davci (20:30—41:44 ha), kajti

staropaleocojški škrljevec, ki zavzema največje komplekse Selske doline, se ravnotako razprostira preko ozemlja prve kakor druge slovenske naselitve (Davča!). Odkod potem znatna razlika v izmerni amplitudi 16.79—29.89 ha? To more biti pač samo očitno in brezdvomno favoriziranje slovenskega elementa na ozemlju druge slovenske kolonizacije, ker je škof te koloniste krvavo potreboval in ker je rajši dajal privilegije — in tudi slov. kolonistu! — kakor pa, da bi v navedenem sporu za rudnike in gozdove prišel z rudniki vred tudi ob ogromne komplekse gozdov. Geografski momenti potemtakem niso mogli igrati odločilne vloge. Favoriziranje slovenskega elementa v Davči in Martinjvrhu pa moramo smatrati kot izjemen slučaj napram tozadevnim razmeram na ozemlju prve slovenske naselitve.

Blažnik nam je podal mnogo dobrih in uspelih objasnitev tudi v pogledu lokalizacije. V splošnem pa predstavlja Blažnikovo delo dragocen in pomemben donesek k bodoči izdaji slovenske naselitvene zgodovine v celoti.

Dr. Fran Vatovec.

BELEŽKE.

Kooperativni gospodarski sistem. — Prof. dr. Fr. Dessauer je imel 17. febr. 1929 v Bad-Dürkheimu predavanje, ki je v njem razvil nekak nov gospodarski sistem. Ta sistem, »kooperativni gospodarski sistem«, naj bi bil nekako v sredi med kapitalističnim individualizmom in kapitalističnim socializmom. Težišče naj bi ne bilo več v socialni politiki, ampak v gospodarjenju in proizvajanju. Združile naj bi se vse sile v en vzrok vsega gospodarstva. Sedem pračiniteljev vsega gospodarskega življenja je, tako je izvajal Dessauer, pet človeških in dva stvarna. Prvi so: podjetnik, kapitalist, ki mu da denar za podjetje, delavec, konsument pa družba (država, občina). Stvarna sta narava in tehnika. Bistvo kooperativnega gospodarskega sistema je torej v tem, da sprejmemo teh sedem pračiniteljev gospodarskega življenja z ene strani s treznim realnim pogledom, z druge z verno vdanostjo kot od božje previdnosti za naše gospodarsko življenje določene činitelje. Zmiselna kooperacija je tedaj, če priznamo, da nobeden izmed peterih človeških činiteljev nima prednosti pred drugimi, da nobeden ne sme delati drugim nasilja, temveč da vsak vsakemu drugemu prizna njegovo pravico, in da vse te činitelje prav in organično v gospodarsko življenje postavimo in tako z njimi ravnamo. Če se to ne zgodi, nastopijo v gospodarstvu motnje, produkcija se zmanjša, življenje poslabša in v družbi nastanejo nesoglasja, začne se divji boj interesentov in namesto kooperacije gospodarski kaos. V »*Stimmen der Zeit*« (febr. 1929) je napisal G. Gundlach k temu predlogu nekaj pripomb. V bistvu, misli, da je ta sistem stvarno isti s Peschevim solidarizmom. Strinja se tudi s tem, da treba »radi posebnih razmer« v povoini Nemčiji bolj naglasiti produkcijo kakor dosedanjo socialno politiko. Ne sklada se pa z Dessauerjem, ki po njegovem mnenju omejuje kooperacijo preveč na posamezna podjetja (Werksgemeinschaft). Po pravici dvomi, da bi se mogli tako zadosti izravnati različni interesi. Če je doslej v meri in smeri produkcije odločeval lastnik produkcijskih sredstev, poselej ne bi več smelo biti tako; družba mora tu dobiti več vpliva. Naj se ne ugovarja, da bi družba s tem posegala v zasebne lastninske pravice. Zasebne lastninske pravice ogražajo dandanes mnogo bolj tisti, ki zlorabijo pravice drugih,

kakor pa tisti, ki nobene lastnine nimajo, a jo želijo imeti. Dandanes so itak podjetja domala vsa odvisna od finančnega kapitala velikih bank. Tudi le-teh pravic ne smemo kratkomalo zanikati, vendar jih je pa treba sociološko in gospodarsko-politično čisto drugače vrednotiti, kakor pa pravice tistih, ki so duševno, stvarno in krajevno zvezani s podjetjem. Internacionalni kapital pa naravnost ogroža nacionalno gospodarstvo. Vprašati se je treba, ali ne bo kazalo primerno preosnovati pravnega in gospodarskega reda in dati delavcem ne kot delavcem, temveč kot članom socialne skupnosti delež pri upravi podjetij? Seveda, dostavlja Gundlach, ne tako, da bi namesto dosedanega indirektnega razlaščenja, ki ga je vršil kapital, stopilo direktno razlaščenje, ki bi ga vršil proletariat.

O srednje tajništvo delavskih zbornic v Jugoslaviji je objavilo spomenico, ki jo je predložilo v svojem imenu in v imenu delavskih strokovnih zvez predsedniku ministrskega sveta in ministru socialne politike: »**Za zaščitu i osiguranje radnika**« (Beograd 1929, str. 79). Za Jugoslovansko strokovno zvezo sta spomenico podpisala predsednik Srečko Zumer in tajnik Vilko Pitako. Spomenica dokazuje s statističnimi podatki in črteži (o številu delavcev, o delavskih plačah, o cenah, o davkih itd.), da nikakor ne gre, da bi se zakoni o delavskem varstvu poslabšali, temveč da jih je treba strogo začuvati in izvesti, obenem pa še dopolniti z zakoni, ki so v načrtu, a ne še uveljavljeni, zlasti z zakonom o zavarovanju za starost in z zavarovanjem za brezposelnost. Kdor brez predsodkov preučuje te številke, mora le pretegniti tem zahtevam delavstva.

Centralni urad za zavarovanje delavcev (v Zagrebu) je izdal veliko delo iz svojega področja. Najprej (I) v načelnih člankih razpravlja o socialnem zavarovanju v naši državi (Milan Glaser), o osnovnih principih zakona o zavarovanju (V. Helebrant), o interesih države pri zavarovanju (M. Ježić), o mednarodni organizaciji dela in zavarovanju (M. Glaser), o kritju stroškov za zavarovanje (R. Matjašić), o zavarovanju za nezgode (Fr. Visintin), o razredih pri zavarovanju za nezgode (J. Mesiček), o sodelovanju zdravnikov (O. Weiss), o organiziranem preprečevanju nezgod in bolezni (D. Domainko), o bolezenskih in smrtnih primerih l. 1926. s posebnim ozirom na tuberkulozo (Ž. Hahn), o alkoholizmu z ozirom na zavarovanje (B. Haberle), o statistiki glede na delavsko zavarovanje (R. Matjašić), o novem poslopu OU (B. Iveković). V drugem delu (II—IX) pa podaja podrobne podatke o poslovanju za l. 1922.—1926., z računi in statističnimi izkazi, pregledom zavarovanega delavstva, pokrajinsko porazdelbo okrožnih uradov in krajevnih organov itd. Delo je zelo informativno. Na koncu ima lepe slike raznih ustanov.

»Kmetijska Matica« je izdala spis Albina Prepeluha »**Kmetijski pokret med Slovenci po prvi svetovni vojni**« (Lj. 1928, str. 44), ki je bil prvotno izšel v glasilu mednarodnega agrarnega biroja kmetijskih strank »Bulletin Mezinárodního agrárního Bureau« v Pragi. Spis je informativen in ima dosti dobrih podatkov. Velika hiba je pa, da je popolnoma enostranski (kakor da so delali za gospodarsko povzdigo našega ljudstva le »samostojni kmetje«) in mrzko sovražen bivši Slovenski ljudski stranki (ki ji podtika »zavraten klerikalizem«, »versko nestrpnost in srbofobstvo«).

Beloruski krščanski demokratje so prišli v nasprotje z metropolitom v Vilni Romualdom Jałbrzykowskim. Le-ta je prepovedal katoličanom nadškofije, da bi bili člani beloruske krščansko-demokratske stranke ali da bi kakorkoli podpirali tednik »Białaruskaja Krynica«, češ, da stranka in list širita zmote verskega indiferentizma in boljševiszma. Vodstvo stranke se je sedaj obrnilo na papeža, predložilo mu strankina pravila, razložilo zgodovino in ideologijo stranke in ga prosilo, naj bi on to prepoved ukinil, češ, da je krivična in da izhaja le iz političnih, poljsko-nacionalnih motivov. Ta prošnja gotovo kaže, da so beloruski krščanski demokratje katoličani in da

hočejo tudi ostati katoličani. V programu stranke je pa res dvoje troje dvoumnih mest, ki se lahko tolmačijo v prevratnem zmislu. Tako pravi § 1: »Beloruska krščanska demokracija teži, opirajoč se na pravo samoodločbe narodov, za tem, da pribori beloruskemu narodu avtonomijo v vseh pokrajinah, združenih v neodvisno demokratsko republiko.« Kakor je ta težnja umljiva, je vendar dosti naravno, da smatrajo Poljaki ta paragraf za napad na poljsko državo, ki ima velike dele Belorusov pod seboj. Vendar § 4. med sredstvi, ki naj se z njimi doseže ta cilj, navaja samo zakonita sredstva. Prav tako kočljiv je § 38. o agrarni reformi, ki pravi, da se vsa zemlja, graščinska, cerkvena in druga, ki presega »delovno normo«, izroči brez odškodnine v last kmetom brez zemlje ali le z malo zemlje. »Delovna norma« (§ 39.) naj se pa določi po velikosti zemljišča, ki ga more obdelati kmet s svojo družino (ali v potrebi z dvema najetima delavcema). Dvoumen je tudi § 29. o ločitvi Cerkve in države, dasi v uvodu pravi, da je stranka načelno proti ločitvi, in v § 30., da naj Cerkev in država sporne reči prijateljsko s pogodbami med seboj poravnata. Zelo se pa zavzema program (§§ 21.—24.) za zasebne šole (v državi naj jih prav tako podpira kakor javne) in za verski pouk na vseh šolah.

V »Zeitschrift für Nationalökonomie« (Wien 1929, B. I, H. 1, 114—128) podaja profesor naše univerze dr. Al. Bilimović bistro kritiko statistične metode Irvinga Fisherja za izmero tako zvane »krajne koristi« (Grenznutzen) denarja in drugih gospodarskih dobrin za gospodarstva z različnim budžetom. Ako bi se dala matematično določiti takšna trajna korist, tedaj bi bila dana tudi podlaga za matematično pravično določanje progresivnega davka. Profesor Bilimović pa dokazuje, da je vsa ta matematika pogrešena, ker množi in deli psihične količine, ki se ne dajo ne množiti ne deliti in sploh ne matematično izraziti. Navaja tudi zgled, kjer se zmotnost takšnih matematičnih formul očitno kaže.

Vidovičev etični pokret obhaja letos desetletnico. Proti koncu leta bo izšlo posebno jubilarno delo, ki bo obsežno pokazalo na ideologijo, cilje in dosedanje uspehe tega pokreta (Novi čovjek V, 1929, 303). Že sedaj je pa izdal prof. dr. A. Lovrič knjižico »Ciljevi, metodi i uspjesi Vidovičeva pokreta« (Sarajevo 1929, str. 31). Cilj pokreta je »razbuditi v človeku uspravane energije, dvigniti aktivno moralno, izvršiti med ljudmi selekcijo najboljših, unaprediti v našem narodu rasno kulturo«. Sredstva — trojna metoda: emocija, t. j. govornjenje »uma preko srca«, prenos življenjskega oporišča v »notranjščino« in »samoučenje«. Uspehi: dokaz za te so navdušenje naroda, npravni prepород in število izpitov. Ne bomo prerekali, da je v tem pokretu mnogo resnobe in da si je zastavil idealne cilje — toda pokret gre namerno mimo religije in krščanske etike, zato po našem živem prepričanju ne bo dosegel cilja pravega in zdravega npravnega prepородa našega naroda. (Prim. Čas XXIII, 1929, 81 sl.)

V Srbskem književnem glasniku (16. marca 1929, 432—444) je izšla zanimiva studija univ. prof. L. Pitamica o **Paskalu**. Riše nam Paskala, kako je z vsem svojim delom in življenjem iskatelj resnice. Resnica je bila cilj vsemu njegovemu hotenju. Začel je z znastvenimi, matematičnimi in prirodoslovnimi resnicami, a vedno je imel zavest, da je srčika vse resnice religiozna resnica. To spoznati in to dognati nasproti vsem skeptičnim sodobnikom, to je bil njegov »veliki problem«. S tem se je trudil vse življenje, zlasti zadnja leta: svoje misli je zapustil v čudovitih »Pensées«, ki so sicer le fragment, a tudi kot fragment sijajna apologetika krščanstva. Paskal se je mnogo boril z antinomijami, toda ni zanikaval stvarnosti kakor Kant (prof. Pitamic podaja ob tej priliki bistroumno kritiko Kantovega idealizma), temveč je vprav na podlagi stvarnosti reševal antinomije. Bog je nerazumljiv, ker je neskončen. A nerazumljivost ni noben dokaz

zoper resničnost. Saj je že v fizičnem svetu stvarnost nerazumljiva, ker je tudi nekako neskončna; vsaka količina je neskončno deljiva, a ne postane po delitvi nikdar nič, temveč je od prave neskončnosti in pravega ničla enako neskončno oddaljena. To je nerazumljivo, a je resnično, zakaj brez te resničnosti bi tudi fizična stvarnost izginila. Tako je tudi Bog sicer nerazumljiv, a če zanikamo njegovo eksistenco, moramo zanikati tudi eksistenco fizičnega sveta in svojo eksistenco. Seveda religiozna resnica zahteva silno mnogo od našega moralnega življenja, zato jo končno prizna le, kdor je očiščen. Čisti Bog se odkriva le čistim srcem! Prof. Pitamic razlaga tudi, kaj so Paskalu tisti sloviti dokazi srca, »raisons du coeur« (ne čustvovanje, temveč nekakšno neposredno dojetje, ki pa zahteva vedno neko poprejšnje delovanje uma). Toda najbolje je čitati vso razpravo. Na koncu govori dr. Pitamic tudi o Paskalovem razmerju do janzenizma. Sodi, da glede tega njegova duševnost ni bila enotno razpoložena in da radi nezadostnega teološkega znanja tudi ni mogel do konca premisliti teh vprašanj. Bil je sicer do konca proti »laksni morali« jezuitov, kakršna se je njemu zdela, a prijatelj duhovnik je po njegovi smrti izjavil, da se nikakor ni hotel ločiti od Cerkve in njega, ki je na zemlji Kristusov namestnik. Dejstvo je, da se je z najstrožjo askezo pripravljaj na smrt. Voltaire in mnogi moderni imajo to askezo za duševno slabost, toda dejstvo je tudi, da je do zadnjega reševal najtežje matematične probleme, saj je on prvi zasnoval načela infinitesimalnih računov, ki jih je potem Leibniz dalje razvijal — ali je mar tudi to dokaz za duševno slabost? A. U.

Ob delu Alfreda Vergrossa »Le fondement du Droit International« razmišlja prof. L. Pitamic (Slov. Pravniki 1929, 148—152) o nekaterih problemih mednarodnega prava. Kakor že drugod, prihaja tudi tu do spoznanja, da mora biti mednarodno pravo končno zasidrano v transcendentnem svetu. »Solidarizem, humanitarnost itd., pravi, so seveda idejni temelji internacionalnega prava, toda racionalno-kritično gledano ne morejo ti temelji sami zase obstati in potrebujejo sami še nadaljnega temelja, ki pa spada v sfero transcendentnega sveta, religije. Ni potrebno še posebej dokazovati, da je tista religija najtrdnější temelj internacionalnega prava, katera najintenzivneje zapoveduje premagovanje egoističnih in s tem antisocialnih čustev.«

IZ REVIJ.

Nord und Süd, mesečnik za mednarodno sodelovanje, ki ga izdaja prof. L. Stein v Berlinu. V oktobrski številki se z lanskim zasedanjem skupščine Društva narodov bavi pet člankov. Španski poslanik v Parizu, J. Quinones de Leon, piše o povratku Španije v D. N.; minister Sokal (Poljak) govori o poljsko-litavskem sporu; Julien Luchaire o Mednarodnem inštitutu za intelektualno sodelovanje; belgijski senator De Brouckere pa o razorožitvi; končno žurnalist Wythe Williams o pomenu Zeneve kot sedeža Društva narodov za časnikarstvo in navaja, da je bilo pri deveti skupščini 500 korespondentov iz 45 držav, največ iz Nemčije (43). — Dva članka (Pierre Etienne Flandin, Wronsky) se bavita z zrakoplovstvom, zlasti tudi z vprašanjem mednarodnega sodelovanja pri razvoju zrakoplovstva. — Nizozemec prof. Colenbrander piše o starem sporu med Belgijo in Nizozemsko glede Schelde. — Predsednik francoskega komiteja za evropsko sodelovanje in bivši minister Borel razmotriva o možnosti evropskih zedinjenih držav. — Poseben članek se bavi z razmerjem Alfreda Nobla do mirovnega gibanja. — Član nemško-francoskega odbora v francoski zbornici Montigny se zavzema za sodelovanje nemških in francoskih parlamentarcev in želi, da bi se že letošnje zimo sestale skupne komisije ob Seini in Sprei. — O lanskem zborovanju nemških juristov (Juristentag) v Salzburgu piše bivši minister Schiffer. — Guerlin de Guer, vseuč. profesor v Lillu, piše o miru, ki naj pride preko šole.

Opozorilo.

S to dvojno številko je končan XXIII. letnik »Časa«, ki obsega z naslovnim listom in letnim kazalom vred 30 tiskanih pol ali 480 strani.

Znatno število naročnikov še ni poslalo naročnine, ali vsaj ne cele. Prosimo jih, naj jo takoj poravnajo. »Čas« nima drugih gmotnih virov kot naročnino. Od rednega plačevanja le-te je odvisno, ali bo mogel izhajati v letošnjem obsegu.

Gg. naročnike prosimo, naj opozorijo svoje prijatelje na revijo »Čas« in pridobijo novih naročnikov. Trije gospodje v Novem mestu, Radovljici in Konjicah so letos pridobili 36 novih naročnikov. Malo dobre volje, pa bi se dali tudi v drugih mestih, trgih in večjih krajih doseči lepi uspehi.

Rokopisi, dopisi in pošiljatve uredništvu naj se naslavljajo na enega urednika (dr. F. Lukman, Ljubljana, Poljanska cesta 28; dr. F. Stelè, Ljubljana, Narodni muzej). — Dopisi, namenjeni upravi »Časa«, reklamacije, spremembe naslovov naj se pošiljajo upravi »Časa«, Ljubljana, Miklošičeva cesta 5 (Paviljon). — Z netočnimi naslovi na dopisih in pošiljativah se povzroča zmeda in potrata časa.

V založbi »Leonove družbe«

so izšli ti-le ponatiski iz »Časa«:

Šuklje Fr., **Ustava in uprava.** Cena 6 Din.

Slavič M., **Katoliška akcija.** Cena 6 Din.

I. socialni teden v Ljubljani. Resolucije in referati. Cena 8 Din.

Naročila naj se pošiljajo »Novi založbi«, Ljubljana, Kongresni trg 19, ki je te publikacije prevzela v komisijo.

»Slovenci v desetletju 1918—1928.«

Uredil dr. Josip Mal.

Več naročnikov, ki so naročili knjigo na obroke, je **obroke prezrlo.** Prosimo, naj **takoj** pošljejo zapadle vsote. Položnice itak imajo.

»Čas«, znanstvena revija »Leonove družbe« v Ljubljani, bo izhajal v l. 1928./29. (XXIII. l.) od oktobra do julija vsak mesec v zvezkih po 3 pole.

Naročnina za XXIII. letnik znaša **60 Din**, za dijake 40 Din, ako se jih naroči najmanj 10 na skupen naslov. Ustanovnikom, ki to izrečno žele, se všteje v naročnino 10 Din. Naročnina naj se pošilja po priloženih položnicah ali po poštnih nakaznicah. Uprava »Časa« je v Ljubljani Mikiošičeva cesta 5. »Leonova družba« ima pri poštni hranilnici, podružnica v Ljubljani, račun št. **10.433**. Naročnina za inozemstvo znaša 70 Din.

Urednika sta Dr. Fr. K. Lukman, univ. prof., Ljubljana, Marijanišče. in dr. Fr. Stelè, konservator, Ljubljana, Muzej.

Za »Leonovo družbo« kot izdajateljico in za uredništvo je odgovoren prof. dr. Fr. K. Lukman, za Jugoslovansko tiskarno ravnatelj Karel Čeč.

Opomba: Ponatis razprav in člankov iz »Časa« je dovoljen samo z vednostjo in dovoljenjem uredništva ter navedbo vira.

Pošljite naročnino! — Širite „Cas“!